

PELASTAVA PRINSSI TAI PARHAAT PERINTÖTEKIJÄT

**Tutkimus yksinhuoltajaäitien rakentamista
maskuliinisuuksista ja niiden narratiiveista**

**Porokuokka Päivi
Tampereen yliopisto
Sosiaalitieteitten laitos
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2009**

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto
Sosiaalitieteitten laitos

POROKUOKKA PÄIVI: PELASTAVA PRINSSI TAI PARHAAT PERINTÖTEKIJÄT.
Tutkimus yksinhuoltajaäitien rakentamista maskuliinisuuksista ja niiden narratiiveista.

Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma, 124 s. ja 3 liites.

Sosiaalipolitiikka

Ohjaaja: Ritva Nätkin

Toukokuu 2009

Tutkimusaineisto käsittää viiden yksinhuoltajaäidin teemahaastattelun. Tutkimusongelmaksi määrittelin: 1) Minkälaisia kuvauksia maskuliinisuuksista yksinhuoltajaäidit konstruivat? 2) Minkälaisia hierarkkisia järjestyksiä yksinhuoltajaäidit luovat maskuliinisuuksille? 3) Minkälaisia kertomuksia yksinhuoltajaäitien konstruimisesta maskuliinisuuksista muodostuu? Teoreettis metodologisena lähestymistapana on kvalitatiivinen teorialähtöinen tutkimus. Tutkimusmetodina on teemoittelu ja kategorisointi aineiston mies-tematiikasta. Tutkin niitä kuvauksia, joissa yksinhuoltajaäidit konstruivat maskuliinisuuksia ja niistä muodostuneita narratiiveja.

Yksinhuoltajaäitiys on heteroseksuaalinen konstruktio, joka on kulttuurisesti ja historiallisesti rakentunut. Sukupuoli nähdään subjektin laadullisena ominaisuutena, jolloin subjektia määritellään ja kuvataan lähinnä sen mukaan, miten se representoi maskuliinisuutta ja feminiinisyttä. Sisäisen tarinan käsite viittaa tutkimuksessa ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, jossa ihminen tulkitsee omaa elämänsä tarinallisten merkitysten kautta. Sisäinen tarina saa ilmaisunsa ja osin muodostuukin kerronnassa ja toiminnassa.

Yksinhuoltajaäitien kuvaukset maskuliinisuuksista voidaan jakaa viiteen kategoriaan: normatiivinen, ideaali, alistava, syrjäytynyt ja välineellinen maskuliinisuus. Nämä kategoriat löytyivät teemoittelemalla miesten erilaisia piirteitä, kuten terveydentilaa, käyttäytymistä tai suhtautumista naiseen ja lapsiin. Kategoriat on jaettu edelleen positiivisiin ja negatiivisiin maskuliinisuuksiin sekä tavallisiin ja epätavallisiin maskuliinisuuksiin. Välineellinen maskuliinisuus on neutraalia ja marginaalista. Analyysiä on jatkettu tarkastelemalla, millaisia narratiiveja kustakin kategoriasta on muodostunut. Aineistossa on kaksi tragediaa, yksi komedia ja yksi ironia. Normatiivisesta maskuliinisuudesta ei yksinhuoltajaäitien kertomuksista löytynyt kerronnallista juonta. Yksinhuoltajaäitien narratiiveissa on maternalistinen juoni, joilla yksinhuoltajaäidit selittävät yhden huoltajan perheen olemassaoloa ja pärjäämistä.

Tutkimukseni osoitti, että maskuliinisuuksien kategorisointi esiintyy yksinhuoltajaäitien kertomuksissa moniulotteisina kudelmina. Maskuliinisuus on yksinhuoltajaäideille ristiriitaista. Positiiviset maskuliinisuudet ilmentävät yksinhuoltajaäitien kannalta turvallisia ja tasapainoisia puolia, kuten taloudellisesti turvattua elämää, kaunista kotia, rakkautta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Negatiiviset maskuliinisuudet näyttäytyvät puolestaan väkivaltaisena ja arvaamattomana käyttäytymisenä. Välineellinen maskuliinisuus on yksinhuoltajaäitien ohjailtavissa ja kontrolloitavissa.

Tutkielmani perusteella maskuliinisuudet määritellään selkeästi yksinhuoltajaäitien tuottamissa kertomuksissa. Tätä tietoa tulisi hyödyntää sosiaalipolitiikan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Yksinhuoltajaäideille ja heidän perheilleen suunnattujen tukimuotojen tulisi ottaa huomioon myös miesten osallistuminen lasten arjen jakamiseen. Yksinhuoltajaäitien traumaattisiksi kokemia ristiriitoja maskuliinisuuksien kanssa pitäisi käsitellä varhaisella interventtiolla. Myös maskuliinisuuksien ongelmia, kuten väkivaltaista reagoimista ristiriitatilanteissa olisi hyvä päästä parantamaan ajoissa.

Avainsanat: yksinhuoltajaäitiys, maskuliinisuus, sisäinen tarina, kategorisointi, narratiivi

ABSTRACT
University of Tampere
Department of Social Research

POROKUOKKA PÄIVI: PRINCE CHARMING FOR RESQUE OR THE BEST GENES. A Study on Masculinities Constructed by Lone Mothers.

Master's Thesis, 124 pages, 3 appendices
Social Policy
Supervisor: Nätkin Ritva
May 2009

The research material includes theme interviews with five lone mothers. I defined the research problems as: 1) What kind of descriptions of masculinities do lone mothers construct? 2) What kind of hierarchical orders do lone mothers create for masculinities? 3) What kind of stories are formed of the masculinities constructed by lone mothers? The theoretical-methodological approach used is qualitative theoretically based research. The research method used is thematizing and categorizing of the thematics concerning men in the material. I studied those descriptions in which lone mothers have constructed masculinities, and the narratives formed of these descriptions.

Lone motherhood is a culturally and historically formed heterosexual construction. Gender is seen as a qualitative attribute of a subject, where the subject is defined and described mostly according to how the subject represents masculinity and femininity. "The flow of narrativity" is used here as a term referring to an inner process, in which a person is interpreting their own life through narrative meanings. The inner story is expressed and partly even formed through narration and action.

Descriptions of masculinities by lone mothers can be divided in five categories: normative, ideal, dominating, alienated and operant masculinity. These categories were found by thematizing various features of men, like health, behavior or attitude towards the woman and the children. The categories have further been divided into positive and negative masculinities and usual and unusual masculinities. Operant masculinity is neutral and marginal. The analysis has been continued by studying what kinds of narratives are formed from each category. The material includes two tragedies, one comedy and one irony. No narrative plot of normative masculinity was found in the stories told by lone mothers. The narratives of lone mothers include a maternalistic plot, by which the lone mothers explain the existence and coping of the single parent family.

My research showed that the categorizing of masculinities is represented as multidimensional tapestries. Masculinity is ambiguous for the lone mothers. Positive masculinities represent safe and balanced sides of masculinity for the lone mothers, like economically secured life, beautiful home, love and sense of belonging together. Negative masculinities show as violent and erratic behavior. Operant masculinity can be steered and controlled by lone mothers.

According to my study, masculinities are clearly defined in the stories produced by lone mothers. This knowledge should be utilized in planning and implementing social policy. Support methods for lone mothers and their families should also consider that men take part in the everyday life of children. Those conflicts with masculinities that lone mothers experience as traumatic should be treated by early intervention. It should also be good if problems of masculinities like reacting violently in conflict situations could be helped early.

Key words: lone motherhood, masculinity, inner story, categorization, narrative

1. JOHDANTO	1
Tutkimusraportin eteneminen	4
2. YKSINHUOLTAJAÄITIYS KÄSITTEENÄ	5
3. SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN RAKENTEELLISET JA SOSIAALIPOLIITTISET MUUTOKSET	8
3.1 Historiaa	10
Sota-ajan jälkeinen Suomi ja yksinhuoltajaäitiys	13
3.2 Lainsäädännön uudistukset	15
3.3 Yksinhuoltajaäitiys ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus	19
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
4.1 Teemahaastattelu	24
4.2 Viisi yksinhuoltajaäitiä	31
Satu	31
Raili	32
Paula	32
Eija	33
Armi	33
4.3 Metodologia	34
Tarinallinen kiertokulku	34
Tieteenfilosofiset lähtökohdat	37
Juonityypit	39
4.4 Tutkimuksen analyysi	41
4.5 Tutkimusongelma	43
5. MASKULIINISUUKSIEN LUOKITTELU JA KATEGORISOINTI YKSINHUOLTAJAÄITIN KERTOMUKSISSA	44
5.1 Miestutkimus	44
5.2 Maskuliinisuuksien kategorisointi	49
NORMATIIVINEN MASKULIINSUUS	52
IDEAALIMASKULIINISUUS	61
ALISTAVA MASKULIINISUUS	67
SYRJÄYTUNYT MASKULIINISUUS	77
VÄLINEELLINEN MASKULIINISUUS	85

6. YKSINHUOLTAJAÄITIEN KERTOMUKSET MIESKATEGORIOISTA	88
Tarinan näkökulma	89
Yksinhuoltajaäitien tarinat miehistä	91
6.1 Puuttuva normatiivinen maskuliinisuuden tarina	92
6.2 “Hiljainen uhka taustalla”	93
6.3 “Se ainut ja oikea odottaa jossain”	94
6.4 “Reppana”	96
6.5 “Parhaat perintötekijät”	98
7. MASKULIINISUUKSIEN KUVAUKSET JA KESKINÄISET SUHTEET	100
8. MINKÄLAISTA TIETOA YKSINHUOLTAJAÄIDIT TUOTTAVAT	111
Lähdeluettelo	115
1. Liite: Haastattelurunko	130
2. Liite: HYVÄ YKSINHUOLTAJAÄITI	132
Taulukko 1: Yksinhuoltajaäitien osuus lapsiperheistä sekä yksinhuoltajaäidit siviilisäädyn mukaan 2000-luvun alussa (%) Suomessa ja Ruotsissa.	9
Taulukko 2: Yksinhuoltajaäitien perheet lapsiperheistä (%) ja koko väestöstä (%) vuosina 1950, -60, -70, -80, -90 ja 2000.	12
Taulukko 3: Nelikenttä yksinhuoltajaäitien kertomuksissa tuottamasta maskuliinisuuksista.	51
Taulukko 4: Yksinhuoltajaäitien rakentamat maskuliinisuudet ja maskuliinisuuksien hierarkia.	101
Kuvio 1: Tarinallinen kiertokulku.	35

1. JOHDANTO

Yksinhuoltajaäitien prosentuaalinen osuus suomalaisesta väestöstä ei ole dramaattisesti muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana. Yksinhuoltajaäitejä on aina ollut yhteiskunnassamme. Avoliittojen yleistyttyä 1970-luvulta lähtien yksinhuoltajaäitien lukumäärä on silti kohonnut. (May 2001.) Yksinhuoltajaäidiksi tullaan aina jonkinlaisen prosessin kautta: avio- tai avoeron myötä, avio- tai avopuolison kuoltua tai nainen voi synnyttää lapsen ilman vakituista heteroseksuaalista parisuhdetta. Kaikissa näissä tapauksissa lapsella on aina isä tai siittäjä, vaikka hän ei vaikuttaisikaan äidin ja lapsen muodostaman perheen arjen kulkuun. Nainen voi myös tulla raskaaksi inseminaation avulla tai hän voi adoptoida toisen naisen synnyttämän lapsen tullen näin yksinhuoltajaäidiksi. (Hakovirta 2006, 23-25.)

Äitiys ja yksinhuoltajaäitiys eivät ole välttämättä määritelmällisesti tarkkarajaisia erillisiä ilmiöitä. Kummassakin on lopulta kyse äidin ja lapsen välisestä suhteesta. Yksinhuoltajaäitiys ei poikkea normatiivisesta äitiydestä, legitimoidussa heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävien naisten äitiydestä. Äitiys heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävälle naiselle on kuitenkin vähemmän leimaava jo lingvistisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Äiti avio- tai avoliitossa on äiti ilman etuliitteitä. Sen sijaan äiti ilman puolisoa on yksinhuoltajaäiti etuliitteellä yksin eli ilman vanhemmuutta täydentävää miespuolista kumppania sillä oletuksella, että tämä mies on lapsen isä.

Arkiajattelussa yksinhuoltajaäitiys liitetään helposti erilaisten sosiaalisten ongelmien taustatekijäksi, syyksi. Yksinhuoltajaäitien lasten oletetaan elävän riskiolosuhteissa, jotka myöhemmässä elämänvaiheessa johtavat erilaisten psyykkisten, fyysisten ja sosiaalisten ongelmien muodostumiseen. Yksinhuoltajaäitiys ja erilaiset sosiaaliset ongelmat ovat olleet tutkijoiden ja opinnäytetöitä tekevien eri alojen opiskelijoiden mielenkiinnon kohteina vuosikymmenten ajan, vaikkakin 1990-luvulta lähtien yksinhuoltajiin kohdistuvaa tutkimusta on alettu tuottaa enemmän (Hakovirta 2006, 31).

Tutkimukseni on ajankohtainen. Naisen valinta muodostaa perhe ilman 'isän'

läsnäoloa perheessä on yksin vaihtoehto, jonka nainen voi, saa tai joutuu tekemään miettiessään arjen rakentumista ja arjen kulkua. Yksinhuoltajaäitiys on herättänyt viime vuosina julkista, jopa populaaria keskustelua. Julkisuuden henkilöiden yksityiselämän puiminen iltapäivälehtien palstoilla ja aikakauslehdissä sekä vaikeat huoltoriidat ovat toimineet provosoivasti ja keskustelua herättävästi, tosin mielestäni samalla moralisoivasti. Tätä kautta yksinhuoltajaäitiys ja sen taustatekijät ovat herättäneet erilaisia mielikuvia ja kannanottoja naisen valinnan puolesta ja sitä vastaan. Yleinen pelko perheinstituution hajoamisesta ja ihmisten moraalin hölymisestä ovat saaneet kasvot, joilla yksinhuoltajaäitien valintaa voidaan arvottaa. (Jallinoja 1997.) Vaikka yksinhuoltajaäitien olemassaoloon kiinnitetään kriittistä huomiota, puuttuu Suomesta systemaattinen tutkimus yksinhuoltajuudesta.

Olen kiinnostunut yksinhuoltajaäitiydestä laajasti. Tiedän, että yhteiskunnassamme on paljon yksinhuoltajia ja että kunkin yksinhuoltajaäidin tarina on erilainen. Miten se on erilainen? Millaisen prosessin kautta naiset tulevat yksinhuoltajaäideiksi? Miten ja miksi naiset valitsevat perhemallikseen yksinhuoltajaäidin perheen? Onko valinta tehty rationaalisen pohdinnan kautta vai onko yksinhuoltajaäitiyteen ajauduttu elämäntilanteen muuttuessa? Mitä yksinhuoltajaäidit kertovat elämästään lapsen kanssa? Millaisen kuvan yksinhuoltajaäidit konstruoivat lapsen isästä ja miehistä?

Kiinnostukseni yksinhuoltajaäitiyttä kohtaan ja ratkaisuni tehdä tutkimus tästä aihepiiristä ei sinänsä ollut mikään yllättävä päätös, olenhan itse omakohtaisesti elänyt yksinhuoltajan elämää ja minulla on vankka näkemys ja vuosia kestänyt kokemus asiasta. Tällä sisäistetyllä näkemyksellä on kuitenkin omat vaaransa, joihin olen tutkijana joutunut paneutumaan koko tutkimusprosessin ajan. Asioihin perehtyminen eri näkökulmista on avannut minulle itselleni toisenlaisen, laajemman kuvan yksinhuoltajuudesta. Tähän ovat vaikuttaneet haastatteluaineistosta esille tulleet näkemykset naisten kertomuksissa, siitä heränneet tulkinnat sekä tutkimusta varten keräämäni teoreettinen tieto.

Tutkimusotteeksi valitsin laadullisen lähestymistavan ja narratiivisen

tutkimusotteen. Laadullinen tutkimusote toimi erinomaisesti tässä tilanteessa; laadullinen tutkimus sopii joustavan, prosessuaalisen luonteensa vuoksi sellaisten asioiden tutkimiseen, joista tiedetään vähän tai ei lainkaan. Lisäksi tutkimusprosessin aikana on mahdollista suunnata tutkimusta uudelleen. Kukin haastattelu voi toimia tutkijan oppimisen välineenä ja antaa eväitä seuraavaan haastatteluun ja koko tutkimusprosessin suuntaamiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2009.) Kyselylomake ei toimisi tässä tutkimuksessa, sillä valmiiksi muotoillut kysymykset eivät välttämättä osuisi lainkaan olennaisiin asioihin.

Tutkimuksen metodologiset ja tieteenfilosofiset lähtökohdat ovat tarinallisessa tutkimustraditiossa. Keskeisessä asemassa on sisäisen tarinan käsite, jonka mukaan ihmisille erityislaatuisten psyykkisten prosessien alkuperä on kulttuurissa sekä ulkoisen ja sisäisen puheen suhteessa (Lev Semenovits Vygotski 1896-1934). Tarinallinen lähestymistapa pyrkii Alberto Meluccin (1996) esittämän haasteen mukaisesti ymmärtämään ihmistä olentona, joka ”juurtuu maahan, mutta tavoittelee taivasta”.

Laadullista tutkimusta puoltaa myös se, että kyselytutkimukseen olisi ongelmallista löytää määrällisesti edustava aineisto. Kaikki yksinhuoltajaäidit eivät ole järjestäytyneitä Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liittoon, vaikka liiton toiminta onkin hyvin suosittua yksinhuoltajien parissa. Suurin osa yksinhuoltajaäideistä kokee järjestäytymisen merkityksettömänä. Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto (<http://www.yyl.fi/index.php?sivu=linkit> päivitetty 28.4.2009) tarjoaa vertaistukea vaikeissa elämäntilanteissa elävien yksinhuoltajien ja etävanhempien perheille. Tämä karsii joukosta muun muassa ne yksinhuoltajat, jotka eivät koe elävänsä kriisissä tai juuri päinvastoin ne yksinhuoltajat, joiden problematiikkaa eivät voi ratkaista muut kuin ammattiauttajat. Toisaalta täytyy olla aktiivinen, jos haluaa saada maksimaalisen hyödyn liiton jäsenten tuella. Moni yksinhuoltajaäiti ei identifioitu 'yksinhuoltajaksi', eikä näin koe yhteenkuuluvuutta juuri tähän ryhmään. Minä itse otin selvää Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liiton toiminnasta ja liityin Internetin keskustelupalstalle vasta tämän tutkimuksen tullessa ajankohtaiseksi. Yksinhuoltajana olin ollut tätä ennen kymmenisen

vuotta.

Vaikka mielestäni valmistauduin hyvin aineiston keruuvaiheen haastattelutilanteisiin ja pyrin selkeästi saamaan tutkimusaineistokseni homogeenisen haastateltavien joukon aivan alkuasetelmista lähtien, jouduin heti alussa joustamaan asettamastani alkuoletuksesta. Jo tutkimusprosessin alussa tutkimuksen suuntaaminen olennaisiin asioihin tuntui haastavalta; jokaisella yksinhuoltajaäidillä oli omanlainen tarina. Ei ole yhtä perhekatgoriaa: yksinhuoltajaperhe. Jokainen yksinhuoltajan perhe on aivan omanlaisensa.

Tutkimusraportin eteneminen

Aloitan tutkimukseni raportoinnin määrittelemällä käsitteen yksinhuoltajaäitiys. Yksinhuoltajaäitiys on rakentunut kulttuurisesti ja historiallisesti. Termi yksinhuoltajaäiti on vakiintunut suomenkieleen, joten käytän sitä tutkimuksessani.

Luvussa kolme: Suomalaisen yhteiskunnan rakenteelliset ja sosiaalipoliittiset muutokset, esittelen yksinhuoltajaäitien asemaa. Otan esille joitain tärkeitä tilastollisia faktoja ja pohdin käsitystä siitä, miksi yksinhuoltajaäitien perheiden oletetaan olevan riskiperheitä. Luon myös katsauksen suomalaisen yhteiskunnan historialliseen kehitykseen, jossa sota-ajan jälkeinen Suomi ja yksinhuoltajaäitiys saavat erityispainon selväräjaisena ja suhteellisen tuoreena, suuria muutoksia käsittävänä aikakautena. Suomalainen lainsäädäntö, jolla yksinhuoltajaäitien perheiden asemaa on pyritty auttamaan saa myös oman luvun tutkimusraportissani.

Yksinhuoltajaäitiyttä on tutkittu Suomessa pääasiassa muun yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ohessa. Mutta varsinkin 1990-lukua voidaan pitää globaalisti yksinhuoltajatutkimuksen vahvistumisen aikana. Luvussa kolme olen luonut katsauksen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen, jota yksinhuoltajaäitiydestä on tehty.

Luku neljä keskittyy tutkimuksen toteuttamiseen. Hankin tutkimusaineiston teemahaastattelu-menetelmällä. Tutkimusaineisto koostuu viiden erilailla yksinhuoltajaäidiksi päätyneen naisen haastattelusta, jotka nauhoitin ja litteroin itse sanatarkasti. Esittelen lyhyesti viisi yksinhuoltajaäitiä, joille olen keksinyt nimet satunnaisesti.

Tutkimuksen analyysi-luvussa kirjoitan auki, miten päädyin tutkimusongelmaan ja tutkimustuloksiin. Aivan ensimmäiseksi luon lyhyen katsauksen miestutkimukseen. Jaan yksinhuoltajaäitien kertomukset miehistä viiteen kategoriaan, jotka ovat normatiivinen, ideaali-, alistava, syrjäytynyt ja välineellinen maskuliinisuus. Tarkastelen kutakin maskuliinisuutta sen suhteen, mitä yksinhuoltajaäidit kertovat miesten fyysisistä ja psyykkisistä ominaisuuksista, millaisia metaforia naiset käyttävät miehistä, kuvauksia miehen luonteesta ja käytöksestä, miesten elintavoista ja yhteiskunnallisesta asemasta, viettääkö mies aikaansa kotona vai homososiaalisissa suhteissa, millainen miehen seksuaalisuus on, onko mies hallitseva tyranni vai suojeleva ja rakastava kumppani. Millainen naisen kokonaisvaltainen kokemus suhteesta on, onko suhde turvallinen vai turvaton.

Luvussa kuusi kartoitan, millaisia tarinoita yksinhuoltajaäitien kertomuksissa viidestä eri maskuliinisuuden kategoriasta muodostuu. Löysin aineistosta kaksi tragediaa, yhden komedian ja yhden ironian, normatiivisesta maskuliinisuudesta ei yksinhuoltajaäitien kertomuksista löydy kerronnallista juonta. Jatkan edelleen lukuun seitsemän, jossa pohdin tutkimustani ja tutkimustuloksia, mutta nyt aloitan tutkimusraporttini määrittelemällä käsitteen yksinhuoltajaäitiys.

2. YKSINHUOLTAJAÄITIYS KÄSITTEENÄ

Käsitteenä yksinhuoltajaäitiys on kulttuurisesti ja historiallisesti rakentunut. Margit Eichler (1997) on löytänyt yhdeksän perhetyyppiä, joissa isä on perheen huoltaja ja 25 perhetyyppiä, joissa äiti on perheen pää länsimaisissa

yhteiskunnissa. Silti näille ei ole täsmällisiä termejä. Käsite yksinhuoltajaäiti kattaa monia erilaisia perhetyypppejä. Se, miten yksinhuoltajaäitejä on kutsuttu ja ketkä ovat olleet kutsujia, on muuttunut ajan ja kontekstin myötä. Seuraavaksi esitän yleisimmät käsitteet yksinhuoltajaäitiydestä ja kerron, miten keskustelu Suomessa on muuttunut. (May 2001, 46.)

On tärkeää huomata, millaisia arvoja ja asenteita eri käsitteet yksinhuoltajaäitiydestä sisältävät. Termi 'single mother' eli "sinkkuäiti" tai avioton äiti viittaa äidin aviolliseen statukseen. Kuitenkin länsimaissa, kuten Suomessa, jossa avoliitto on yleinen, noin 50 % kaikista esikoisista syntyy avopareille (Suomen tilastokeskus). Tämä termi on yleinen yhdessä termin 'unmarried mother' eli avioton äiti ja eritoten Britanniassa ja Yhdysvalloissa sitä käytetään helposti stigmatisoivana, jossa media ja poliitikot luovat tietyn stereotyyppisen imagon köyhästä, etniseen vähemmistöön ja työväenluokkaan kuuluvasta teiniäidistä, joka elää hyvinvointivaltion avustusten turvin. (May 2001, 46.)

Yksi monista käytetyistä termeistä on 'lone mother' eli yksinhuoltajaäiti, joka vastaa hyvin sitä käsitettä, jota käytetään Pohjoismaissa. Ruotsiksi tämä termi kääntyy "ensamförsörjare". Suomen ja Ruotsin historiassa on samanlaisuuksia termin käytön suhteen (Scheffer-Kumpula 2000). Kummassakin maassa on ollut suuntaus jättää käsite 'unmarried mother' eli naimaton äiti, siihen liittyvien moralististen viittausten vuoksi. Suomessa käsite au-äiti on hävinnyt yleisestä käytöstä (Auvinen 1995, 32). Nykyisin käytetään yleisemmin termiä "lone parent / supporter", joka on neutraali ja pohjautuu huomioimaan yhtäläistä vanhemmuutta, jossa yksilöllä on oikeus valita avoliitto, aviottomuus ja mahdollisuus elää ilman ydinperhettä (Scheffer-Kumpula 2000, 91). On mielenkiintoista havaita, että Suomessa ja Ruotsissa käsite yksinhuoltaja viittaa sekä juridiseen että taloudelliseen aspektiin vanhemmuudessa. Terminä yksinhuoltaja ei suinkaan ole ongelmaton, sillä termin alussa oleva liite 'yksin' viittaa yksin elävään ja eristettyyn äitiin. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole, sillä isä, sukulaiset tai ystävät saattavat tukea yksinhuoltajaäitiä vanhemmuudessa. (May 2001.)

Jotkut feministitutkijat ovat päätyneet käyttämään käsitettä soolo-äiti (Hobson 1994). "Soolo" saattaa olla parempi etuliite kuin 'single' tai 'lone', koska se luo mielikuvan vahvasta ja itsenäisestä enemmän kuin puutteellisesta ja yksinäisestä naisesta tai äidistä. Koska suomenkieleen on vuosikymmenten saatossa vakiintunut termi yksinhuoltajaäiti, käytän sitä tässä tutkimuksessa. Kaikki kolme käsitettä - 'single mother', 'lone mother', 'solo mother' - luovat mielikuva, että äitiys on erilaista kuin normatiivinen, avioäitiys. Avioliitossa eläviä äitejä kutsutaan äideiksi ilman mitään etuliitteitä, kun taas äitiyttä ilman heteroseksuaalista parisuhdetta on kehitelty koko joukko käsitteitä.

Suomessa yksinhuoltajaäitiys on hierarkkista, silti ehkä vähemmän kuin maissa, joissa on enemmän eri rotuja ja yhteiskuntaluokkia. Leskeys on kaikkein vähiten leimautunut, kun taas eronnut yksinhuoltajaäiti on ainakin osittain syyllinen omaan asemaansa. Yksinhuoltajaäidit, jotka eivät ole lainkaan eläneet heteroseksuaalisessa parisuhteessa ovat yksin vastuussa omasta asemastaan. (Knoll 1995.) Tämä on esimerkki hierarkiasta, jossa perhemalli ja ihmissuhteet peilataan naisen kautta ja jossa syyllisen löytyminen perheen hajoamiseen kohdistuu naiseen, sillä oletuksella että avioliitto tai avoliitto ovat yhteiskunnan tukipilareita ja normi. Useissa länsimaissa leskiä säälitään ja he ansaitsevat erityiskohtelun perhepolitiikassa. Yksinhuoltajaäitejä, joilla ei ole avio- tai avoliittoa takanaan, kohdellaan tämän ajattelumallin mukaan kaikkein epäkunnioittavammin. (Knoll 1995; Gittins 1993; Skocpol 1992; Chandler 1991; Haataja 1991.) Yksinhuoltajaäitien matala status johtaa vanhaan käsitykseen tiukasta seksuaalisesta ja moraalisesta häpeästä sekä yhteiskunnallisesti että yksilön kannalta (esim. Gill 1977). Nykyisin, kun seksi ja lapsen saaminen ilman aviollista sitoutumista on hyväksyttyä, yksinhuoltajaäidit taistelevat edelleen stigmaa vastaan (Bock 2000; May 2001, 48).

Milloin yksinhuoltajaäitiys alkaa ja milloin se päättyy? Yksinhuoltajuus päättyy lapsen täyttäessä 18 vuotta, vaikka käytännössä huoltovelvollisuus voi jatkua pidempään esimerkiksi siihen saakka, kun nuori on suorittanut

ylioppilastutkinnon¹. Yleinen suomalainen tapa on, että nuori on tuolloin 19-vuotias. Luokattoman lukion myötä moni nuori suorittaa ylioppilastutkinnon neljässä vuodessa, ja on siten 20-vuotias päättäessään lukion oppimäärän suorittamisen. Yksinhuoltajuus voi myös päättyä siihen, että lapsi muuttaa pysyvästi asumaan toisen vanhemman luokse. Suomessa tosin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain yleisenä periaatteena on, että lapsen molemmat vanhemmat ovat yhdessä lapsensa huoltajia. Yhteishuollossa vanhemmat vastaavat yhdessä lapsensa elatuksesta sekä kasvatuksesta ja hoidosta ja tekevät yhdessä lasta koskevat tärkeät päätökset. (Taskinen 2001, 23-26.) Suomessa noin 80 % vanhemmista jakaa huoltajuuden eron jälkeen (Muuri 1999).

Käytännössä yksinhuoltajuus voi jatkua myös uuden parisuhteen solmimisen jälkeen, sillä avoliitossa asuvat voidaan luokitella yksinhuoltajiksi. Uusi puoliso ei välttämättä osallistu lapsen huoltoon ja elatus on biologisen vanhemman vastuulla. Yksinhuoltajuus jatkuu käytännössä uudesta parisuhteesta huolimatta. (Jaakkola & Sääntti 2000, 65-66.) Lapsen ikä vaikuttaa myös paljon siihen, miten uusi aikuinen osallistuu puolisonsa lapsen hoitoon; aivan pienen lapsen hoitoon ja kasvatukseen on uuden vanhemman helpompi osallistua kuin murrosikäisen nuoren kasvatukseen. Usein on niin, että avioliitossakin äiti on aktiivisempi vanhempi ja kokee yksinäisyyttä. Kaikki yksinhuoltajaäidit eivät kuitenkaan koe olevansa yksinäisiä. Isä saattaa olla tärkeä osa lasten elämää ja jakaa vanhemmuuden kaikki puolet, tämä saattaa olla nykyisin mahdollista niin sanottua "uutta isyyttä". (Brandth & Kvande 1997; Korhonen 1999.)

3. SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN RAKENTEELLISET JA SOSIAALIPOLIITTISET MUUTOKSET

Tässä luvussa esittelen suomalaisen yhteiskunnan rakenteellisia ja

---

¹ Etävanhempi maksaa elatusapua alaikäisestä lapsestaan siihen saakka, kun tämä täyttää 18 vuotta. Mikäli lapsi opiskelee täytettyään 18 vuotta, voi hän vielä saada etävanhemmaltaan ns. koulutusavustusta meneillään suorittettavan tutkinnon loppuun saattamiseksi. (Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975 3§ 2 mom.)

sosiaalipoliittisia muutoksia, jotka koskettavat yksinhuoltajaäitien asemaa. On huomioitava, että yksinhuoltajaäitien suhteellinen lukumäärä kaikista lapsiperheistä ei ole kohonnut dramaattisesti 1940-luvulta lähtien. Silti yksinhuoltajaperheiden lukumäärä on noussut. Asenteet aviottomia äitejä ja eronneita äitejä kohtaan ovat kuitenkin oleellisesti muuttuneet, ja yksinhuoltajaäitien stigmatisointi on vähentynyt huomattavasti, joidenkin mielestä se on jopa kadonnut kokonaan. (May 2001, 21.)

Pohjoismaissa yksinhuoltajaäitejä oli vuonna 1970 alle 10 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Suomessa yksinhuoltajaäitien osuus on hieman noussut 2000-luvulle asti, ja vuonna 2000 äidin ja lasten muodostamia perheitä oli 17 % lapsiperheistä. Yksinhuoltajaäitien perheiden lukumäärä selittyy suurimmaksi osaksi heteroseksuaalisten parisuhteitten purkautumisesta. (Hakovirta 2006, 30.)

Taulukko 1: Yksinhuoltajaäitien osuus lapsiperheistä sekä yksinhuoltajaäidit siviilisäädyn mukaan 2000-luvun alussa (%) Suomessa ja Ruotsissa

	Yksinhuoltajaäitien osuus 2000	Naimaton yksinhuoltaja	Leski	Eronnut tai erillään asuva yksinhuoltaja	Naisten osuus yksinhuoltajista
Suomi	17	34	5	61	88
Ruotsi	16	46	4	50	85

Lähde: Bradshaw & Finch 2002, 26-27; Skevik 2001, 98; Ostner & Schmitt 2004.

Suomalaisessa yhteiskunnassa naisilla on ollut vahva asema perheissä ja työmarkkinoilla. Suomi tunnetaan hyvinvointiyhteiskuntana ja eritoten yhtenä Pohjoismaisena hyvinvointivaltiona. Heikon mieselättäjyyden malli suomalaisessa yhteiskunnassa ja vaihtoehtoisten perhemallien esiintulo ovat helpottaneet yksinhuoltajaäitien asemaa ja vaikuttaneet asenneilmastoon

yksinhuoltajaäitejä kohtaan. (May 2001, 21.)

Sukupuolten eriarvoisuus perheen sisäisissä suhteissa ja työmarkkinoilla vaikuttavat kielteisesti yksinhuoltajaäitien asemaan. Äitien ajatellaan olevan pääasiallisesti vastuussa lapsista (Nätkin 1997, 189; Jokinen E. 1996; Forsberg 1995; Ollila 1990) ja äitien pääasiallinen tehtävä on ollut kasvattaa kunnan kansalaisia (Nätkin 1997, 183). Tätä on pidetty ideaalisena ratkaisuna nimenomaan ydinperheissä. Yksinhuoltajaäidit saattavat kokea, että heidän äitiytensä on eriarvoisessa asemassa. Suomessa naiset ansaitsevat vähemmän kuin miehet, mikä heikentää yksinhuoltajaäitien asemaa selvitä taloudellisesti itsenäisesti.

Miksi yksinhuoltajaäitien luullaan olevan riskiperheitä? Kun naiset elävät heteroseksuaalisessa aviosuhteessa, heidän taloudellinen asemansa on luonnollisesti parempi kuin usein naisvaltaisilla aloilla työskentelevien yksinhuoltajaäitien. Kun sosiaalipoliittiset toimenpiteet kykenevät vain väliaikaisesti helpottamaan yksinhuoltajaäitien olosuhteita, ollaan väistämättä tilanteessa, jossa heidän olosuhteensa ovat heikot. Näin ollen osa yksinhuoltajaäitien perheistä elää jatkuvasti minimitoimeentulorajan vaiheilla tai sen alapuolella. Taloudellinen epätasa-arvo vaikuttaa perheisiin siten, että voidaan puhua riskiperheistä. Tulee kuitenkin muistaa, että tämä ei koske kaikkia yksinhuoltajaäitien perheitä. Lujan sosiaalisen tukiverkoston avulla yksinhuoltajaäitien perhe voidaan rinnastaa kahden huoltajan perheeseen. (May 1999, 2001; Hakovirta 2006.)

3.1 Historiaa

1900-luvun taitteessa Suomessa oli selkeä luokkajako. Keskiluokkainen ydinperhe syrjäytti perhemallin, jossa palveluskunta hoiti kodinhoitoon ja lastenhoitoon liittyvät tehtävät (Ollila 1993, 58). Keskiluokkainen kristillinen moraalit säänteli seksuaalisuutta, avioliittoa ja avioliiton ulkopuolista syntyvyyttä, joka liitettiin yleisesti alempiin yhteiskuntaluokkiin ensimmäisen teollisen kehityksen aikoihin (Julkunen 1994; Jousimaa 1983; Markkola 1990;

Hjerppe 1989, 42-44). Esiaviolliset suhteet olivat yleisesti hyväksytyjä agraarisen yhteiskunnan aikana, ja avioliitto solmittiin työrytmiin sopivana ajankohtana, vuodenaikaan, jolloin työssä oli rauhallisempaa ja hääjärjestelyihin jäi aikaa. (Aromaa 1990, 158; Sulkunen 1990.) 1900-luvun alkupuolella joka kolmas morsian oli raskaana avioliittoa solmittaessa (Jousimaa 1983, 12).

Vuonna 1929 säädetyin avioliittolain mukaan avioliiton solmineet naiset eivät enää olleet holhouksen alaisia. Naiset olivat miestensä rinnalla tasa-arvoisia ja naisten oikeus hallita omaisuuttaan säädettiin lailla. (Markkola 1990, 20; Ollila 1990, 282.) Ydinperheideologia oli vahvimmillaan 1900-luvun alkupuoliskolla, samalla äitiyttä ylistettiin (Ollila 1990, 286-287, 292). Pelko siitä, että väestön kasvu pysähtyy, 1930-luvulta lähtien korostettiin voimakkaasti ydinperheideologiaa. Valtion oheen perustettiin mallia korostamaan ja tukemaan muun muassa Väestöliitto vuonna 1941. Väestöliittoa johtivat poliitikot ja sosiaaliaktivistit (Nätkin 1997, 62; Ollila 1990, 334; Sulkunen 1989, 121). Suunnitelmana oli kontrolloida väestön lisääntymistä ja laatua. Keski- ja yläluokkaisten perheiden toivottiin synnyttävän useita lapsia. Saman aikaisesti abortteja ja sterilisaatiota suositeltiin 'epäsopiville' äideille. (Nätkin 1997; Jousimaa 1983.) Äitiyttä pidettiin sopimattomana itsekkäille, liian itsenäisille ja moraalittomille äideille, joihin yksinhuoltajaäidit saatettiin laskea kuuluvaksi. Terminologia on vuosien saatossa ehkä muuttunut, mutta moraalittomuus on aina liitetty naisten seksuaalisuuteen, jota miehet kontrolloivat. Itsekkyys ja riippumattomuus on liitetty naisten tunkeutumisena miesten alueelle esimerkiksi työmarkkinoilla. (Nätkin 1991, 13; Ahlbeck-Rehn 1998.)

1960-luvulla puolisoitten tunnesiteet avioliittojen solmimisen perusteena kävi tärkeämmäksi kuin pariskunnan taloudellisen tilanteen huomioon ottaminen (Koskelo 1979; Reuna 1997). 1970-luvulle tultaessa avioliitot yleistyivät ja avioerolainsäädäntöä uusittiin. Vuonna 1988 avioeron hakemista helpotettiin lainsäädännöllisin keinoin (Gottberg 1996). Avioerojen määrä nousi selvästi 1960-luvulta lähtien. Yhä edelleen on vallalla ajatus, että lapsen on paras elää ydinperheessä (Gordon 1997, 183). Suomalaiset arvostavat edelleen perhe-

elämää; heteroseksuaalinen avioliitto tai avoliitto ovat yhä normi suomalaisessa yhteiskunnassa (Gordon 1994; Auvinen 1995).

Talvi- ja jatkosodan jälkeen 1950-luvulla yksinhuoltajaäitien osuus väestöstä oli huomattava sodassa kaatuneitten perheenisien ja sotaleskien vuoksi. Tilastoja tulkittaessa tulee ottaa huomioon väestön ikärakenteen muutos, sillä vaikka yksinhuoltajaäitien lukumäärä on kohonnut, ei sen prosentuaalinen osuus koko väestöstä silti ole dramaattisesti muuttunut. On myös huomattava, että tilastot eivät anna täsmällistä kuvaa yksinhuoltajaäideistä, sillä esimerkiksi eronneet, yksinelävät ja leskeksi jääneet avoliitossa elävät yksinhuoltajaäidit tilastoidaan edelleen yksinhuoltajaäideiksi. Toisaalta myös asumuserossa elävät ja avioeron harkinta-aikaa elävät äidit tilastoituvat avoliitossa eläviksi äideiksi. Lesbo-suhteessa avoliitossa elävät äidit tilastoituvat myös yksinhuoltajaäideiksi, jos heillä ei ole yhteis- tai oheishuoltajuutta lapsiin.

Taulukko 2: Yksinhuoltajaäitien perheet lapsiperheistä (%) ja koko väestöstä (%) vuosina 1950, -60, -70, -80, -90 ja 2000.

Vuosi	Lapsiperheet	Yksinhuoltaja- äitien perheet kaikista lapsi- perheistä	Väestö	Yksinhuoltaja- äitien perheet koko väestöstä
1950	599 329	12,4 %	4 029 803	1,8 %
1960	678 046	9,9 %	4 446 222	1,5 %
1970	677 035	9,0 %	4 598 336	1,3 %
1980	688 732	10,9 %	4 787 778	1,5 %
1990	640 637	12,3 %	4 998 478	1,5 %
2000	612 627	17,0 %	5 181 115	2,0 %
2006	589 448	17,4 %	5 276 955	1,9 %

Lähde: (Tilastokeskus päivitetty 31.5.2007)

Leskien ja naimattomien äitien määrä on ollut suhteellisen suuri agraariyhteiskunnassa (Ollila 1990, 344). Tutkijat ovat eri mieltä siitä, olivatko naimattomat äidit hyväksytyjä maalaisyhteisöissä. Jotkut tutkijat väittävät,

että avioliiton ulkopuolella synnyttäneet äidit ja heidän lapsensa olivat tuhoon tuomittuja, nykyterminologian mukaan syrjäytyneitä, eivätkä nämä yksinhuoltajaäidit helposti saaneet solmittua kestävää ja onnellista avioliittoa myöhemmissä elämänvaiheissaan. Yksinhuoltajaäiteihin liitetty stigma saattoi jopa estää aikakauden pyhän avioliiton solmimisen kokonaan ja yksinhuoltajaäiti saatettiin sulkea pois yhteisöstä hänen "syntiensä" vuoksi. (Aromaa 1990; Jousimaa 1983.) Toiset tutkijat ovat puolestaan löytäneet todisteita siitä, että esiaviolliset suhteet olivat pikemmin sääntö kuin poikkeus köyhemmillä maaseutualueilla. Koska nainen oli osoittanut hedelmällisyytensä synnyttämällä lapsen tai useita, hän kykeni tuottamaan hyödyllistä työväestöä yhteisöihin ja hänen mahdollisuutensa täysipainoiseen elämään ja arvostettuun avioliittoon olivat erinomaiset. (Nätkin 1997; Setälä 1990; Markkola 1990.) Näin ristiriitaiset tutkimustulokset selittynevät sillä, että Suomi oli jakautunut selkeästi läntiseen ja itäiseen, pohjoiseen ja eteläiseen alueeseen ja elämä oli hyvinkin erilaista eri yhteiskuntaluokissa ja erilaisissa kulttuurillisissa yhteisöissä (May 2001, 26-27).

Yksinhuoltajaäitiys on ollut vahvasti luokkasidonnainen ilmiö. 1900-luvun vaihteessa yksinhuoltajaäitiys oli vahvasti työväenluokkainen ilmiö ja moraalinen ongelma keski- ja yläluokissa. Yksinhuoltajaäitiys ilmiönä jakoi vahvasti mielipiteet kahtia niin luokka- kuin poliittisessäkin debatissa. (Nätkin 1997, 114.) Köyhillä yksinhuoltajaäideillä oli tuki parlamentin vasemmistosiivessä, joka ajoi läpi lakiuudistuksia, joilla parannettiin sekä yksinhuoltajaäitien että heidän lastensa asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa (Nätkin 1991; Jousimaa 1983; Sulkunen 1990; Piirainen 1974).

Sota-ajan jälkeinen Suomi ja yksinhuoltajaäitiys

Sota-aika muutti käsityksiä yksinhuoltajaäitiydestä, koska maailmansotien jälkeen yksinhuoltajaäitien määrä kasvoi leskien lukumäärän noustessa. Sotien seurauksena useat valtiot omaksuivat uusia sosiaalipoliittisia tehtäviä, ja sotien välisenä aikana ns. väestökriisi vauhditti sosiaalipolitiikan kehitystä.

Syntyvyyden aleneminen johti 1930-luvulta lähtien entistä määrätietoisemmin sosiaalipolitiikan tukemaan perhettä taloudellisesti ja näin sai alkunsa perhepolitiikka. (Wennemo 1994, 26-32; Gauthier 1996, 13-34) Avioton äitiys asettui näin väestöpolitiikassakin uuteen valoon. Kun tarvittiin lisää lapsia, myös aviottomat lapset hyväksyttiin (Hakovirta 2006, 24).

Suomessa käydyt sodat 1900-luvun puoliväliä ennen vaikuttivat vahvasti yksinhuoltajaäideistä luotuun kuvaan julkisessa keskustelussa. Sisällissota "punaisten" vasemmiston ajatuksia kannattavien ja "valkoisten" porvareitten välillä vuonna 1918 jätti jälkeensä noin 16 000 sotaorpoa. (Jousimaa 1983, 37; Piirainen 1974, 61.) Kaikki lapset eivät tosiasiallisesti olleet orpoja, vaan vailla miespuolista elättäjää. "Punaisten" häviäjien olosuhteet olivat huonoimmat sodan jälkeen, ja esiin nousi keskustelu kunniasta huolehtia punaorvoista ja -leskistä. (Piirainen 1974.) Talvi- ja jatkosodan aikaan kansakunnan arvostus yksinhuoltajaäitejä kohtaa muuttui radikaalisti, koska luokkakysymys katosi tuolloin lähes kokonaan. Ensimmäisen kerran Suomen historiassa kaikki sotalesket, yhteiskuntaluokasta huolimatta, olivat voittoisia sotaleskiä (Nätkin 1997).

1960-luvulla yhä enenevässä määrin naiset saattoivat päättää, oliko avioliitto ainut tapa laillistaa seksuaalisuus ja äitiys (Nätkin 1997, 167). Siihen saakka yksinhuoltajaäidit olivat julkisessa keskustelussa tyypillisesti eronneita. Naimattomiin äiteihin ei enää kiinnitetty niin suurta huomiota.

Ensi Kotien liiton perustaman Ensikodin idea oli tukea ja ohjata lapsen hoitoa aviottomille äideille ja vaikuttaa yleisiin asenteisiin aviottomia äitejä kohtaan (Jousimaa 1983). Ensimmäinen Ensikoti avattiin vuonna 1942 ja Ensikotien Liitto perustettiin vuonna 1945 (Heinänen 1992; Jousimaa 1983, 56, 62). Ensikotien perustaminen mahdollisti myös sen, että yksin lapsen synnyttäneet äidit saattoivat muuttaa pois omilta asuinseuduiltaan ja perehtyä äitiyteen anonyymeinä vieraalla paikkakunnalla saaden kuitenkin tukea äitiydelleen. 1950-luvulla aviottomia äitejä pidettiin kypsymättöminä äiteinä ja sosioekonomisena riskinä. (Nätkin 1997, 159.) Mutta 1960-luvulta lähtien muuttuva seksuaalinen vapautuminen ja moraalinen muutos ajattelussa johti

avoimeen suhtautumiseen yksinhuoltajuutta kohtaan. Tultaessa 1970-luvulle Ensikotien Liitto aloitti toimintansa myös perheväkivaltaa kohdanneiden äitien tukena. Vuonna 1987 nimi muuttui Ensi- ja turvakotien liitoksi. (Heinänen 1992, 141, 149; Jousimaa 1983, 64.) Kun yksinhuoltajaäiteihin kohdistunut stigma alkoi hälvetä, muuttui Ensi ja turvakotien liiton toiminta siten, että nykyisin suuri osa Ensi- ja turvakotien asiakkaista on lähisuhdeväkivallan uhrien aseman parantamiseen tähtäävää toimintaa (May 2001, 29).

1970-luvulta alkaen sekä avioerojen että avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrä alkoi nousta. Yhä useampi yksinhuoltajaäiti onkin nykyisin eronnut tai naimaton ja yhä harvempi on leski (Bradshaw & Finch 2002, 27). Muutos johtuu toisaalta siitä, että keskimääräinen elinikä on noussut ja lapset ehtivät yleensä täysi-ikäisiksi ennen toisen vanhemman kuolemaa. Myös avioerojen määrä on noussut ja avoliitot ovat yleistyneet. (Lewis & Kiernann 1996; Clark & Jensen 2004; Hakovirta 2006, 24-25.) Nykyisin on yhä yleisempää solmia useita peräkkäisiä parisuhteita elämän aikana ja synnyttää lapset myöhemmällä iällä suunnitelmallisesti ehkäisyvälineiden käyttöönoton vuoksi.

3.2 Lainsäädännön uudistukset

Aineistoni yksinhuoltajaäidit kertoivat melko paljon sosiaaliturvasta ja -palveluista. Tämä oli mielenkiintoista. Vanessa May (2001) päättelee tutkimuksessaan yksinhuoltajaäideistä, että sosiaalipoliittisesta lainsäädännöstä ei kerrota omaelämäkertoissa sen vuoksi, että niitä pidetään itsestään selvyyksinä, eikä niistä tarvitse sen vuoksi kertoa. Ja toisaalta, että suomalaiset tutkijat ovat tutkineet eniten yksinhuoltajaäitejä juuri tässä kontekstissa. Omassa tutkimuksessani, jossa yksinhuoltajaäidit tuottivat aineiston kertomalla elämästään, sosiaalipoliittinen näkökulma oli yksi suuren painoarvon saaneista teemoista. Seuraavaksi kokoan tietoa Suomen lainsäädännön muutoksista, jotka vaikuttavat yksinhuoltajaäitien ja heidän perheidensä olosuhteisiin.

1900-luvun aikana yksinhuoltajaäitien leimaaminen on muuttunut ja vähentynyt. Samanaikaisesti naisten asema yhteiskunnassa on muuttunut ja naiset osallistuvat enemmän kaikkiin sosiaalisen areenan vaikutusmahdollisuuksiin. Yksinhuoltajaäitien ja heidän lastensa sosiaalinen ja juridinen asema on parantunut viimeisten vuosikymmenten kuluessa. Poliittinen tasapaino yksinhuoltajaäitien moralisoimisesta on siirtynyt heidän sekä heidän lastensa hyvinvoinnin tuottamiseen. Erityisesti huomiota on kiinnitetty avioliiton ulkopuolella syntyneitten lasten oikeuksiin: oikeus saada taloudellista tukea kummaltakin vanhemmalta, mahdollisuus hyvään koulutukseen ja terveyttä tukevaan elämään. Samanaikaisesti naisten aktiivinen rooli suomalaisen hyvinvointivaltion kehittämisessä on luonut koko joukon 'naisystävällisiä' perhepoliittisia uudistuksia, näillä on tietenkin ollut vaikutusta myös yksinhuoltajaäitien elämässä. (May 2001, 30.)

Osittain pelko työvoiman vähenemisestä ja työvoiman hyvinvoinnin kannalta ja osittain vasemmistopuolueitten naiskansanedustajien ansiosta Suomen eduskunta runnoi läpi vuonna 1922 lain, jolla turvattiin avioliiton ulkopuolella syntyneitten lasten asema (Piirainen 1974, 117). Ensimmäisen kerran koko historian aikana avioliiton ulkopuolella syntyneellä lapsella oli yhtäläinen oikeus saada elatus sekä äidiltä että isältä (Jousimaa 1983), mutta edelleen ero tunnustetun ja tunnustamattoman lapsen välillä oli suuri (Gottberg 1996). Lisäyksen mukaan yksinhuoltajaäiti ei voinut pakottaa miestä osallistumaan isyytettiin, vaan se toteutettiin miehen vapaaehtoisuuden pohjalta. Mies saattoi omaehtoisesti siis mennä verikokeeseen, jolloin hänen isyytensä voitiin vahvistaa ja sitten mies tunnusti niin halutessaan lapsen omakseen. Lapsesta tuli näin juridisesti samanarvoinen kuin avioliitossa syntyneet lapset, ja isän velvollisuus oli turvata lapsen taloudellinen tilanne maksamalle tälle elatusapua (Gottberg 1996; Jousimaa 1983). Vuoden 1922 lailla oli vain pieniä muutoksia yksinhuoltajaäitien perheiden taloudelliseen asemaan (Jousimaa 1983, 41). Laki muutettiin 1970-luvulla, jolloin kiinnitettiin huomiota lapsen elatukseen, mutta joka silti oli hajanainen eikä kattanut kaikkia lapsia (May 2001, 30).

Lainsäädännön perinpohjainen tarkistaminen 1970-luvulla takasi lapsille

taloudelliset oikeudet (Gottberg 1996; Jousimaa 1983, 94-95). Vuonna 1976 kaksi uutta lakia turvasi kaikkien lasten yhtäläisen kohtelun heidän taustoistaan huolimatta: Isyyslaki ja Laki lapsen elatuksesta (Gottberg 1996; Jousimaa 1983, 94-95). Isyyslakiin kirjattiin miehen pakollinen osallistuminen isyystestiin, jos lapsen äiti näin vaati (Gottberg 1996). On huomioitava, että äidin velvollisuus ei ole vaatia miestä isyystesteihin, jos hän ei halua tai ei kykene ilmoittamaan isäehdokasta. Tästä ei seuraa taloudellisia sanktioita vaan lapsi voi saada yhteiskunnan maksaman elatustuen. Toisaalta laki sallii myös miehen osallistumaan oma-aloitteisesti isyystestiin, vaikka äiti vastustaisikin sitä. Lähtökohtana on lapsen oikeus kumpaankin vanhempaan.

Laki lapsen elatuksesta takaa lapselle oikeuden vakaaseen taloudelliseen asemaan huolimatta siitä, ovatko vanhemmat eläneet avioliitosta vai eivät; lain edessä kumpikin vanhempi on yhtäläillä vastuussa lapsen elatuksesta (Gottberg 1996). Tietenkään tämä ei aina toimi käytännössä, minkä vuoksi on jouduttu laajentamaan lainsäädäntöä.

Laki lapsen elatuksesta säädettiin vuonna 1977, vaikka käytännössä elatustukea maksettiin jo ennen lainsäätämistä (Jousimaa 1983, 104-105). Elatustukea maksettiin pääasiassa lapsille, joiden vanhemmat olivat eronneet tai asuivat erillään, ja jonka etävanhempi eli vanhempi, joka ei asunut lapsen kanssa, ei kyennyt maksamaan lapselle elatusapua tai kieltäytyi maksamasta sitä (Gottberg 1996; Jousimaa 1983). Näissä tapauksissa viranomaiset perivät esimerkiksi ulosoton kautta elatusapusaatavat. Lapsen kanssa asuvan vanhemman ei näin tarvinnut olla aktiivinen saadakseen elatustuen. Tietenkin voidaan olla eri mieltä, onko elatustuki vain nimellinen korvaus, 136,41 euroa kuukaudessa vai kattaako se lapsen elatuksesta koituvia kustannuksia todellisesti. Uusi elatuslaki säädettiin vuonna 1999, jossa yhdistettiin laki lapsen elatuksesta ja huollosta. Yllä mainitut muutokset lainsäädännössä ja julkisessa politiikassa ovat Jousimaan (1983) mukaan merkki yhteiskunnan muutoksesta asenteissa yksinhuoltajaäitiyttä kohtaan. Vanessa May (2001) on osittain eri mieltä Jousimaan kanssa. Hänen mielestään nämä poliittiset näkemykset ennemminkin osoittavat muuttuvia asenteita valtion vastuusta turvata hyvinvointia kansalaisille. Sosiaaliturvan muutokset koskevat kaikkia

suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kansalaisia eritoten lasten hyvinvointia ja sosiaaliturvaa (Hellsten 1993). Niinpä sosiaaliturvan uudistukset kohdistuvat yhtäläillä myös yksinhuoltajaäitien perheisiin. Kun yksinhuoltajaäitien taloudellinen tilanne on parantunut valtion turvaamin muutoksin, ei se välttämättä tarkoita sitä, että uudistukset olisi kohdistettu juuri yksinhuoltajaperheiden tarpeita huomioiden vaan kyse on kaikkiin lapsiperheisiin kohdistuvista muutoksista. (May 2001, 31.)

Universaali sosiaalipolitiikka on vaikuttanut yksinhuoltajaäitien elämään Suomessa. Ehkä tärkein näistä on ollut äitiysavustus, joka maksettiin ensimmäisen kerran heikompiosaisille äideille vuonna 1937 (Nätkin 1994; 1997; Sulkunen 1991; Kinnunen 1987) ja kaikille äideille vuonna 1949 (Kinnunen 1987), elatustuki vuonna 1948 (Gottberg 1995), yleinen lapsilisä vuonna 1948², ilmainen kouluruokailu 1940-luvulta lähtien (Nurmi 1989, 25; Sosiaali- ja terveysministeriö 1999), sairausvakuutus vuonna 1963 (Hellsten 1993), äitiysloma ja vanhempainloma vuonna 1964 (Rantalaiho 1993, 3) ja kunnallinen päivähoito vuodesta 1993 alle kolmivuotiaille lapsille (Tyyskä 1995). Asumistuen kriteerit olivat tiukat 1940-luvulta vuoteen 1972 ja sitä maksettiin lähinnä varattomille lapsiperheille, mutta tämän jälkeen myös perheet, joissa oli vain yksi lapsi, saattoivat saada asumistukea (Sosiaali- ja terveysministeriö 1993). Velvollisuus järjestää kunnallinen päivähoito kaikille alle kouluikäisille lapsille säädettiin vuonna 1996 (Välimäki 1998, 209), vaikka taloudellinen tilanne oli Suomessa tiukka vaikeitten lamavuosien takia (Palokangas 1995; Kosonen 1998). Päivähoitopaikkoja ei luonnollisestikaan ollut kaikille lapsille. Suurin osa, jopa 75 % lapsista hoidettiin kotona. (Julkunen 1999, 91.) 1980-luvulla kotihoidontuki mahdollisti vanhempien toiveen hoitaa lapsia kolmivuotiaiksi saakka kotona menettämättä vakituista työpaikkaa. Vakituisen työpaikan omaaminen oli 1990-luvulla harvinaista Suomen taloudellisen epävakauden ja suuren laman vuoksi. (May 2001, 32.)

---

² Vuonna 2009 lapsilisän määrät ovat: 1. lapsi 100,00 E/kk, 2. lapsi 110,50 E/kk, 3. lapsi 141,00 E/kk, 4. lapsi 161,50 E/kk, seuraavat lapset 182,00 E/kk; yksinhuoltajalle maksetaan jokaisesta lapsesta lapsilisän yksinhuoltajakorotusta 46,60 E/kk.

3.3 Yksinhuoltajaäitiys ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus

Suomesta puuttuu suuria ja kattavia yksinhuoltajaäitiyteen kohdistuvia yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia. Yksinhuoltajuutta tutkitaan useimmiten osana muuta tutkimusta, kuten työväenluokan kehitystä (Markkola 1994), prostituutiota (Häkkinen 1995), suomalaisen sosiaaliturvan kehitystä (Gottberg 1996), luokkanäkökulmaa ja sosiaalista muutosta (Lähteenmäki 1995), väsymyksen kuvausta ja sen yhteyttä äitiyteen (E. Jokinen 1996), äitiyttä ja maternalismia (Nätkin 1997), sinkkunaisia (Gordon 1994), äitiyttä, isyyttä ja ammattilaisia (Vuori 2001). Tuoreimpia väitöskirjatutkimuksia, jotka käsittelevät yksinhuoltajaäitiyttä ovat: Vanessa Mayn (2001) suomenruotsalaisten yksinhuoltajaäitien omaelämäkertoja käsittelevä tutkimus ja Mia Hakovirran (2006) yksinhuoltajaäitiyttä työllisyyden, toimeentulon ja työmarkkinavalintojen näkökulmasta käsittelevä tutkimus. Britanniassa ja Yhdysvalloissa yksinhuoltajuutta pidetään uutena ja nopeasti kasvavana ilmiönä, jota sen vuoksi tulisi tutkia tieteellisesti sen sijaan, että lietsottaisi moraalista paniikkia perheinstituution murenemista kohtaan. (May 2001, 54-55; Hakovirta 2006.)

Vaikka Suomesta puuttuu kattavia yksinhuoltajatutkimuksia, voidaan 1990-lukua pitää globaalisti yksinhuoltajatutkimuksen vahvistumisen aikana. Tämä vahvistuminen näkyy teoreettisen pohjan laajenemisena ja vahvistumisena, sillä yksinhuoltajuus naiskysymyksenä reflektoi eri hyvinvointivaltioiden tapaa suhtautua sukupuolen väliseen tasa-arvoon. (Hobson 1994; Sainsbury 1999; Borchost & Larsen 2000.) 1990-luvulla laajat kansainväliset aineistot sekä vertailevan hyvinvointivaltiotutkimuksen metodien kehittyminen ovat mahdollistaneet vertailevan empiirisen tutkimuksen yksinhuoltajien taloudellisesta asemasta eri maissa. Tätä ennenkin avioero ja sen seuraukset lasten kannalta ovat olleet monien perhetutkijoiden tutkimuskohteena, mutta painottuen enemmän psykologisesti ja terapeuttisesti nojaaviin tutkimustraditioihin. Tämän tutkimusorientaation seurauksena yksinhuoltajatutkimus on vielä nykyisinkin luonteeltaan varsin ongelmapainotteista. (Hakovirta 2006, 31.)

Suomessa ja Ruotsissa taloudelliset ongelmat eivät selitä yksinhuoltajaäitien

heikkoa terveydentilaa vaan sosiaalisen tuen puute sekä aikapula, jotka aiheuttavat psykososiaalista stressiä. Yksinhuoltajat työskentelevät usein työtehtävissä, jotka eivät anna mahdollisuutta muotoilla omaa arkea. Lisäksi raskaat työolosuhteet heikentävät terveyttä. (Whitehead ym. 2000; Roos ym. 2005.)

Yksinhuoltajuuden vaikutuksista yksinhuoltajaperheessä kasvaneiden lasten koulusaavutuksiin on ristiriitaisia tutkimustuloksia. On havaittu, että yksinhuoltajaperheiden lasten koulusaavutukset jäävät heikoimmiksi kuin ydinperheissä (Koivusilta ym. 2003; Ringbäck Weitoft ym. 2004). Tämän on esitetty johtuvan siitä, ettei työssä olevilla yksinhuoltajilla ole suuria odotuksia omien lastensa koulutuksen suhteen (Ringbäck Weitoft ym. 2004). Toisaalta Suomessa yhtenäinen peruskoulu tasoittaa lasten mahdollisuuksia koulutukseen, minkä vuoksi eri perhetyypeissä lasten koulusaavutuksissa ei ole havaittu merkittäviä eroja (Riala ym. 2003).

Huolimatta yksinhuoltajuuden kielteisistä vaikutuksista lasten hyvinvointiin, suurin osa yksinhuoltajaperheissä asuvista lapsista ja nuorista Suomessa voi hyvin (Litsilä 2002, artikkelissa Rönkä ym. 2002, 62; Tähtinen ym. 2004). Vanhempien avo- ja avioero ei ole lapselle riski vaan se voi tuoda mukanaan myös mahdollisuuksia. Muutoksilla voi olla lapsen kannalta positiivisiakin seurauksia (Galanbos & Ehrenberg 1997; Bengtson ym. 2002, 50-51). Hokkanen (2005) on esimerkiksi havainnut, että eron myötä etävanhemman ja lapsen läheisyys on voimistunut, mikä puolestaan voi auttaa lasta sopeutumaan eron jälkeiseen elämänmuutokseen ja etävanhemman väliseen suhteeseen. (Kts. Hakovirta 2006, 32.)

Yksinhuoltajaperheisiin kohdistuvan tutkimuksen riskikeskeisyyttä on kritisoitu. Yksinhuoltajaperheitä ei voi yhdistää samaan kategoriaan kahden huoltajan perheiden kanssa sillä oletuksella, että elinympäristöt ovat identtisiä pelkän perhemuodon perusteella. Perherakenteen lisäksi lapsen kehitykseen vaikuttavat muutkin kasvuympäristön tekijät, joissa perheet eroavat toisistaan. Lasten hoito- ja kasvatusfunktion kannalta keskeisiä ovat myös perheen sisäiset resurssit. Yksinhuoltajaperheiden lasten heikompaa menestystä

voidaan selittää perheen huonolla taloudellisella tilanteella, toisen vanhemman (yleensä isän) poissaololla sekä vanhempien välisillä konflikteilla. (Alanen 1994; Galambos & Ehrenberg 1997; Duncan & Brooks-Gunn 2000; McCulloch ym. 2000; Kamerman ym. 2005.) Tulevaisuudessa tutkimusta olisikin laajennettava, jossa perherakenteen ohessa otettaisiin huomioon paremmin yksinhuoltajaperheiden arkielämään vaikuttavat taloudelliset, kulttuuriset, sosiaaliset ja poliittiset tekijät, sillä lasten hyvinvointiin vaikuttavat pitkäkestoiset taloudelliset ja sosiaaliset haitat enemmän kuin perherakenne (Hakovirta 2006, 32-33).

Tuoreimmissa tutkimuksissa on todettu, että Ruotsissa ja Suomessa yksinhuoltajaäitien asema on oleellisesti heikentynyt 1990-luvulla (Kangas & Ritakallio 2003, 72; Haataja & Nyberg 2006; Skevik 2006). Suomessa 1990-luvun jälkipuoliskolla yksinhuoltajien tuloköyhyys viisinkertaistui noin neljästä prosentista kahteenkymmeneen prosenttiin. Samalla ajanjaksolla myös yksinhuoltajien toimeentulotukiasiakkuus laski, vaikka tulot pienenevät³. (Kangas & Ritakallio 2003, 68-72.) Ruotsin ja Suomen välisessä vertailussa havaittiin yksinhuoltajaäitien köyhyyden nousseen huomattavasti vuosien 1987 ja 2000 välillä molemmissa maissa. Suomessa yksinhuoltajaäitien köyhyysaste nousi seitsemästä kuuteentoista prosenttiin. Korkeimmat köyhyysasteet kasautuivat molemmissa maissa alle kouluikäisten lasten perheisiin. (Haataja & Nyberg 2006.) Tämä voi olla seurausta siitä, että Suomessa ja Ruotsissa yksinhuoltajat eivät ole saaneet politiikassa erityishuomiota (Hakovirta 2006, 33).

Suomessa yksinhuoltajaäidit kävivät töissä 1990-luvun puolivälissä siitäkin

---

³ Tämä johtui siitä, että toimeentulotuen laskentaperusteet muuttuivat merkittäväällä tavalla. Käyttöön otettiin niin sanottu laajennettu perusnormi, jolloin perheen arkipäivän menoja ei huomioitu erikseen toimeentulotukilaskelmassa. Yhtenä tarkoituksena oli päättää vanhan köyhäinhoidon mukainen liiallinen ihmisten holhoaminen ja kontrolli; toimeentulotuen harkinnanvaraisuudesta pyrittiin eroon sen sijaan, että se oli yksi sosiaaliturvan etu muiden joukossa. Lisäksi asumiskustannusten laskennallinen osuus muuttui, kun perusnormi kattoi 7 % kunnittain kohtuullisiksi määritellyistä asumiskuluista. Myös Kelan maksama asumistuki nousi ruokakunnan asumiskustannusten omavastuuosuuden pienenemisen myötä. Niinpä toimeentulotuen laskennallinen osuus pieneni perhekunnan nettotulojen noustessa.

huolimatta, että työnteko ei olisi välttämättä ollut taloudellisesti kannattavaa (Forssén & Hakovirta 1999). Pohjoismaisissa tutkimuksissa yksinhuoltajaäitien työorientaation on todettu olevan voimakasta, mikä kertoo työn sisällöllisestä ja sosiaalisesta funktiosta yksinhuoltajaäideille (Skevik 1998; Nordenmark 1999, 9, 2004; Forssén ym. 2005; Hakovirta 2005).

Tulonsiirtojen merkitys yksinhuoltajaäitien köyhyyden lievittäjänä kasvoi Suomessa 1980-luvun lopulta 1990-luvun puoliväliin asti. 1990-luvun puolivälin jälkeen tulonsiirrot eivät enää kyenneet alentamaan köyhyysastetta samassa määrin kuin 1990-luvun alussa (Haataja & Nyberg 2006). Tämä selittyy osaksi sillä, että yksinhuoltajaperheiden saamien perhepoliittisten tulonsiirtojen reaalin arvo heikkeni ja saatujen tulonsiirtojen määrä laski 1990-luvulla (Moisio 2005, 69-70). Palkkatulot yhdessä tulonsiirtojen kanssa kykenivät pienentämään yksinhuoltajaäitien köyhyyttä vuonna 1995 (Hakovirta 2006).

Yksinhuoltajaäitien on monissa tutkimuksissa osoitettu kuuluvan työssäkäyvien köyhien riskiryhmään (Mitchell 1992; Kilkey & Bradshaw 1999, 161; Kilkey 2000, 82-82; Airio & Niemelä 2004; Kauhanen 2005). Tämä johtuu osaksi siitä, että naiset työskentelevät miehiä useammin naisvaltaisilla matalapalkka-aloilla. Myös osa-aikaisessa ja/tai lyhyissä työsuhteissa työskentely lisää köyhyysriskiä. Suomessa työssäkäyvistä kotitalouksista tuloköyhyys kasvoi voimakkaimmin 1990-luvulla juuri yksinhuoltajilla. Yksinhuoltajuus myös nosti todennäköisyyttä olla työssäkäyvä pitkäaikaistyötön ja yksinhuoltaja oli kokenut köyhyyttä työssäkäynnistä huolimatta useana vuonna peräkkäin. (Kauhanen 2005, 44-49.)

Yksinhuoltajaäitien köyhyyttä tutkittaessa myös sosiaaliturvan kannustinongelmat ovat muodostuneet keskeiseksi tutkimusaiheeksi. Valtaosan yksinhuoltajien saamien tulonsiirtojen osuus tuloista on suuri ja tämä on synnyttänyt keskustelua siitä, mikä yhteys on sosiaaliturvan ja yksinhuoltajaäitien työmarkkinakäyttäytymisen välillä. Maissa, joissa yksinhuoltajien toimeentulo perustuu pääasiassa tarveharkintaiseen tukeen, kannustinongelmat ovat suurimmat, koska palkkatulot vähentävät saatua

tukea samassa suhteessa. (Whiteford & Bradshaw 1994.) Ansiosidonnainen tukijärjestelmä puolestaan aiheuttaa kannustinongelmia; saattaa olla taloudellisesti kannattamatonta siirtyä työttömyysturvalta ansiotyöhön, koska palkkatulot vähentävät tulosidonnaisia etuja (Hakovirta 1998; Forssén & Hakovirta 1999). Kansainvälisissä vertailuissa sosiaaliturvan disinsentiiveillä ja yksinhuoltajien työmarkkinakäyttäytymisellä ei ole kuitenkaan todettu selvää yhteyttä (Mitchell 1992; Whiteford & Bradshaw 1994; Bradshaw ym. 1996, 2005; OECD 2005). Yksinhuoltajaäidit osallistuvat Pohjoismaissa työelämään, vaikka sosiaaliturvan taso on korkea (Hakovirta 2006, 35-36).

Yksinhuoltajaäitien työmarkkinakäyttäytymisen motiivit löytyvät omaksutuista sukupuolirooleista sekä yksilön omista arvoista ja asenteista. Työssäkäyntiä perustellaan moraalisiin argumentteihin, jotka vaihtelevat erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa. (Esim. Evanson 1998; Duncan & Edwards 1999; Duncan & Strell 2004; Williams 2004.) Sekä lapsen tarpeet että omat tarpeet otetaan huomioon päätöksiä tehtäessä. Duncanin ja Edwardsin (1999) mukaan työmarkkinakäyttäytymistä ohjaa sukupuolittunut moraalirationaalisuus, mikä tarkoittaa sosiaalisten verkostojen yhteisöllisesti synnyttämää ymmärrystä äitiydestä. Yksinhuoltajaäidit toimivat sen mukaan, minkä kokevat olevan oikein siinä sosiaalisessa kontekstissa, jossa he elävät. Yksinhuoltajaäitien toimintaan työmarkkinoilla ovat siis yhteydessä sekä omat henkilökohtaiset preferenssit että se sosiaalinen todellisuus, jossa he elävät. (Hakovirta 2006, 36.)

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Otin tutkimukseni metodologiseksi lähtökohdaksi sen, että pyrin kuvaamaan tarkasti mitä tutkin ja miten tutkin. Aloitan tämän luvun selvittämällä, miten ja millä metodilla kokosin tutkimusaineiston, millaisiin metodologisiin ja tieteenfilosofisiin lähtökohtiin tutkimukseni perustuu ja millaisen prosessin kautta rajasin tutkimusongelman ja miten analysoin tutkimusongelman. Aivan aluksi kuitenkin selvitän teemahaastattelu-menetelmän ja esittelen viisi yksinhuoltajaäitiä, joiden haastatteluista litteroidut tekstit ovat

tutkimusaineistoani.

4.1 Teemahaastattelu

Alun pitäen päätin tehdä teemahaastattelututkimuksen. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu pehmeä haastattelu-menetelmä. Teemahaastattelu on keskustelunomainen menetelmä, joka sallii tutkittavien mahdollisimman vapaan ja luontevan reagoinnin. Syvälistenkin haastattelujen avulla pyritään pääsemään käsiksi asioihin, joita olisi vaikea muutoin saada esille. Teemahaastattelu tarkoittaa prosessia, jossa tutkittavat ilmiöt ja niitä kuvaavat peruskäsitteet hahmottuvat teoriaan ja tutkimustietoon perehdyttäessä muodostaen teema-alueita. Haastattelukysymykset nousevat edelleen näistä teema-alueista. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 8.)

Valintaani vaikutti tietenkin se, että olen vuosien ajan työssäni sosiaalityöntekijänä kohdannut erilaisia ihmisiä ja toteuttanut erilaisia haastattelumenetelmiä. Tämä oli minulle tuttua ja turvallista. Kuten Hirsjärvi ja Hurme (1982) ovat todenneet: hyvin toteutettuna teemahaastattelu ottaa huomioon ihmisen sekä ajattelevana että toimivana olentona. Tämän asian olen sisäistänyt vuosien työkokemuksella. Aloitin teemahaastattelujen toteuttamisen sopimalla kunkin haastateltavan kanssa hänelle parhaiten soveltuvan ajankohdan haastattelun tekemiselle.

Merton, Fiske ja Kendal (1956, 3-4) ovat todenneet teemahaastattelusta, että sillä on neljä selkeästi eroteltavissa hahmoteltavaa ominaispiirrettä. Ensinnäkin tiedetään, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Toiseksi tutkija on alustavasti selvitetty tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Tämän sisällön- ja tilanneanalyysin avulla hän on päätenyt tiettyihin oletuksiin tilanteen määrävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille. Analyysinsä perusteella hän kolmannessa vaiheessa kehittää haastattelurungon. Neljänneksi ja viimeiseksi haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Myös teemat, joita ei ole etukäteen

haastattelurungossa huomioitu, voivat olla tutkimuksen kannalta ennalta arvaamattoman merkityksellisiä. Haastattelurunko olikin minulle suuntaa antava apuväline keskustelun edetessä.

Haastattelulla on aina tietyt tuotantoehdot. Se tuotetaan tietyssä ajankohtana, tietyssä tilanteessa, haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutuksen kautta (Denzin, 1989; Simonen 1990, 102-104). Vaikka haastattelun kautta ei saada esiin ehdotonta autenttista totuutta siitä, miten ihmiset elämänsä kokevat tai mitä he siitä ajattelevat, on tietoa kuitenkin pidettävä totena (Smith, 1990). Jokaisella ihmisellä on useita totuuksia asioista. Eri tilanteissa ja vähän eri näkökulmista tarkasteltuina asiat saavat erilaisen painotuksen. Elämäntilanteen ja elämänhistorian määrittelyyn vaikuttavat myös psyykkiset puolustusmekanismit: liian ahdistavat asiat suljetaan tietoisuudesta pois tai niistä puhutaan etäännyttävästi, symbolisin termein. (Kts. Honkasalo 1988, 135-139; Järvinen 1988, 34-35.) Tätä asiaa tulee mielestäni painottaa, eikä sitä tule säikähtää haastattelutilanteissa. Esimerkiksi läheisen kuolema ja siitä puhuminen on yksi arimmista ja tunteita herättävimmistä aiheista, eikä puhetta siitä tule säikähtää, välttää eikä toisaalta väkisin ylläpitääkään. Haastatteleman yksinhuoltajaäiti, joka puolison kuoltua tuli yksinhuoltajaäidiksi, oli oiva esimerkki tästä. Kuolema ei ollut haastatteluteema, enkä toisaalta itse ottanut asiaa kertaakaan puheeksi, en myöskään pyytänyt täydentämään, jos haastateltava vihjaisi miehensä kuolemaan. Silti yksinhuoltajaäiti otti lukuisia kertoja asian puheeksi etäännyttäen äänen hiljentämisellä tai jättämällä sanan 'kuolema' ikään kuin leijumaan tyhjyyteen: "(...) että tietääkö se (lapsi), että isä on (kuollut) (...)?"

Pidin itsestään selvänä, että haastattelut tehtiin haastateltavan kotona. Kyseessä oli intiimeistä asioista käytävä keskustelu, siksi katsoin haastateltavan kodin olevan luonnollisin paikka sekä haastateltavan että haastattelijan kannalta. Samalla minulla oli tutkijana mahdollisuus tehdä havaintoja siitä tilasta, jossa yksinhuoltajaäiti lapsineen arkipäiväänsä elää. Haastateltavan ei tarvinnut selitellä asioita, vaan esiin tulevat viittaukset elintilaan tapahtuivat luonnollisesti. Aika ja intensiteetti kohdentuivat keskeisiin asioihin, eikä itsestäänselvyyksiä tarvinnut toistaa. Näitä olivat esimerkiksi

kodissa tapahtuvien arkipäivän tilanteiden selostaminen. Niihin haastateltava saattoi viitata puheen lomassa kädellään osoittaen tai katseellaan. Arki eletään kotona ja suuri osa lapsen ja äidin arkipäivän tapahtumista tapahtuu kotona tai kotoa käsin.

Haastattelua aloittaessani kysyin aina haastateltavalta, onko hänellä mitään sitä vastaan, että nauhoitan keskustelumme. Yksikään ei kieltäytynyt. Sen sijaan kukin haastateltava noteerasi nauhurin olemassaolon kommentoimalla sitä jossain vaiheessa haastattelua. Esimerkiksi lähtiessään hakemaan kahvia keittiöstä, haastateltava saattoi huomauttaa, kannattaisiko nauhoitus pysäyttää siksi aikaa. Nauhurin kääntäessä nauhoitussuuntaa automaattisesti, haastateltava huomautti epäilyksensä nauhoituksen katkeamisen suhteen. Kysyessään minulta jotakin, haastateltava katsoi ensin nauhuriin ja kysyi luvan esittää minulle kysymyksen koskien omaa yksinhuoltajuuttani. Kerroin haastattelua aloittaessani olevani itsekin tutkimusryhmään kuuluvat yksinhuoltajaäiti ja uskon sen herättäneen luottamusta. Ainakaan siitä ei ollut mielestäni haittaa.

Oli mielenkiintoista huomata, millaisen haastatteluaineiston teemahaastattelu tuotti. Olen itse ammattilainen ihmissuhdetyöntekijä ja kohtaan yllättäviä tilanteita päivittäin. Kuuntelemalla haastatteluaineistoa jälkikäteen koin monia yllätyksiä. Vieraaseen kotiin meneminen oli aina ainutkertainen ja jännittävä tapahtuma. Jälkikäteen nauhoitettujen haastattelujen kuunteleminen tuotti yllättäen erilaista informaatiota kuin haastatteluhetkellä kuuli. Haastattelija joutui pinnistelemaan ja syventymään jokaiseen hetkeen ja uuteen siirtymään intensiivisesti, paljon oleellista asiaa jäi havainnoimatta haastatteluhetkellä.

Pyrin luomaan jokaisesta haastatteluhetkestä mahdollisimman avoimen ja levollisen. Myötäilin haastateltavan puhetta ja käytin mahdollisimman paljon ei-verbaalin kommunikaation luomaa mahdollisuutta tukea haastateltavaa jatkamaan puhettaan pienillä huomautuksilla ja kehoituksilla. Koko haastattelun ajan annoin haastateltavalle tilaa esittää omia ajatuksiaan keskeyttämättä mitään tilannetta. Olin tuonut tämän teknisen strategian esille jo haastattelun alussa, näin meillä molemmilla oli tavallaan pelisäännöt

tiedossa. Mielessäni oli, että näin saan esille mahdollisimman paljon juuri “hänen” - eli haastateltavan ajatuksia. Omat ajatukseni eivät saa ohjata haastattelutilannetta, sillä minulla varmasti oli vankka omakohtainen mielipide aihepiiristä. Haastateltavista joku puhui limittäin monesta teemasta yhtä aikaa ja vuorotellen, joku puhui yhden teeman perusteellisesti loppuun eri kannoilta palaamatta siihen enää uudelleen. Toinen taas jäi pitkäksi aikaa miettimään asioita, hakemaan oikeata ilmaisukieltä, ja jatkoi ajattelukatkon jälkeen edelleen samasta teemasta. Eritoten tässä piili se vaara, että haastattelija alkoi itse täyttää hiljaisuutta omilla kommenteillaan ja mielipiteillään, vaikka myös hiljaisuus oli merkittävä teemahaastattelun kannalta. Puheen tauottaminen oli osa haastatteluaineistoa.

Teemahaastattelu antoi mahdollisuuden käsitellä haastattelurungon teemat (liite 1) mahdollisimman luonnollisessa järjestyksessä. Itse ratkaisin asian siten, että annoin haastattelurungon levätä sylissäni. Saatoin vapaasti katsoa haastateltavaa ja kuunnella hänen puhettaan. Olin painanut mieleeni haastattelurungon teemat ja tarkentavat kysymykset, joten saatoin myös vilkaista papereihin huomaamatta ja tunnelmaa rikkomatta. Onnistuiko tämä tekniikka? Yksi haastateltavani kysyi lähes tunnin kestäneen keskustelumme jälkeen: “Haluaisitko sä jo alkaa käydä niitä teemoja läpi?” Koin itse onnistuneeni erinomaisesti! Haastattelu kulki haastateltavan ehdoilla ja hän kertoi asioistaan jopa yllättävän avoimesti ja luontevasti. Hänen oma taiteellinen, analysoiva ja refleктоiva tyyli pohtia asioita tuli jo alkuhetkellä ilmi, joten hän oli minulle sekä haaste että samalla aarre.

En voi jättää mainitsematta, miten omista intiimeistä asioista kertominen ja niiden kuunteleminen oli raskasta ja kuormittavaa molemmille asianosaisille, sekä haastateltavalle että haastattelijalle. Oli ehdottoman tärkeää, että haastattelija rajasi tiukasti teema-alueet siten, ettei haastateltava ahdistunut liiaksi avautuessaan vieraille henkilölle. Tarkoituksenahan ei ollut saada aikaan mielenhämennystä, jolla voi pahimmassa tapauksessa olla jopa traumaattisia seurauksia haastateltavalle. Haastattelijan oli tiedettävä vastuunsa, ja hänen oli ehdottomasti kyettävä rajaamaan oma osaamisensa. (Esim. Tuomi & Sarajärvi 2009, 125-126.) Tutkimuksen eettisen tradition

mukaan haastattelutilanteessa ei mennä utelemaan muita asioita kuin mitä on oleellista tutkimuksen teon kannalta. (Esim. Haaparanta & Niiniluoto 1991; Hirsjärvi 2000, 155; Tuomi & Sarajärvi 2009.) Tuntui luontevalta antaa haastattelutilanteen jälkeen haastateltavalle yhteystiedot, jotta hän voi halutessaan ottaa uudelleen yhteyttä. Tapasin haastateltavat yhden kerran, mutta annoin kullekin mahdollisuuden ottaa uudelleen yhteyttä, mikäli hän koki sen tarpeelliseksi. Yksi haastattelu oli terapeutin, mutta siinäkin käytin harkiten omaa ammattitaitoani sosiaalityöntekijänä ja ohjasin tilannetta tarpeen tullen. Mikäli haastattelujen lukumäärä kuitenkin olisi mittavampi ja haastattelukertoja kunkin haastateltavan kohdalla olisi useita, olisi mahdollista myös käyttää työnohjausta tutkimuksen teossa. (Ronkainen 1989, 67-71; Simonen 1989, 53-57; Peräkylä 1990. 165-167.)

Tutkimusaineisto koostui viiden yksinhuoltajaäidin teemahaastattelusta. Haastattelut olivat kestoltaan puolestatoista tunnista kahteen tuntiin. Jokaista yksinhuoltajaäitiä oli haastateltu vain kerran. Litteroitua tekstiä haastatteluaineistossa oli 165 liuskaa (fontti Times New Roman, merkkiväli vakio, merkkikoko 11, riviväli 1). Kukin yksinhuoltajaäiti kertoi mielestäni syvällisesti reflektoiden arkaluontoisistakin teemoista ja yksityiskohdista, jotka väistämättä liittyivät yksinhuoltajaäitiyteen. Jos haastateltava ei itse alkanut puhua jostain teemasta pienen täsmentävän kysymyksen jälkeen, en pyrkinyt saamaan tietoa saattamalla haastateltavaa epävarmuuden ja ahdistuksen tilaan. Haastattelutilanteessa pidin mielessäni, että en ole terapeutti enkä sosiaalityöntekijä vaan gradua valmisteleva opiskelija. Haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti.

Sain haastateltavat mukaan kolmen eri menettelytavan avulla. Kaksi yksinhuoltajaäitiä ilmoittautui haastatteluun yksityisen lastenlääkäriaseman ilmoitustaululle jättämäni viestin perusteella (liite 2). Olin jättänyt ilmoitustaululle ilmoituksen lisäksi postimerkillä ja nimelläni varustettuja kirjekuoria. Viidestä poistetusta kirjekuoresta minulle palautui kaksi, joista toinen valikoitui tutkimukseeni. Haastattelin myös toisen yksinhuoltajaäidin, mutta hänen kanssaan käyty keskustelu oli mielestäni terapiakeskustelu, eikä näin ollut vertailukelpoinen muiden haastattelujen kanssa. Naisella oli tarve

puhua erostaan ja perhetilanteestaan "jollekin". Haastattelu kesti yli kolme tuntia ja se tehtiin ruokaa laittaen ja ruokapöydässä istuen. En voinut keskeyttää tilannetta, sillä oma sosiaalityöntekijän ammattilaisuus terästi minut vaistoamaan tilanteen herkkyyden.

Valitsin yksityisen lääkäriaseman lastenneuvolan tai sosiaalitoimiston sijasta sen vuoksi, että tein marginaaliseen äitien ja yksinhuoltajaäitien joukkoon kohdistuvaa tutkimusta. Oletin, että heidän tavoittamisensa onnistuisi paremmin muuten kuin perinteisen neuvolan tai vastaavan toimipaikan kautta. Ilmoittautuneet äidit eivät mitä todennäköisemmin olisi osallistuneet haastatteluun, mikäli he olisivat nähneet tutkimusilmoitukset edellä mainituissa toimitiloissa.

Niin sanotun lumipallomenetelmän avulla sain kolme yhteydenottoa, joista tutkimukseeni valikoitui kaksi. Tämän lisäksi laitoin ilmoituksen Feministiäitien postituslistalle ja Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liiton postituslistalle Internetiin. Yllätyksekseni Feministiäitien postituslistan kautta sain vain yhden yksinhuoltajaäidin viestin. Tässä viestissä yksinhuoltajaäidin ystävä kertoi ystävättärensä suuresta kriisistä, joka liittyi lapsen isään. Hän ei halunnut tulla haastateltavaksi ilmoittautumisestaan huolimatta. Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liiton postituslistan kautta sain odotetusti eniten yhteydenottoja. Yhteensä seitsemän. Kaksi valikoitui tutkimukseeni. Pitkät välimatkat eri puolille Suomea ja budjetti karsivat haastattelujen toteuttamisen.

Tein itse kaikki haastattelut ja litteroin ne sanatarkasti. Näin minulla tutkijana oli helpompi asettaa teksti siihen kontekstiin, jossa se oli tuotettu. Tutkijana voin palauttaa mieleeni tilanteen kokonaisvaltaisesti, myös tilanteen ulkoiset puitteet, kuten tunnelman ja mahdollisen ei-verbaalin vuorovaikutuksen. Tämä oli toimiva ratkaisu näin suppean ja lukumääräisesti rajallisen aineiston kohdalla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistolla on keskeinen merkitys. Sen pohjalta muodostetaan teoreettisia yleistyksiä ja teorianmuodostuksen tulee olla osa aineiston keruuprosessia. (Roos 1987, 29.)

Kun tutkija litteroi haastatteluaineiston kokonaan itse, tulee aineistosta

vertailukelpoista ja yhdenmukaisella periaatteella tuotettua (Hirsjärvi, Böök ja Penttinen 1996, 171). Käytin nauhoitukseen sanelukonetta ja mikronauhoja, joita minulla oli mahdollisuus kuunnella kotona rauhassa ja purkaa ne sanatarkasti kelailemalla nauhoja edes takaisin. Kuuntelin nauhat useaan kertaan ja ensitöikseni tein ensimmäiseen kirjoitettuun tekstiin muistiinpanoja, joita vertailin keskenään.

Vuorovaikutus haastateltaviin oli juoheva. Annoin haastateltavan kertoa asioista vapaasti liiemmin keskeyttämättä. Koska olin kuitenkin vieras ihminen, huomasin, että haastateltavat testasivat minua, mikä oli normaalia missä tahansa vuorovaikutustilanteessa ihmisten välillä. Yksi haastateltavista ilmaisi seksuaalisesta suuntautumisestaan aluksi humoristinen pilke silmäkulmassa kuin kokeillen reaktiotani. Koska en reagoinut haastateltavan bi-seksuaalisuuteen torjuvasti, otti hän asian puheeksi toisen kerran hieman rohkeammin. Koska en reagoinut toisellakaan kerralla asiaan, sanoi hän aivan haastattelun lopputilanteessa pohtineensa kovastikin, pitääkö hän loppujen lopuksi enemmän naisista kuin miehistä seksuaalikumppaneina.

Aivan ensimmäisen haastattelun lopulla huomasin otteeni herpaantuneen jännityksen lauettua ja väsymyksen jo tultua pintaan. Haastateltava oli palannut useita kertoja mainitsemaan, kuinka hän oli väsynyt ja yksinäinen, kuinka kiitollinen hän oli, että lapsi oli päivähoidossa, jossa oli useita miespuolisia hoitajia. Kun haastateltava haastattelun lopulla jälleen mainitsi asiasta, vastasin ihailevani häntä siitä, miten hyvin hän jaksaa kaikesta huolimatta ja miten hyvin hän on organisoinut päivänsä. Tämä tutkijapositiosta irtautuminen sai aikaan yllättävän reaktion. Haastateltava muutti äänenpainoan ja puheentempoan, ja alkoi puolustella ja selitellä omaa jaksamattomuuttaan. Astumiseni tutkijapositiosta sosiaalityöntekijä- tai terapeuttipositioon muutti tunnelman hetkellisesti. Opin hillitsemään itseni jatkossa.

Haastattelin viisi pääkaupunkiseudulla asuvaa yksinhuoltajaäitiä. Yksikään heistä ei ollut haastatteluhetkellä parisuhteessa. Jokaisella oli aiempia kokemuksia seurustelusuhteista, avio- tai avoliitosta. Yksinhuoltajaäidit olivat

iältään 30-50 -vuotiaita. Heidän lapsensa olivat 3-15 -vuotiaita, kahdella yksinhuoltajaäidillä oli lisäksi aikuisia lapsia, joiden yksinhuoltajia he olivat olleet. Yksi yksinhuoltajaäiti oli kotihoidontuen turvin poissa työelämästä, yksi sai perhe-eläkettä ja yksi työkyvyttömyyseläkettä, yksi teki kahta tai kolmea työtä ja yksi oli ollut samassa työpaikassa 25 vuotta. Naisten koulutus vaihteli ammatillisesta kurssista korkeakoulututkintoon, kahdella naisella oli kaksi eri ammattia. Lasten isät eivät pitäneet säännöllisesti yhteyttä lapsiin, eivätkä maksaneet elatusapua. Kaksi yksinhuoltajaäitiä oli kieltänyt isyyden selvittämisen lastenvalvojan toimesta. Seuraavaksi esittelen viisi yksinhuoltajaäitiä.

4.2 Viisi yksinhuoltajaäitiä

Satu

Satu oli eronnut lapsettomasta avioliitosta 35-vuotiaana. Hän muutti pian eron jälkeen avoliittoon ja tuli yllättäen raskaaksi viiden vuoden kuluttua. Satu jäi työelämästä käsityöammattista kotiäidiksi. Miehen ex-vaimo teki kiusaa pariskunnalle.

Mies perusti uuden yrityksen konkurssiin menneen tilalle. Satu vältteli sitoutuvansa miehen yritystoimintaan velkaantumisen pelossa. Apua tarvitessaan Satu kääntyi siskon ja tämän perheen puoleen. Mieheen ei voinut turvautua, sillä tämä alkoi käyttää alkoholia.

Satu muutti sukulaisen ostamaan asunto-osakkeeseen lapsen kanssa, sillä miehen huonon raha-asioitten hoidon vuoksi pankki lunasti yhteisen asunnon. Seurustelusuhde jatkui vielä miehen pyynnöstä. Miehen käyttäytymisessä tapahtui ajan myötä selvä muutos, mielialat vaihtuivat. Satu näki sattumalta miehen toisen naisen kanssa, mies oli alkanut seurustella. Uusi nainen kirjoitti Sadulle haukkumakirjeen.

Lastenvalvojan luona vanhemmat tekivät yhteishuoltajuudesta sopimuksen, mutta elatusmaksuista ei sovittu kirjallisesti. Eron jälkeen mies lopetti elatusavun maksamisen. Elatusmaksut perittiin mieheltä ulosoton kautta ja Sadulle maksettiin kunnallinen elatustuki.⁴ Satu toivoi, että isä tapaisi lasta säännöllisesti.

Sadulla oli useita ystävättäriä, joilla oli samanikäinen lapsi. Sadun sisko perheineen oli tuki ja turva. Miehen suku piti yhteyttä säännöllisesti vielä eron jälkeen.

---

⁴ 1.4.2009 alkaen elatustuen maksatus siirtyi kuntien sosiaalitoimesta Kelalle.

Raili

Raili varttui sijaisperheessä maaseudulla ja murrosikään mennessä hänelle oli selvinnyt, ettei hän halua maatalon emännäksi. Hän halusi vauvan jo nuorena tyttönä. Raili alkoi odottaa ensimmäistä lastaan nuorena ilman vakiintunutta seurustelusuhdetta. Raili keskeytti esikoispojan isyyden selvittämisen.

Omasta halustaan Raili muutti ennen lapsen syntymää Ensikotiin lähikaupunkiin. Raili oli käynyt oppikoulun ja tehnyt erilaisia töitä ennen äidiksi tuloa. Työnvälitystoimiston virkailija ehdotuksesta Raili hankki itselleen ammatin. Sama ammatillinen pätevyys hänellä oli edelleen. Raili ei ole ollut työtön ja nykyinen työsuhte oli kestänyt 25 vuotta. Raili muutti pääkaupunkiseudulle nuorena yksinhuoltajaäitinä "herra leskiherran" mukana.

Raili synnytti toisen pojan yli kolmikymppisenä. Hän seurusteli toisen lapsen isän kanssa. Kun lapsen isä tuli käymään kavereitten kanssa humalassa, Raili laittoi miehelle rajat ja nyt lapsi tapaa isäänsä satunnaisesti. Nuoremman pojan isyys on tunnustettu ja vahvistettu ja isä velvoitetaan maksamaan elatusapua pojalle. Kunta maksaa elatustuen ja perii elatustukisaatavat isältä.

Raili sai kodinhoitajan apua aina tarvittaessa, että hän pääsi lasten sairastaessa töihin. Raili ajatteli usein, että olisi antanut vaikka mitä, jos joku olisi tullut ja ottanut nuoremman lapsen hoitoon edes yhdeksi yöksi. Railin ystäväpiirin muodostivat toiset yksinhuoltajaäidit.

Railin mielestä yksinhuoltajana ei tarvitse pelätä, mitä kotona on vastassa. Kodin tulee olla turvallinen paikka. Saa tehdä itse päätökset ja ratkaisut kysymättä keneltäkään lupaa. Vastuu on tuplaten isompi, kun ei ole toista aikuista jakamassa arkea. Vapaus on hyvä asia ja turvallisuudentunne.

Paula

Avioeron jälkeen 20 vuotta sitten Paulasta tuli kahden alle kouluikäisen lapsen yksinhuoltajaäiti. Nuorimman lapsen isän kanssa Paula ei seurustellut. Kolmannen raskauden alussa Paula harkitsi myös aborttia ja lapsen adoptioon antamista. Ystävättärestä oli suunnaton tuki Paulalle raskausaikana ja lapsen syntymän jälkeen.

Kun lapsi syntyi, Paula laittoi isyyden selvittämisen vireille lastenvalvojan luona. Mies ei halunnut tunnustaa lasta. Mies ei maksanut elatusmaksuja ja kunta maksoi elatustuen. Velkasaneerauksen vuoksi miehen elatustukisaatavat jätettiin perimättä.

Pojan ollessa neljän vanha, Paula alkoi järjestellä lapsen ja isän tapaamista. Ensimmäinen tapaaminen oli katastrofi ja päättyi siihen, kun mies haukkui ja huusi Paulalle. Yritys järjestää valvottuja tapaamisia epäonnistui myös. Mies käyttäytyi aggressiivisesti ja tukisti poikaa.

Paula lopetti tapaamisjärjestelyt ja mies alkoi uhkailla. Paula oli peloissaan ja koki tämän elämänvaiheen vaikeana. Paula muutti perheineen ilmoittamatta miehelle yhteystietojaan ja useampi vuosi kului rauhallisesti. Poika on sittemmin tavannut isäänsä harvakseltaan.

Avioeron jälkeen Paula meni osa-aikatyöhön. Nuorimman lapsen syntymän jälkeen Paula meni iltalukioon, joka oli hänelle henkireikä. Nuorin lapsi meni päivähoidon täytettyään kolme vuotta. Paula opiskeli tämän jälkeen korkeakoulututkinnon. Paulalla ei ollut vakituista työpaikkaa, vaan hän joutui säännöllisesti hakemaan

itselleen uuden työn. Päivätyön lisäksi Paula teki ilta- ja viikonlopputyötä. Paulan taloudellinen tilanne oli tiukka lainojen takia.

Eija

Eija sai lapsen 35-vuoden iässä. Hän jäi leskeksi kaksi vuotta sitten lapsen ollessa neljävuotias. Eija oli suorittanut korkeakoulututkinnon. Ennen äitiyttä Eija jäi työttömäksi työnantajan tehdessä konkurssin lamavuosina 1990-luvulla. Eija uskoi saavansa työtä heti kun oli valmis satsaamaan työnhakuun.

Poika hallitsi kolme eri kieltä ja kielitaidon säilyttämiseksi hän kävi yksityissektorin päiväkodissa esikoulua. Eijan taloudellinen tilanne oli vakaa vakuutusyhtiön perhe-eläkejärjestelyjen turvin. Vakuutukset mahdollistivat myös yksityissektorin lääkäripalvelujen käytön. Eijalla ei ollut velkoja.

Eijan äiti kuoli vuosi aviopuolison kuoleman jälkeen ja Eija koki jääneensä 'yksin yksinhuoltajaksi'. Eijan kahdesta sisaresta toinen asui lähellä ja saattoi auttaa joissain käytännön asioissa. Miehen sukulaiset eivät kuuluneet Eijan perheen elämään millään lailla. Poissaolevanakin mies oli koko ajan läsnä Eijan kertomuksissa.

Eija oli stressaantunut ja sairasteli paljon. Eija kaipasi keskustelua toisen aikuisen kanssa ilman, että lapsi olisi koko ajan vieressä kuuntelemassa. Eijan ystäväpiiriin kuului sekä yksinhuoltajaitejä että perheellisiä ystäviä. Eija koki itsensä sekä äidin että isän roolissa ja hän kaipasi pojalleen miehenmalleja.

Kun lapsi aloittaisi koulun, Eija suunnitteli hakeutuvansa työelämään voimiensa mukaan. Eija ei sulje pois mahdollisuutta solmia parisuhdetta.

Armi

Armi, nuori kapinallinen punkkari, ei käynyt lukiota, vaan suoritti korkeakoulututkinnon ammatillisen tutkinnon jälkeen. Armi työskenteli erilaisissa koulutustaan vastaavissa projektitehtävissä, mutta hän eleli taiteilijaelämää myös ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan turvin.

Armi täytti 30 vuotta ja alkoi pohdiskella elämäänsä; suunnitelmiin kuului äitiys. Lapsen tekeminen 'ilman miestä' oli yksi vaihtoehto muiden joukossa. Armi oli seurustellut nuorena miehen kanssa, mikä ei tuntunut luontevalta. Armi tapaili miehiä ja naisia sitoutumatta suhteisiin ja elämäntapa sopi Armille. Armi puhui avoimesti miehelle halusta saada lapsi: miehen geenit kelpaisivat. Armi tuli raskaaksi, synnytti lapsen. Armin aloitteesta lapsen isyyttä ei ole selvitetty.

Suhtautuminen miehiin oli Armille ongelmallista, sillä hän oli kokenut seksuaalista häirintää. Armi olisi halunnut 'terveemmän' suhteen miehiin, koska hän oli poikalapsen äiti. Armi pohti asiaa myös ystävättäriensä kanssa.

Armin äiti ja isä vaimonsa kanssa oli tukisuhde. Myös toiset yksinhuoltajaäidit tukivat toisiaan. Armi oli hyvin kiinni lapsessaan. Armi eli täysin lapsen tahdissa ja tämän ehdoilla. Toimeentulon turvaamiseksi Armi vei lapsen päiväkotiin, jotta saattoi tehdä ansiotyötä.

4.3 Metodologia

Tarinan käsitteen määrittelyn lähtökohtana ovat Aristoteleen Runousopissaan esittämät ajatukset. Tarinan käsitteellä tarkoitetaan tietynlaista merkityskokonaisuutta, joka Aristoteleen sanoin ”jäljittelee toimintaa ja elämää ja onnellisuutta ja onnetonta kohtaloa” (Aristoteles 1997, 165). Tarina on ajallinen kokonaisuus eli sillä on alku, keskikohta ja loppu. Tarinan keskeinen elementti on juoni. Juoni muodostaa kokonaisuuden, johon nähden erilliset osat saavat merkityksensä. Kerrottu tarina esittää jonkin yleisen totuuden tai mahdollisuuden yksittäistapauksen kautta: se on konkreettinen tapahtumien muotoon saatettu tarinan juonen ilmaisu. (Hänninen 2003.)

Kertomuksen käsite (lat. narrare) viittaa tarinan esitykseen merkkien muodossa. Tyypillisimmin kertomus on kielellinen, mutta kerronta voi tapahtua myös elokuvan, näytelmän, jopa yksittäisen kuvan avulla. Yksi kertomus voi sisältää useita tarinoita eli se voidaan tulkita monella tavalla. (Emt.)

Tarinallinen kiertokulku

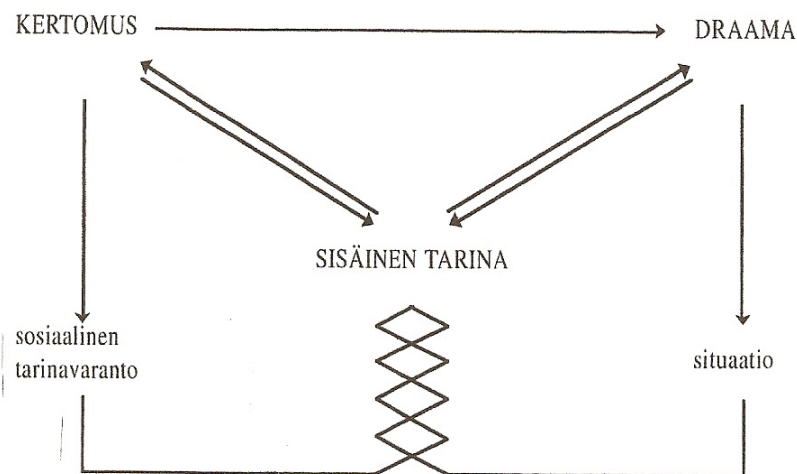
Sisäisen tarinan -käsite viittaa ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, jossa ihminen tulkitsee omaa elämäänsä tarinallisten merkitysten kautta (kuvio 1). Sisäinen tarina saa ilmaisunsa ja osin muodostuukin kerronnassa ja toiminnassa, mutta osittain se jää myös piiloon; kaikki kertomuksia ei kerrota, kaikkia suunnitelmia ei toteuteta. (Hänninen 2003.)

Draaman käsite viittaa itse elävään elämään, toiminnalliseen prosessiin, jossa ihmiset pyrkivät toteuttamaan sisäisessä tarinassaan muotoilemiaan tarinallisia projekteja. (Emt.)

Sisäinen tarina ei ole selvärajainen empiirinen kokonaisuus. Se on hypoteettinen kokemuksen organisoija, jota voidaan jäljittää erilaisista kielellisistä ja muista ilmaisuista. Silloinkin kun sisäistä tarinaa tutkitaan kertomusten avulla, viimekätinen tarkoitus ei ole tarkastella itse kertomusta

sosiaalisena tuotteena vaan sen taustalla olevaa mielen sisäistä prosessia. Elävän elämän draaman tutkimisessa on kyse siitä, mitä todella tapahtui -päähenkilön merkityksenannosta käsin. Draama on jatkuva prosessi, jossa voidaan analyttisesti erottaa erilaisia episodeja. (Hänninen 2003.)

Kuvio 1: Tarinallinen kiertokulku

Kuvio 1: Tarinallinen kiertokulku

Lähde: Hänninen 2003, 21.

Kun kertomuksia tutkitaan kertomuksina, kielellisinä tuotteina, on empiirinen aineisto kertomusmuotoista. Sen sijaan sisäisen tarinan rekonstruktion aineksina voi olla myös muu aineisto, jossa tutkittavat ovat ilmaisseet elämäntilanteeseensa liittyviä merkityksiä, esimerkiksi temaattinen haastattelu tai jopa kyselyaineisto (vrt. Mishler 1995). Kertomukset ovat kuitenkin erityisen otollista aineistoa myös sisäisen tarinan rekonstruktiolle, koska ne tuovat esiin ihmisen tapaa hahmottaa tapahtumien logiikka ja niihin kytkeytyviä arvoja. Myös draama voidaan tutkia muunkinlaisena aineistona kuin kertomusten avulla. Pelkkä ulkoisesti havaittavien tapahtumien tarkastelu ei kuitenkaan riitä, vaan tietoa on oltava myös toimijoiden intentioista ja arvoista. (Hänninen 2003, 31.)

Kun kertomuksia tarkastellaan osana sosiaalista vuorovaikutusta, on

luontevaa tarkastella nimenomaan luonnollisissa tilanteissa tuotettuja kertomuksia. Jos taas on kyse sisäisen tarinan rekonstruoinnista, on olennaista se, että kerronta on mahdollisimman ”pyyteetöntä” ja lähellä sitä tapaa, jolla ihminen puhuu itselleen. Omaelämäkerralliset kirjoitukset, päiväkirjat ja narratiiviset tutkimushaastattelut ovat siten ehkä parasta aineistoa sisäisen tarinan jäljittämisen kannalta. Draamaa koskevassa tutkimuksessa tulee mukaan validisuuden kriteeri, se että aineiston sisältämät tiedot tapahtumien kulusta vastaavat tosiseikkoja. Siinä on eduksi, jos tapahtumia koskevia tietoja olisi mahdollista todentaa. (Hänninen 2003, 32.)

Kontekstistaan irrotettuna kertomuksella on periaatteessa loputon määrä yhtä oikeita tulkintoja. Tätä voidaan korostaa esimerkiksi kirjallisuudentutkimuksessa, jossa merkityksen ajatellaan rakentuvan yhtä lailla lukijan mielessä kuin kirjoittajan päässä. Sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa esitetyn kertomuksen tulkinta toteutuu kertojan ja kuulijan molemminpuolisessa neuvottelussa, ja tutkijan tehtävä on paljastaa juuri vuorovaikutukseen osallistuvien kertomukselle antamat tulkinnat. Sisäisellä tarinalla on puolestaan suhteellisen yksikäsitteinen tulkinnallinen auktoriteetti: se ihminen, jonka tarinasta on kyse. Vain hän voi mielessään koetella, onko tulkinta hänelle kokemuksellisesti tosi (vrt. Kerby 1991, 50; McLeod 1997, 47). Tutkijan eettinen velvollisuus on pyrkiä muodostamaan tulkintansa siten, että tarinan ”omistaja” voi tunnistaa ja tunnustaa sen omakseen (vrt. Bar-On 1996; Tuomi & Sarajärvi 2009). Draaman eri toimijoilla on tapahtumille kullakin oma tulkintansa ja tulkinnallinen auktoriteettinsa. Tutkijan on mahdollista haastaa kunkin toimijan tulkinta suhteuttamalla se hänen tosiasialliseen toimintaansa. (Hänninen 2003, 32.)

Mitä narratiivinen muoto jäsentää? Muotoileeko se vain kerrontaa vai onko se läsnä jo elämässä itsessään? (Kts. esim. Carr 1991; Widdershoven 1993.) Tässä tutkimuksessa keskityn käsitystapaan, jota voitaisiin kutsua ontologiseksi (esim. Somers 1994), hermeneuttiseksi (esim. Widdershoven 1993) tai konstitutiiviseksi. Tämän käsityksen mukaan niin kerronta, kokemus kuin eletty elämä itsekin ovat narratiivisesti jäsentyneitä: ihmiselämä on kudos, jossa eletyt ja kerrotut, todelliset ja kuvitellut, menneet ja ennakoitut

omat ja muiden tarinat jäljittelevät ja muotoilevat toinen toisiaan. Tällaista ajattelutapaa ovat hiukan eri muodoissaan kehittäneet esimerkiksi Alasdair MacIntyre, Paul Ricoeur ja David Carr. (Teoksessa Hänninen 2003, 127.)

Tieteenfilosofiset lähtökohdat

Vilma Hännistä (2003) mukaillen olen määritellyt ontologista narratiivisuutta kuvaavat termit seuraavasti (tosin ne eivät käy aina yksiin arkikielen eikä aina narratiivisessa tutkimuksessakaan käytettyjen merkitysten kanssa). Tarinan käsite viittaa tässä tajunnalliseen merkitysten muodostelmaan, joka käsittää juonen, henkilöahmot ja niin edelleen. Kertomus puolestaan on tarinan esitys erilaisten merkkien (tavallisesti sanojen, mutta joskus myös muiden merkkien kuten kuvien) välityksellä. Samasta tarinasta voi esittää eri kertomuksia (esimerkiksi kirjoitetun omaelämäkerran tai suullisia muistelmia), ja yhdessä kertomuksessa voi olla useita tarinoita (esimerkiksi tarina suhteesta mieheen eli tässä tutkimuksessa lapsen isään ja tarina yksinhuoltajaäitiydestä). Draaman käsite puolestaan tarkoittaa tarinallisia projekteja. Näihin kaikkiin - tarinaan, kertomukseen ja joskus myös draamaan - voidaan englanninkielisissä teksteissä viitata sanalla "narrative". (Hänninen 2003, 127-128.)

Ontologisuus tarkoittaa sitä, että ihmisen olemisen, elämän ja tarinan välillä nähdään olevan yhteys; ihmisen olemassaolo on tarinallista. Alasdair MacIntyren mukaan "tarinat eletään ennen kuin ne kerrotaan" (MacIntyre 1981, 97). Hän korostaa yksilön elämän sidonnaisuutta yhteiskunnallisiin käytäntöihin ja niiden traditioihin. Kerrotut tarinat välittävät yksilölle yhteisön arvoja ja opastavat häntä toimimaan yhteisön tarjoamissa rooleissa, joista lähtökohdista kukin yksilö muodostaa oman elämäntarinansa. Myös David Carr (1986) puolustaa voimakkaasti kantaa, jonka mukaan tarinan ja elämän välillä on kiinteä rakenteellinen yhtäläisyys. Hän katsoo, että ihmiselämä rakentuu erilaisista tarinallisista projekteista, joilla kullakin on alkunsa, käännekohtansa, jännitteensä ja päätöksensä. Kerrotut tarinat jäljittelevät tätä alun perin ihmiselämään itseensä sisältyvää rakennetta. (Hänninen 2003, 24.)

Fenomenologinen tarkoittaa sitä, että inhimillinen kokemus on aktiivista toimintaa, jossa uudet kokemukset tulkkiutuvat aiemmin muotoutuneen merkitysjärjestelmän pohjalta ja integroituvat sen osiksi (esim. Rauhala 1995, 80-81). Inhimilliselle kokemukselle on ominaista menneen, nykyhetken ja tulevan yhdistävä ajallisuus eli sitä voidaan pitää luonteeltaan perustavanlaatuisesti tarinallisena (Crites 1997).

Hermeneuttisuus puolestaan korostaa sitä lisää, jonka kerronta ja sen eksplikoima tulkinta tuo elämään ja sitä koskevaan kokemukseen. Kertomukset eivät ainoastaan jäljittele elämää, eivätkä ainoastaan välitä kulttuurisia elämisen malleja, vaan jäsentävät edelleen ja rikastavat elämän merkityksiä. Näin elämän ja kertomusten välille muodostuu spiraalimainen kehä. Paul Ricoeur (1984, 1991) on kehittänyt tätä ajatusta. Hän väittää, että ihminen tulkitsee elämänsä symbolien, tekstien ja tarinoiden välityksellä ja esittää, että inhimillinen toiminta ja kokemuksen ajallisuus luovat tarinalle sen peruskoordinaatit. Tarina, kertomus jäsentää elämän merkityksellisiksi kokonaisuuksiksi. Muodostaessaan kuulijan omaan elämään soveltamaksi ymmärrysvälineeksi tarina konfiguroi elämää. Ihmisen kokemus on näin aina kutoutunut kulttuuriin ja sen historiaan. (Hänninen 2003, 25.)

Lähtökohtaa voi luonnehtia realistiseksi siinä mielessä, että se pitää ihmisen tajuntaa realistisesti olemassa olevana ja reaalisesti maailmaan vaikuttavana todellisuuden ulottuvuutena (Bhaskar 1993, 276). Vaikka tarinoiden ajatellaankin olevan muunneltavissa olevia todellisuuden tulkintoja, niiden ei ajatella olevan mielivaltaisia, mielikuvituksen vapaata leikkiä, minkä vuoksi ne ovat realistisia. Kerronnan sosiaaliset konventiot edellyttävät tiettyä todenmukaisuutta ja vilpittömyyttä ja mahdollisuutta todellisena toimintana sekä tulla sosiaalisesti jaetuksi kertomuksena. Toiminta puolestaan edellyttää motiiveja ja intentioita. (Hänninen 2003, 25.)

Ajatus tajunnasta itsenäisenä todellisuuden alueena perustelee lähestymistavan eksistentiaalisuuden: vaikka yksilö on monin perustavanlaatuisin siten kiinnittynyt yhteisöönsä ja kulttuurinsa käytännölliseen ja kulttuuriseen traditioon, on hän kuitenkin myös

elämäntarinansa luoja annettujen ehtojen rajoissa. Yksilö ei voi koskaan olla elämäntarinansa täysivaltainen tuottaja, sillä elämäntarinaa ei voi luoda vapaasti oman mielikuvituksen voimin. Yksilölle jää vapaus ja haaste luoda näiden lähtökohtien pohjalta juuri erityinen elämäntarinansa. Siksi hän on periaatteellisella tasolla vastuullinen tekemiinsä valintoihin. Autenttisuuden kokemus on oppaana oman elämäntarinan luomisessa, tunne siitä, että ”tämä on juuri minun tarinani” (vrt. Kerby 1991, 50).

Narratiivi on yksi niistä ajatusvälineistä, joiden avulla ihminen luo järjestystä kokemuksen kaaokseen (esim. Roof 1993) ja tekee epätavanomaisen ymmärrettäväksi (Bruner 1990, 47-50). Ehkä keskeinen narratiiville ominainen piirre on, että narratiivi on ajallinen; sillä on alku, keskikohta ja loppu, jotka seuraavat toisiaan. Narratiivinen aika ei ole lineaarista virtaa, vaan merkitysten rajaama kokonaisuus. Narratiivi on myös dramaattinen eli sen tapahtumat liikkuvat moraalisisessa ja emotionaalisisessa jännitekentässä, jossa onni ja epäonni, vaara ja pelastus, kunnia ja häpeä, tappio ja voitto, yhteys ja erillisyys kamppailevat keskenään ja vaihtuvat toisikseen. Narratiivi on juonellinen eli siinä tapahtumat eivät seuraa toisiaan irrallisina vaan kytkeytyvät toisiinsa inhimillisinä syiden ja seurausten ketjuina. Nämä suhteet ovat vain poikkeuksellisesti mekaanisia kausaalisuhteita: tavallisesti ne ovat merkitysten ja ihmisten toiminnan kautta välittyneitä. Seurausketjuissa on tilaa myös yllätyksille, sattumille ja mysteereille. Narratiivi on valikoiva; se kiinnittää huomion vain niihin seikkoihin, joilla on merkitystä juonen kulun kannalta. Narratiivi on kontekstuaalinen ja ainutkertainen; sen tapahtumaketjut kytkeytyvät aikaan ja paikkaan. Samalla narratiivi on myös yleinen; sen ainutkertaiset tapahtumat esittävät jonkin yleisemmän 'totuuden' inhimillisestä kokemuksesta. (Hänninen 2003, 126-127.)

Juonityypit

Kevin Murray (1989) on esittänyt länsimaisessa tarinaperinteessä olevan neljä tavallista juonityyppiä: komedia, romanssi, tragedia ja ironia. Romanssi voi olla myös sankaritarina. Vilma Hännistä mukaillen (2003, 96) olen

seuraavaksi tarkentanut kyseisiä tarinallisia juonityyppejä.

Sankaritarinassa (Murrayn romanssi) ovat vastakkain hyvä ja paha, ja vastakkainasettelu ratkeaa taistelulla. Alkutilanne on harmonian ja kunnian tila, jota pahuuden voimat ilmaantuvat uhkaamaan. Sankari taistelee ja voittaa pahan; taistelun jälkeen alun harmonia palautuu. Identiteettiprojektina sankaritarina merkitsee sankaruuden osoittamista, minuuden ja omien kykyjen asettamista julkiseen testiin. Sankaritarinan päähenkilölle on ominaista voimakkuus- ja moraalinen ylemmyys; hän herättää ihailua.

Tragedia on muuten sankaritarinan kaltainen, mutta siinä sankari ei onnistu voittamaan pahuuden voimia. Tragedian päähenkilön perusominaisuus on viattomuus ja hän herättää myötätuntoa.

Komedia on "tarina, jossa nuoruus ja halu voittavat vanhuuden ja kuoleman". Komedian lähtökohtana on tilanne, jossa yhteiskunta tukahduttaa halua ja ristiriita kärjistyy konfliktiksi. Konflikti laukeaa välitilassa (kuten karnevaali, matka, seikkailu), jossa normaalielämän säännöt raukeavat. Tuloksena syntyy uusi terveempi sosiaalinen yhteys. Identiteetin kannalta komediassa on kysymys omien piilossa olleiden tarpeiden ja mahdollisuuksien tutkimisesta ja löytämisestä. Komedian päähenkilön perusominaisuus on, että hänellä on haluja, inhimillisiä heikkouksia ja tarpeita, ja hän herättää inhimillistä sympatiaa.

Ironiassa asetetaan kaikkien edellisten tarinoiden puhtaus ja yksinkertaisuus kyseenalaiseksi: siinä mikään ei ole puhtaasti hyvää ja paha, ja muiden tarinatyyppien tapa esittää asiat jompanakumpana näyttäytyy vain kokemuksen jäsentämisen muotona. Ironian päähenkilölle on ominaista älyllisyys ja halu rikkoa rajoja, ja hän herättää ihmisissä sympatiaa.

Rikostarinassa ovat vastakkain rikollisen henkilökohtainen etu ja yhteisön paras. Rikostarina on komedian sukua siinä missä tragedia on sankaritarinan epäonninen veli. Rikostarinassa yksilön ja yhteiskunnan vastakkaisuus ei ratkea karnevaalissa välitilan avulla kuten komediassa, vaan rikollinen

tydyttää omat tarpeensa yhteisön kustannuksella, sen normeja rikkoen. Lopulta hänet paljastetaan ja hän saa rangaistuksen. Rikostarinan päähenkilön perusmääre on itsekkyytensä ja hän herättää vihaa, kateutta ja pelkoa. (Hänninen 2003, 96.)

Kun kuvatut tarinatyyppit toteutuvat todellisessa elämässä, ne eivät aina ole kirjallisten tarinoiden tapaan dramaattisia; komediat eivät välttämättä ole huvittavia eivätkä sankareiden läpikäymät taistelut jännittäviä. Olennaista tyyppittelyssä on tapahtumien looginen rakenne ja niihin sisältyvät moraaliset jännitteet. (Emt., 96.)

4.4 Tutkimuksen analyysi

Tutkimuksen analyysivaiheen aloitin lukemalla litteroitua aineistoani. Toistin lukukertoja ja merkitsin samalla tekstin sivuviitteisiin huomautuksia, merkintöjä aineistossani esiintyvistä teemoista, huomautuksia teemojen esiintymiskertoista, eri aineistojen eroja ja yhtäläisyyksiä. Merkitsin litteroituihin teksteihin alleviivauksia ja kommentteja. Rinnalla luin koko ajan aikaisempia tutkimuksia ja metodioppaita. Analyysin aloittaminen oli aikamoinen haaste sillä siitä huolimatta, että aineistoni käsittää vain viisi haastattelua, löytyi aineistosta useita mielenkiintoisia teemoja, jotka olisin voinut purkaa. Niistä mainittakoon äidin ja lapsen välinen vuorovaikutus, yksinhuoltajaäitien yksinäisyyden kokemukset ja sosiaaliset verkostot, yksinhuoltajaäitien kokemukset sosiaalipalvelujen ja terveystalvelujen käytöstä ja kohtaamisista eri auttamistahojen kanssa, yksinhuoltajaäitien taloudellinen tilanne, palkka ja tulonsiirrot lapsen varttuessa. Oman intuition ja mielenkiinnon ohjaamana valitsin maskuliinisuuden kuvaukset, koska tällaista tutkimusta yksinhuoltajaäideistä ei vielä ole ja koska tämä oli kiistämättä suuren painoarvon saaneista teemoista aineistossa. Haastattelurungossani oli myös lapsen isään ja miehiin liittyviä kysymyksiä tai oletuksia, joihin halusin vastauksia.

Tutkimuksen analyysi muodostuu teorialähtöisesti eli deduktiivisesti. Aineiston

analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, jolloin analyysiä ohjaa aiemmin luotu teema tai käsitekartta (Miles & Huberman 1994; Sandelowski 1995; Polit & Hungler 1997). Teorialähtöisen sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on analyysirungon muodostaminen (Sarajärvi 2009). Analyysirunkoon olen muodostanut induktiivisen sisällönanalyysin periaatteella aluksi luokkiin: mitä naiset kertoivat miehistä. Näitä luokkia löytyi paljon aina siitä, millaisena miehen luonne tai käyttäytyminen näyttäytyy naisen kertomana päätyen siihen, millainen mies on ulkoisine avuineen, siitä kykeneekö mies siittämään lapsia siihen, miten mies huolehtii raha-asioista. Analyysirunko oli strukturoitu siinä mielessä, että keräsin aineistosta systemaattisesti asioita, jotka liittyvät maskuliinisuuksien kuvauksiin. Näin testasin aiempia teorioita ja käsitejärjestelmiä uudessa kontekstissa. (Patton 1990; Marshall & Rosman 1995; Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001.)

Seuraavassa vaiheessa tarkastelin mieskertomuksia siltä näkökannalta, kuinka paljon tai usein naiset kertoivat miehistä ja toisaalta miten vähän näitä mainintoja oli. Lisäksi tutkin mitkä asiat naiset kokevat positiivisina ja mitkä negatiivisina. Luokittelun jälkeen teemoittelin mieskertomukset luokkiin: positiiviset ja negatiiviset maskuliinisuudet ja epätavalliset ja tavalliset maskuliinisuudet.

Tutkimuksen analyysitapaa luonnehtii neljä yhteistä piirrettä, jotka kaikki ilmentävät pelkistettyä analyysistrategiaa. Ensinnäkin kiinnitän huomioni lähinnä tarinoiden eksplisiittiseen temaattiseen sisältöön enkä niinkään siihen tapaan, jolla tarinat on kerrottu. Olen perustanut analyysin sille, mitä tutkimukseen osallistuvat ihmiset itse ovat tietoisesti halunneet sanoa, pikemmin kuin niille merkityksille, joita he tulevat kenties huomattaan ilmaisseeksi valitessaan tietyn ilmaisutavan. Näin olen jättänyt käyttämättä mahdollisuuden tuoda esiin sanonnan muodossa ilmeneviä merkityksiä, jotka nekin kertoisivat tutkittavan tavasta jäsentää kokemustaan. Myös analyysitapa nostaa siis esiin lähinnä reflektoidun sisäisen tarinan. (Hänninen 2003.)

4.5 Tutkimusongelma

Mitä sitten tutkin? Tutkimukseni alkuperäinen tarkoitus oli tutkia yksinhuoltajuuden tavalla tai toisella valinneitten yksinhuoltajaäitien arjen kulkua ja elämää. Yllätyin suuresti perehtyessäni haastatteluaineistoon. Ensimmäisenä huomioni kiinnittyi yksinhuoltajaäitien runsaaseen kerrontaan miehistä; yksinhuoltajaäidit kertoivat - toiset lyhyemmän, toiset pidemmän - kertomuksen siitä, miten olivat tavanneet lapsensa isän, millainen suhde oli ollut ja miten se oli päättynyt, millaista eläminen lapsen kanssa oli ilman miestä.

Äitiyteen liittyi hyvin selkeästi kertomus lapsen isästä. Myös mies-kertomuksen systemaattisuus oli minulle yllätys. Kertomukset miehistä olivat johdonmukaisia ja muuhun elämäntapaan tiiviisti nivoutuneita. Koska naiset kertoivat jo eleyistä asioista, kertomukset miehistä olivat loogisia ja juonellisia tapauskertomuksia. Kukaan yksinhuoltajaäiti ei elänyt haastatteluhetkellä parisuhteessa, mikä selittää sen, että kullakin naisella siinsi tulevaisuudessa haave toimivasta parisuhteesta. Ensin piti hoitaa ensisijainen äidin tehtävä, saada lapsi aikuiseksi ja maailmalle ennen kuin naisella oli tilaa uudelle parisuhteelle.

Tutkimusaineiston mies-kertomusten painottumisen vuoksi määrittelen tutkimusongelmaksi:

- 1. Minkälaisia kuvauksia maskuliinisuuksista yksinhuoltajaäidit konstruoivat?**
- 2. Minkälaisia hierarkkisia järjestyksiä yksinhuoltajaäidit luovat maskuliinisuuksille?**
- 3. Minkälaisia kertomuksia yksinhuoltajaäitien konstruoimista maskuliinisuuksista muodostuu?**

5. MASKULIINISUUKSIEN LUOKITTELU JA KATEGORISOINTI YKSIHUOLTAJAAITIEN MIESKERTOMUKSISSA

Tässä luvussa analysoin yksinhuoltajaäitien esittämiä kertomuksia miehistä. Yllättävää mielestäni oli se, että yksinhuoltajaäidit kertoivat niinkin paljon miehistä. Alkuoletukseni oli, että kun mies ei vaikuta perheen arjen kulkuun, ei miehestä kerrota. Toisin kuitenkin kävi. Mies-tematiikka sai naisten kerronnassa niin suuren painon, että päätin rajata tutkimusaiheeni sen perusteella. Aivan aluksi luon kuitenkin katsauksen miestutkimukseen, jotta selviää se teoreettinen viitekehys, johon tutkimukseni perustuu.

Rinnastan tässä luvussa käsitteen mies-kertomukset käsitteeseen maskuliinisuudet, jotka ovat suomenkielessä hyvin läheisiä keskenään. Käsite miehuus on myös lähellä käsitettä maskuliinisuus.

Aivan kuten yksinhuoltajaäidit, eivät miehetkään ole ryhmänä yhtenäinen. Miehiä jakavat muun muassa ikä, rotu, taloudellinen asema, luokka ja seksuaalinen suuntautuminen. (Badinter 1993, 18; Connel R. W. 1995, 36.) Siksi miehet eivät ole samalla viivalla myöskään maskuliinisuuksien suhteen, eikä heitä pidä käsitellä yhtenä kategoriana.

Mitä sana mies tarkoittaa? Arkikielessä miehellä tarkoitetaan ihmistä, jolla on havaittavissa miehen ulkoiset sukupuolielimet. Näin määriteltynä sukupuoli ymmärretään biologisena ja synnyntäisenä asiana, joka määräytyy kromosomien perusteella (Sipilä 1998). Mutta seuraavaksi tarkemmin itse miestutkimuksesta.

5.1 Miestutkimus

Sosiologiassa näkemys sukupuolesta sanotaan olevan kulttuurinen jäsenyys. Kirsti Lempiäisen mukaan kulttuurisessa sukupuolen jäsenyksessä sukupuoli nähdään subjektin laadullisena ominaisuutena, jolloin subjektia määritellään ja kuvataan lähinnä sen mukaan, miten se representoi maskuliinisuutta ja

feminiinisyyttä (Lempiäinen 2003, 169). Tähän vedoten en siis tutki miestä vaan tutkin millaisia kuvauksia maskuliinisuudesta yksinhuoltajaäidit rakentavat kertoessaan elämässään vaikuttaneista miehistä.

Maskuliinisuus ja feminiinisyys on Mikko Lehtosen (1995, 26) mukaan vastapareja toisilleen ja niihin liitetään erilaisia ominaisuuksia. Arto Jokinen toteaa, että maskuliinisuus on ennen kaikkea sitä mitä feminiinisyys ei ole (Jokinen A. 2003, 15). Tämä johtuu siitä, että merkitys riippuu vastakohtien välisestä erosta. ”Binaariset vastakohtaparit - valkoinen/musta, päivä/yö, maskuliininen/feminiininen ovat tärkeitä, koska ne vangitsevat maailman moninaisuuden joko tai -ääripäihinsä” (Hall 1991, 152-153). Maskuliinisuus ja feminiinisyys näkyvät suhteessa toisiinsa.

Sukupuolen jaolla kahteen kategoriaan on yhteyttä myös vallan kanssa. Jos feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta lähestyttäisiin samalla tavalla ja feminiinisenä sekä maskuliinisina pidettyjä ihmisiä kohdeltaisiin samalla tavalla, ei tarvittaisi sukupuolijärjestelmää sekä eri kategorioita miehille ja naisille. (Beauvoir 1980, 404-406; Sipilä 1998, 54.)

Länsimaisessa kulttuurissa maskuliiniseksi ymmärretään voima, rationaalisuus, järki, universaalisuus, kilpailullisuus, itsehillintä, väkivaltaisuus, hallitsevuus, aggressiivisuus, itsenäisyys, yksilöllisyys, rohkeus, aktiivisuus, kulttuuri ja valo. Feminiinisyys puolestaan yhdistetään heikkous, pehmeys, lämpö, hellyys, ymmärtäväisyys, yhteistyön halu, uhrautuvuus, huolehtivuus, passiivisuus, luonto, pimeys, aistit, tunteet, avuttomuus, kauneus ja turhamaisuus. (Sipilä 1998, 33; Jokinen A. 2003, 8; Lehtonen 1995, 26; Eliasson & Carlsson 1993, 15.) Ihmiset oppivat nämä tiettyihin sanoihin liitetyt merkitykset samalla, kun he oppivat kielen ja kulttuurissa vallitsevat sosiaaliset käytännöt.

Sukupuoli voi olla sidottuna kulttuuriin ja sosiaaliseen todellisuuteen. Tällöin siihen kuuluvat kaikki ne sosiaalisesti omaksutut asiat, jotka erottavat miehet ja naiset toisistaan. Eleet, ilmeet, pukeutuminen, luonne, elämäntavat ja identiteetti liitetään mieheyteen ja naiseuteen. (Sipilä 1998, 30.) Silloin

miehenä olemista ja miehen sukupuolta ei ymmärretä enää luonnolliseksi ja itsestään selväksi muuttumattomaksi biologiseksi kategoriaksi, vaan ajatellaan, että miessukupuoli on syntynyt sosiaalisista käytännöistä (Connel R. W. 1995, 35). Sukupuolen voidaan nähdä siis olevan olemisen tapa (Heinämaa 1996, 157). Siksi voidaan sanoa, että ihmiset sosiaalistuvat kahteen luokkaan: miehiin ja naisiin yleensä biologisiin ja fysiologisiin eroihin perustuen (Sipilä 1998, 58).

Yleisesti katsotaan, että miesten tutkiminen on seurausta naistutkimuksen noususta. Miestutkimuksella tarkoitetaan tutkimussuuntausta, jossa ensisijaisena tutkimuskohteena on mies. Miestutkimus termiä on kritisoitu, koska se terminä näyttäytyy naistutkimuksen vastaparina. Miestutkimukseksi sanottu tutkimus voi olla miesten tekemää, miehiä koskevaa. Termiä on voitu käyttää jopa naisten ulossulkemiseen. Tämän takia on alettu puhua laajasti miestä käsittelevästä tutkimuksesta, joihin lukeutuvat kriittinen ja ei-kriittinen miestutkimus. (Hern & Lattu & Tallberg 2003, 19.)

Kriittiseksi tutkimussuuntauksen tekevät sen kohteet ja näkökulmat. Kriittisessä miestutkimuksessa miehet nähdään sukupuolittuneina subjekteina, joiden paikkaa rajaa ja toimintaa määrittää koko inhimillinen kulttuuri erilaisissa diskurseissa, instituutioissa ja representaatioissa (Jokinen A. 2003, 239). Kriittiseksi miestutkimukseksi voidaan lukea tutkimus, jossa lukija harjoittaa itsereflektiota, suhtautuu kriittisesti tutkimusaiheeseen, tiedostaa oman ja aiheensa sosiaalisen paikantumisen, ottaa huomioon valtasuhteet ja tiedon sosiaaliset perustat, sitoutuu poliittisesti naisten ja miesten emansipaation, ja suosii empiiristä tiedon hankintaa pelkän argumentoinnin sijaan (Hern & Lattu & Tallberg 2003, 19; Hern 1998, 801).

Kriittinen miestutkimus on 'läheistä sukua' naistutkimukselle. Sitä voidaan pitää naistutkimuksen erityisenä osa-alueena tai nimetä osaksi sukupuolen tutkimusta. Sen näkökulmat juurtuvat feminismiin ja pro feminismiin, jotka korostavat valtasuhteita ja keskittyvät niiden tutkimisen materiaalisissa ja diskursiivisissa käytännöissä. (Hern & Lattu & Tallberg 2003, 19, 21-22.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa tasa-arvoideologia ja sukupuolineutraalius ovat olleet hallitsevassa asemassa yhteiskunnallisissa diskursseissa. Se on tarkoittanut sitä, että mies on näyttäytynyt ihmisen mittarina ja miesten asema on säilynyt kyseenalaistamattomana. Siksi miestutkimuskin on ollut katveessa verrattuna muihin Pohjoismaihin. (Hern & Lattu & Tallberg 2003, 21.)

Vasta 1980-luvulta alkaen on Suomessa julkaistu erikseen miehiä koskevia tutkimuksia. Sen aikaiset tutkimukset miehistä keskittyivät erityisesti miesten sosiaalisiin ongelmiin, kuten alkoholismiin ja kodittomuuteen (emt., 23). Suomessa miehiä on tutkittu työelämän, urheilun ja terveyden teemoihin liittyen eri tieteenaloilla. Kuitenkin monet miehiä eksplisiittisesti käsittelevät muuten pätevät tutkimukset sosiologiassa, työelämäntutkimuksessa ja alkoholitutkimuksessa jättävät edelleen sukupuolinäkökulman huomioimatta kokonaan tai sivuavat sitä viittauksenomaisesti (Hern & Lattu & Tallberg 2003, 21-22: A. Jokinen 2003, 238). Pätevää miestutkimusta on tehty Suomessa esimerkiksi elämäkertojen, omaelämäkertojen, elämänhistoriallisten sekä elämäntarinallisten lähestymistapojen kautta. Suomessa on tutkittu myös suhteellisen paljon isyyttä ja homoseksuaalisuutta. (Hern & Lattu & Tallberg 2003, 23.)

Naistutkimuksen kirjallisuus ja teoriat ovat myös jääneet hyödyntämättä suomalaisen miestutkimuksen piirissä ja vain harvat feministisesti suuntautuneet tutkijat ovat ottaneet kohteekseen miehen ja maskuliinisuuden (Hern & Lattu & Tallberg, 21). Sen tähden heteroseksuaalisen maskuliinisuuden, miesten käytäntöjen tutkiminen sukupuolispesifisti naisten tuottamissa kertomuksissa, feministisestä tutkijapositionista käsin antaa uutta tietoa maskuliinisuudesta ja miesten käytännöistä heteroseksuaalisessa parisuhteessa (Ristilä 2006, 32).

Naisten elämäkerroista tehdyt tutkimukset, joissa tutkittiin tai sivuttiin miehiä, vakuuttivat minut siitä, että ideani tutkia miehiä koskevia teemoja naisten kertomuksissa antaa uutta tietoa. Ritva Nätkin oli äitiyttä tutkiessaan kiinnittänyt huomion elämäkerroissa esiintyviin kertomuksiin aviomiehistä. Hän oli tehnyt havainnon, ettei äitiyttä voinut tarkastella ilman

heteroseksuaalisen parisuhteen mukaan ottamista, sillä äitiyden kokemukset jäsentyvät sen kautta. Eikö siten voida ajatella, että myös yksinhuoltajaäitiyden kokemukset jäsentyvät miesten kautta. Äitiyden kokemus näyttäytyi erilaisena riippuen siitä, onko vanhemmuus jaettu yhdessä miehen kanssa vai onko vanhemmuus ollut yksin naisen vastuulla. Nätkin jakoi tarinat aviomiehistä kahteen luokkaan. Yhdeksi tarinatyyppiä Nätkin nimesi elämäkertojen "roistomiestarinat", joissa naisen ja miehen suhde on ollut hyvin ristiriitaista. Roistomiestarinoissa aviomies näyttäytyi heikkona isänä ja nainen vahvana ylevänä äitinä. Elämä oli näissä tarinoissa naisille vaikeaa liian suuren lapsiluvun, taloudellisten vaikeuksien, sairauksien, miehen alkoholinkäytön ja väkivallan takia. (Nätkin 1993, 172-173; Koivunen 1995, 78-92.)

Toiseksi miehistä kertovaksi omaelämäkertojen tarinatyyppiä Nätkin nimesi kumppanuustarinat. Niissä miehet olivat naisten silmissä luotettavia ja sankarillisia. Myös naisen ja miehen välinen suhde näyttäytyi näissä kertomuksissa ristiriidattomana ja myönteisenä. Mies oli hyvä isä, aviomies ja rakastaja. Ongelmat kuten alkoholismi ja köyhyys ulkoistettiin suhteesta ja niitä vastaan taisteltiin näissä tarinoissa yhdessä. Miehelle sallittiin vajavaisuuksia jossakin asiassa, kuten esimerkiksi raha-asioitten hoidossa ilman, että hän sai naisen silmissä roiston leiman. Nätkin toteaaakin, että kumppanuus- ja roistomiestarinat ovat tutkijan luomia ideaalityyppejä ja pelkistettyjä kertomuksia todellisuudesta. (Nätkin 1993, 177-178, 181.)

Suomalaisesta elämäkertatutkimuksesta ei voi puhua mainitsematta J. P. Roosin tutkimuksia. Myös hän jakoi miesten tarinat niihin, jotka kertovat menestymisestä elämässä ja niihin, jotka kertovat elämän kurjuudesta. (Roos 1994.) Matti Hyvärinen puolestaan toteaa, että miesten tarinoita ei voi jakaa joko sankarin tai häviäjän kertomuksiin. Hän jakaa miehen tarinat elämästä kehityskertomuksiksi, kääntymistarinoiksi, tragedioiksi ja komedioiksi. (Hyvärinen 1994, 66.)

Siltalan (1994) tutkimuksessa tulivat esiin miehenä olemisen kulttuuriset normit ja elämän eri osa-alueet, joilla miehen maskuliinisuutta määritellään.

Keskeisiä aihealueita miehen maskuliinisuuden määrittelemisessä olivat työ ja perheen elatus, kodin hankinta, suhde naiseen, alkoholi, käsitys rakkaudesta, seksuaalisuudesta ja avioliitosta, isyys, homososiaalisuus ja luonne. Nämä samat aihealueet tulivat esiin Siltalan tutkimuksen lisäksi myös muissa miesten elämäkertoista tehdyissä tutkimuksissa. Hyvärinen lisää myös keskeisiin miestä määritteleviin aihe-alueisiin nuoruuden ja terveyden (Hyvärinen 1994, 43).

5.2 Maskuliinisuuksien kategorisointi

Lukiessani haastatteluaineistoa erottelin tekstistä mies-aihetta koskevat kertomukset ja samalla tein merkintöjä litteroitujen tekstien sivuviitteisiin. Analyysin alussa käytin aineiston lukemisen ohessa teemoittelua ja kategorisointia. Erotin aineistostani kaikki mies-teemaa koskevat kertomusten juonet. Tämän jälkeen jaoin aineiston mieskertomukset positiivisiin ja negatiivisiin. Ritva Nätkin (1997) teki tämän jaottelun äitiyteen liittyvien omaelämäkerta-aineistojen kanssa ja se tuntui luontevalta aloitukselta myös omassa aineistossani.

Kirsi Ristilä (2006) tutki maskuliinisuuksia Eeva-lehden neuvontapalstalle osoitetuista naisten kirjeistä. Hän havaitsi, että neuvontapalstalle kirjoitetuissa kirjeissä maskuliinisuus näyttäytyi moninaisena ja naiset osallistuivat aktiivisesti miesten maskuliinisuuksien rakentamiseen ja luokitteluun. Kirsi Ristilän Pro gradu -tutkielman *Kunnon miehiä vai tolkuttomia tovereita? Maskuliinisuuksia naisten kirjeissä neuvontapalstalle 1950-1980 -luvulla* mukaillen päätin jatkaa jaotteluani edelleen ja jaoin positiivisesti koetut kertomukset miehistä ja negatiivisesti koetut kertomukset miehistä kahteen luokkaan. Pohdin jaottelua tehdessäni, millaisena naiset kokevat miehet; ovatko miehet toiveiden ja haaveiden täyttymys vai arjen kulussa tavallinen, arkinen mies. Negatiivisissa kertomuksissa puolestaan pohdin, onko mies naisen kokemuksissa ongelmallinen vai peräti sietämätön "renttu-mies". Selvitin samalla, onko aineistossani muunlaisia mies-kertomuksia. (Ristilä 2006, 51.)

Nämä luokat syntyivät tarkastelemalla haastatteluaineistossa kuvattuja asioita, jotka oli todettu merkittäviksi miehen elämässä myös miehistä tehdyissä elämäkertatutkimuksissa. Tutkin aineistossani olevia miesten fyysisten ominaisuuksien kuvailuja: onko mies sairas vai terve (fyysisesti / psyykkisesti)? Tutkin minkälaisia metaforia naiset mahdollisesti käyttivät miehistä ja heidän toiminnastaan. Tutkin naisten kuvauksia miehen luonteesta, persoonallisuudesta ja käytöksestä, esimerkiksi onko mies rauhallinen vai äkkipikainen, kykenevä tekemään päätöksiä vai huono tekemään päätöksiä. Lisäksi pohdin aineistoni miesten elämäntapaa ja yhteiskunnallista asemaa. Kiinnitin huomioni myös siihen, kerrotaanko miehen viettävän aikaansa kotona vai homososiaalisissa suhteissa. Mietin edelleen, minkälaisena miehen seksuaalisuus näyttäytyy suhteessa naiseen. Katsoin koetaanko mies perhettä hallitsevana tyrannina vai suojelevana ja rakastavana. Arvioin myös minkälainen naisen kokonaisvaltainen kokemus suhteesta oli. Erittäin tärkeä oli myös naisen kokemus siitä, oliko suhde turvallinen vai turvaton. Lisäksi tietenkin tutkin, miten nainen toimi suhteessa mieheen. Yrittikö hän pitää suhdetta yllä ja millaisena nainen koki eron.

Tämän tutkimusosion jälkeen jaoin kertomukset aluksi neljään kategoriaan, jotka ilmentävät erilaisia maskuliinisuuden kudelmia. Kategoriat nimesin normatiiviseksi maskuliinisuudeksi, alistavaksi maskuliinisuudeksi, ideaaliseksi maskuliinisuudeksi ja syrjäytyneeksi maskuliinisuudeksi. Löysin vielä viidennen maskuliinisuuden kategorian, jonka nimesin välineelliseksi maskuliinisuudeksi. Kategoriat ilmentävät maskuliinisuuksien eroja, yhtäläisyyksiä ja sijainteja toisiinsa nähden yksinhuoltajaäitien kertomuksissa.

Normatiivisen maskuliinisuuden alle kuuluvat kertomukset miehistä, joissa naiset totesivat miehen olevan ns. "kunnonmies". Nämä kuvaukset toivat esiin esimerkiksi kulttuurisia normeja moraalisesti oikeana pidetylle maskuliinisuudelle. Miehet, jotka kuuluivat ideaalimaskuliinisuuteen, täyttivät naisten toiveet ja unelmat. Yhteistä ideaalimaskuliinisuuden ja normatiivisen maskuliinisuuden luokille oli se, että ne näyttäytyivät positiivisina naisten kokemuksen näkökulmasta. Alistava maskuliinisuuden alle sijoitin ne tarinat miehistä, joissa maskuliinisuus näyttäytyi naiselle uhkaavana ja alistavana.

Syrjäytyneen maskuliinisuuden alle asetin ne kertomukset miehistä, jotka näyttäytyivät naisten kertomuksissa yksiselitteisesti kielteisinä.

Edelleen havaitsin, että jotkut maskuliinisuudet olivat aineistossani runsaammin edustettuna kuin toiset, joten jaoin maskuliinisuudet vielä tavallisiin ja epätavallisiin maskuliinisuuksiin. Epätavallinen maskuliinisuus liittyi aineistossani maskuliinisuuden ääripäihin, unelmiin ja kauhutarinoihin, eli minun tutkimuksessani ideaalimaskuliinisuuteen ja syrjäytyneeseen maskuliinisuuteen. Tavallisuus edusti aineistossani maskuliinisuuden arkista puolta, mikä oli aineistossa havaittavissa kuvausten runsautena normatiivisen ja alistavan maskuliinisuuksien luokkien alla. Tästä sain luotua nelikentän, joka toimi analyysissä aineiston ensimmäisen vaiheen tulkintakehyksenä ja jäsentelyn perustana. Kyseessä oli niin sanottu klassinen nelikenttä. (Esim. Alasuutari 1994, 42.)

Taulukko 3: Nelikenttä yksinhuoltajaäitien kertomuksissa tuottamasta maskuliinisuuksista.

	Positiivinen maskuliinisuus	Negatiivinen maskuliinisuus
Epätavallinen maskuliinisuus	Ideaalimaskuliinisuus	Syrjäytynyt maskuliinisuus
Tavallinen maskuliinisuus	Normatiivinen maskuliinisuus	Alistava maskuliinisuus

Lähde: Alasuutari (1994, 42); Ristilä (2006, 12).

Nimesin viidennen maskuliinisuuden välineelliseksi maskuliinisuudeksi. Välineellinen maskuliinisuus oli kuitenkin siinä määrin yhtenäinen ja muista maskuliinisuuksista poikkeava, että sen ottaminen mukaan oli välttämättömyys maskuliinisuuksien kokonaiskuvan rakentumisen kannalta. Välineellinen maskuliinisuus naisen kokemuksena miehistä oli luonteeltaan

neutraalia ja marginaalista. Naiselle mies näyttäytyi vain välineellisesti lapsen siittäjänä, jonka jälkeen maskuliinilla ei ollut kontakteja tai niitä oli vain vähän äidin ja lapsen muodostamaan perheeseen. Nainen ei myöskään esittänyt taloudellisia velvoitteita miehelle elatusvelvollisuuden muodossa. Mies edusti naiselle ”hyviä geenejä”, jotka lapsi sai perimässä isältään.

Yksittäisen miehen miehuus rakentui monenlaisista maskuliinisuuksista. Yhden miehen miehuudessa voi olla aineksia jopa kaikista tässä luetelluista maskuliinisuuksien luokista, mikä kävi selvästi ilmi myös aineistostani. Samassa lauseessa tai kappaleessa saattoi olla eri maskuliinisuuksiin viittaavia elementtejä.

Seuraavaksi puran kunkin maskuliinisuuden esittelemällä maskuliinisuuksien kategoriat. Ensimmäisenä käsittelen normatiivisen maskuliinisuuden. Tämän jälkeen esittelen ideaalimaskuliinisuuden. Kolmantena esittelen alistavan maskuliinisuuden. Sitten siirryn esittelemään syrjäytynyttä maskuliinisuutta ja viimeisenä välineellistä maskuliinisuutta.

NORMATIIVINEN MASKULIINISUUS

Sen lisäksi että normatiivinen maskuliinisuus on tutkimuksessani käyttämä luokka, on se myös itsenäinen käsite. Erik Allardtin (1988, 58) määritelmän mukaan normit ovat keinoja, joiden avulla saadaan aikaan arvojen edellyttämiä valintoja. Keskeistä sosiaaliselle elämälle on, että ihmiset asettavat sääntöjä eli normeja toisilleen ja myös valvovat sääntöjen noudattamista. Normatiivinen -termi toistuu usein sukupuoleen liittyvissä tutkimuksissa. Voidaan puhua normatiivisesta äitiydestä, normatiivisesta homososiaalisuudesta tai normatiivisesta miehen mallista.

Normatiiviseksi maskuliinisuudeksi nimeämäni maskuliinisuus tuli esiin aineistossani pääasiassa moraaliarvostelmina, moraalirikkomusten kautta, representaationa, binäärisenä vastaparina ja niin sanotusti yleisenä / yhteisön mielipiteenä.

Normatiivinen maskuliinisuus tuli ilmi moraaliarvostelmana miehen nimeämisellä "kunnon mieheksi". Miehen nimeäminen hyväksi ja kunnolliseksi on lingvistisen etiikan mukaan moraaliarvostelma. Naisten rakentamassa normatiivisessa maskuliinisuudessa on kyse miehen moraalista arvostelusta ja luokittelusta joko hyväksyttäväksi tai hylättäväksi. Harvan mukaan moraaliarvostelmat ovat havaittavia tosiasioita, puhuttuja tai kirjoitettuja lauseita. (Harva 1989, 18.)

... meillähän meni tosi hyvin. Mehän asuttiin silleen, että meillähän oli ok-talo ja tilaa oli ja näin. Ja miehellä oli firma, ettei ollu rahahuolia... (Satu s. 4.)

Normatiivinen maskuliinisuus tuli ilmi toisaalta moraalirikkomusten kautta. Elina Haavio-Mannila ja Osmo Kontula toteavat, että esimerkiksi sukupuolimoraalin olemassaolo tulee esille rajojen ylittämisen kautta (Haavio-Mannila & Kontula 2001, 52). Kiinnitin aineistossani huomiota asioihin, joissa yksinhuoltajaäidit kokivat miesten rikkoneen jollakin tavoin naisten ja mahdollisesti myös yhteisön käsityksiä siitä, mikä oli moraalisesti oikein olla mies.

Normatiivisen miehen representaatio oli "kunnon mies", "hyvä isä" ja "miehenmalli". "Kunnon mies" edusti perinteistä maskuliinisuutta, mutta saattoi silti hoitaa lapsia, hän osoitti hellyyttä ja teki kotitöitä. Hän toimi esimerkkinä lapsille. Normatiivisen maskuliinisuuden merkinä oli lisäksi naisten rakentamat normatiivisen maskuliinisuuden kriteerit, jotka seuloivat miehet binäärisesti hyviin ja huonoihin. Niin sanotun "kunnon miehen" vastakategoriaksi asetui laajemmin yhteisön ja naisten moraalisesti tuomitsema, syrjäytynyt maskuliinisuus. Ns. "kunnon miehen" vastaparina kulttuurisissa representaatioissa tutkimuksessani esitetään juoppoa, naissankaria ja väkivaltaista miestä.

Juha Siltalan (1994) mukaan suomalaisen miehen on pystyttävä järjestämään itselleen työ, asema ja ammatti saadakseen oikeuden lähestyä naista. Kovalla työllä saavutettujen ansioiden tehtävä on turvata suomalaiselle miehelle sosiaaliset suhteet ja seksuaalinen haluttavuus, siksi suomalainen mies on

antanut kaikkensa työlleen. (Siltala 1994, 265, 419.) Normatiivista maskuliinisuutta edustavan miehen oli oltava epäitsekkäs ja käytettävä työstä ansaitsemansa rahat yhteisön, eli perheen hyväksi.

“Kunnon mies” oli yhteisössä hyväksytty ja arvostettu mies. Hänellä oli työ, yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen asema sekä koulutus. Kaikki haastattelemani yksinhuoltajaäidit sivusivat kertomuksissaan jollain tavoin perheen taloudellista tilannetta ja miehen osuutta siinä. Koska miehen toivottiin olevan työkykyinen, tuli hänen olla terve sekä fyysisesti että psyykkisesti. Kunnon mies huolehti perheen toimeentulosta, hän kävi kodin ulkopuolella töissä tai hänellä oli oma, menestyvä yritys.

Mies näyttäytyi objektina, joka täytti naisen materiaalisia tarpeita. Naisen suurin materiaallinen tarve kautta aikain on ollut koti. Myös kodin kauneus ja viihtyisyys oli naisille tärkeä. Mitä viihtyisämpi asunto ja mitä enemmän miehellä oli sijoittaa asumisen laatuun, sitä ansioituneempi mies oli naisen silmissä. Kaikkein arvostetuimmaksi koettiin asuminen tilavassa omakotitalossa, mutta myös tilava rivitaloasunto katsottiin ansiokkaaksi. Omistusasunto ylipäättään oli tärkeä saavutus yhteisön silmissä, koska Suomessa ihminen kertoo olevansa “kunnonihminen” ja hallitsevansa omaa elämänsä hankkimalla oman asunnon (Apo, 1993, 143; Siltala 1994, 170). Satu Apon tutkimissa elämäkerroissa kukaan 1900-luvun alkupuolella syntyneistä omaelämäkerran kirjoittajista ei kyseenalaistanut suurella vaivalla hankitun oman kodin merkitystä ja sen suomaa vapautta (Apo 1993, 143). Sama päti omaan aineistooni.

(...) me (äiti, isä, tyttö ja poika) asuttiin rivitalossa ja mä olin siellä talotoimikunnassa ja me puuhattiin jatkuvasti jotain yhteistä (...) (...) me istuttiin (porukalla) ja pidettiin grillijuhlia ja toinen toistemme asiat tiedettiin ja touhuttiin aina yhdessä. (Paula, s. 16.)

Kotitalouden työt on Suomessa perinteisesti jaettu naisten ja miesten töihin. Vastuu kotitöistä ja lastenhoidosta kuului itsestään selvästi normatiivisen maskuliinin edustajan vaimolle. Miehet ovat pitäneen naisille pidettyjä töitä

alentavana ja naurettavana. (Siltala 1994, 417.) Vastaavasti normatiivisena pidetyn maskuliinin kotityöt, kuten raha-asioitten hyvä hoito ja hallinta, huonekalujen kokoaminen, sulakkeitten vaihto, lampun vaihto, poraustyöt, vessanpöntön tai viemäriin tukkeuman avaaminen, internet-yhteyksien hankinta ja ylläpito, pienet kodin sähkötyöt, auton huolto, pesu, öljynvaihto, renkaiden vaihto, polkupyörän kettinkien paikalleen laittaminen, pyörän kumien paikkaaminen, nurmikon leikkaaminen ja lumityöt ynnä muut arkiset puuhut kuuluivat normatiivista maskuliinisuutta edustavalle miehelle. Haastattelemani yksinhuoltajaäidit mainitsivat erikseen, että he itse joutuivat tekemään "miesten töitä". Miehen puuttumisen vuoksi yksinhuoltajaäidit delegoivat nämä tehtävät aikuisille pojilleen, sukulaismiehille, talon huoltomiehelle tai naapurin miehelle, mikäli se vain oli mahdollista.

Ainahan sitä miestä tarvis, jopa kotona sitten poraushommissa ja kaikissa (...) Toi naapurin mies autto mua tämmöisissä hommissa, ett ihan tämmöisissä arkipäivän (...) sanotaan, ett sä haluat jonkun taulun (...) Mekin laitettiin noita hyllyjä tonne, ni piti poraa seinää, no mulla ei oo poraakaan. No toi naapurinmies tuli auttaan, jos mulla meni vessa tukkoon, ni se tuli auttaan (...) (Satu, s. 51.)

Mulla oli tosiaan sellanen painajaismainen olo, ku me tultiin kylästä illalla kotiin, eikä tullut vettä kraanasta. Sitt mä yritin soittaa naapuriin, että jos saan tulla hakeen sieltä vettä. Puhelin ei toimi. Mä olin ihan Salvador Dalin filmissä. Tää ei voi olla totta! Sitt vessanpöntöt meni tukkoon (...) Sitt tiskikone hajos (...) Kaikki tapahtu yhtä aikaa (...) ei oo ketään, joka tulis katsomaan, mitä siin pumpussa on vikana. (Paula, s. 15.)

Nyt mun pitäis noihin tietokoneisiin perehtyä. Voi kun mulla ois tossa yks sähköinsinööri miehenä, joka laittais noi kaapelit tuolta ja neuvois (...) (Eija, s. 21.)

Normatiivisen maskuliinisuuden edustajalle suotiin hyviä harrastuksia, kuten urheilu. Hyvät harrastukset pitivät miehen poissa 'huonoista' harrastuksista ja ajanvietoista. Vaikka miehen harrastukset veivätkin hänet pois perheen yhteisen ajan vietosta, ne sallittiin miehelle, että hän jaksoi tehdä työtä ja olla hyvä isä ja puoliso. Suotavaa kuitenkin olisi, jos mies ottaisi myös perheen lapset, eritoten pojat, mukaan liikuntaharrastuksiin. Erityisen ansiokas "kunnan mies" ja "miehen malli" oli normatiivinen mies, joka vielä parisuhteen

päättymisen jälkeenkin huolehti poikalapsen harrastuksiin kuljettamisista tai urheilukentän reunalla olemisesta, kun poika harrasti jääkiekkoa tai jalkapalloa. Myös laskettelua pidettiin miesten ja poikien harrastuksena, samoin luonnossa liikkumista, samoilemista ja retkeilyä. Äidin tehtäväksi jäi tyttöjen ohjaaminen musiikkiharrastuksen pariin ja baletin maailmaan. Heteroseksuaalinen sukupuoli-jako oli selvä.

Kunnon miehen harrastukset olivat usein luonteeltaan homososiaalisia, ja hän oli hyväksytty homososiaalisissa yhteisöissä. Homososiaalisissa yhteisöissä arvostettiin riippumattomuutta muista ihmisistä, osallistumattomuutta niin sanottuihin naisten töihin, naisjutuilla kehuskelua, runsasta alkoholin käyttöä ja ajan kuluttamista miesporukoissa, jonne naisilla ei ollut pääsyä. Voidaan nähdä, että yhteisön ja naisten silmissä "kunnon mies" koki ongelmallisena sen, että päteminen naisten luomassa maskuliinisuuksien hierarkiassa oli ristiriidassa miesten keskinäisissä homososiaalisissa yhteisöissä ja niiden sisäisissä hierarkioissa pätemisen kanssa.

Sitten tuli lamavuodet ja firma kaatui, teki konkurssin. Ja asunto meni, pankkihan myi sen. Ja mies alko joka ilta ottaa siinä lasin kaksikin ja mä kärsin. Ja kavereita pyöri siinä ja sitä yhteistä oloa, sitä oli niin ku hirveen vähän. Sitt se vaan ajautu siihen että se (mies) juoksi ja mä olin kotona. En mä epäilly mitään kolmatta osapuolta (...) (Satu, s. 6-8.)

Normatiivisen maskuliinisuuden elämäntavalle oli tyypillistä yhteisön asettamien normien noudattaminen. Normatiivisen maskuliinin elämäntavassa korostui itsehillintä ja vastuullisuus, siksi normatiivista maskuliinisuuden ilmenemistä yksilössä voitiin pitää tietyllä tapaa aikuisuutena. Pojille ja nuorille miehille suotiin kokeilut alkoholinkäytön ja naisuhteitten kanssa, muttei enää aikuisille, perheellisille miehille. Helena Saarikoski on nimennyt tämän puhettavan "pojat on poikia" -puhettavaksi. Hänen mukaan maskuliinisuus liitetään poikkeuksellisesti luontoon, jolloin miehet nähdään viettiensä ja impulssiensa hallitsemisena (Saarikoski 2001, 39). Yllä olevasta sitaatista ilmenee, kuinka naiset saattoivat luottaa miehiinsä alkoholin ja toisten naisten

suhteen. Naiset kokivat, että heidän velvollisuutensa oli vartioida miesten seksuaalisuutta ja alkoholinkäyttöä, vaikka kyseessä olisikin "kunnonmies". Normatiivinen maskuliini viihtyi kotona naisensa ja lastensa kanssa. Mielenkiintoista yksinhuoltajaäitien kertomuksissa miehistä oli se, etteivät naiset kertoneet suoranaisesti mustasukkaisuudestaan miestä kohtaan.

Haastattelemani yksinhuoltajaäidit kertoivat mustasukkaisuudesta, jota muut naiset osoittivat omille miehilleen. Yksinhuoltajaäidit kokivat tullessaan usein eristetyksi sosiaalisissa kanssakäymisissä sen vuoksi, että heillä ei ollut miestä ja naistuttavat pelkäsivät yksinhuoltajaäitien asettuvan heidän ja heidän miestensä väliin, viettelevän heidän aviomiehensä. Eristäminen oli aineistossani useamman naisen kokemus, ja se osaltaan puoltaa aviopuolisoiden suhteessa naisen kontrollin olemassaoloa. Paulan kertomuksesta otettu sitaatti tukee tätä huomiota:

Kun me muutettiin tänne, ni jokainen (perhe) onkin sitt hirveen tiukkaan siellä oman talonsa sisällä. Sitt toi naapuri, sill oli 50-vuotispäivät. Sill oli oikein tilat vuokrattuna ja kutsuttuna koko kylä - kaikki muut paitsi minä, joka olen lähinaapuri, eikä tätä toista yksinhuoltajaa. (Paula, s. 16.)

Normatiivisen miehen "luonnon hallintaan" osallistuivat myös sukulaiset ja muut lähiympäristön sosiaaliset toimijat. Haastatteluaineistostani kävi ilmi, että juopottelevia ja toisia naisia pitäviä miehiä olivat toruneet myös lähisukulaiset, kuten isä, äiti tai sisarukset. Naisten ja yhteisön silmissä toinen nainen nähtiin ovelana pelurina, joka yritti viekoitella heidän "kunnon miehen" käyttämällä hyväksi miehen heikkoa luontoa ja miehen tuomat edut kuten toimeentulon, kodin ja aseman. Sekä entiset että uudet naisystävät saattoivat ohjailla heikkoluontoisen miehen elämää häiritsemällä yksinhuoltajaäidin ja lapsen muodostaman perheen arkea häirikköpuheluilla, kirjoittamalla haukkumakirjeen ja uhkailemalla. 'Toiset naiset' koettiin haastatteluaineistossani rasitteena. Yksinhuoltajaäiti ei pitänyt kiinni miehestä vaan lapsesta asettaen lapsen etusijalle ennemmin kuin miehen.

Mä olen miettinyt, oisko elämä erilaista ilman lasta. Ett kuinka sitten olisi (...) Olisinks mä sitten takertunut siihen mieheen. Mikä mun elämäntilanne olisi? (Satu, s. 48.)

Haavio-Mannila ja Osmo Kontula havainneet, että sukupuolimoraalin mukaista käyttäytymistä Suomessa valvoo lähinnä lähiyhteisö. (Haavio-Mannila & Kontula 1993, 53.) Mielenkiintoista oman tutkimukseni kannalta oli se, että useinhan juuri yksinhuoltajaäitejä pidetään potentiaalisina parisuhteitten rikkojina. Silti yksikään haastattelemanani yksinhuoltajaäiti ei takertunut mieheen vaan toimi eroon pyrkivällä tavalla.

Alkoholinkäytöstä kertoessaan yksinhuoltajaäidit toivat esille ainoastaan sen negatiiviset puolet. Työttömyyden ja lisääntyneen vapaa-ajan myötä alkoholinkäyttö ja homososiaaliset suhteet veivät enenevässä määrin aikaa, miehen alkoholisoitumista ruodittiin rankoin sanoin ja se oli suhteen kariutumisen syy. Haastattelemanani naiset eivät salli miehen alkoholinkäyttöä. Huumeista eikä päihitteitten sekakäytöstä ole mainintoja tutkimusaineistossani. Seuraavassa esimerkissä Raili kertoo lapsen isän alkoholinkäytöstä ja siitä johtuvasta käyttäytymisestä. Naiset olivat hyvin ehdottomia miehen alkoholin käytöstä.

Hän rupes ottamaan tän tapaamisoikeuden niin kuin liian leveästi. Elikkä hän teki pari kertaa sen tempun, että hän ei tullutkaan yksin, vaan sillä oli kaveriporukka mukana. Ja mä sain hirveet hepulit, ett tää ei oo mikään juoppojen majatalo. Lasta saat tulla tapaamaan millon vaan, kunhan tuut yksin ja tuut selvin päin. Ett silloin ku tuut kapakan kautta kapakkakaverit mukana, ni ei käy! (Raili, s. 13.)

Haavio-Mannilan ja Kontulan mukaan sukupuolimoraali kiteyttää tiedon siitä, mitä pidetään hyväksyttävänä ja mitä ei voida hyväksyä. (Haavio-Mannila & Kontula 1993, 53.) Haavio-Mannilan ja Kontulan tekemän seksitutkimuksen mukaan uskonto on vaikuttanut huomattavasti sukupuolimoraaliin Suomessa. Suomalaiset ovat mieltäneet sukupuolielämän kuuluvan hyvin pitkälti pelkästään avioliittoon ja vasta 1970-luvulta lähtien vakiintuneeseen parisuhteeseen. Tämä on ollut perusteltua, sillä vain harva nainen on menneinä vuosikymmeninä kyennyt takaamaan toimeentulon perheelleen,

eikä miehen elatusvelvollisuutta voitu vahvistaa ilman miehen vapaaehtoista suostumusta. Luotettavia ehkäisymenetelmiä ei ollut yleisesti käytössä.

Suomalaisessa kulttuurissa “kunnon mies” on korjannut sukupuolimoraalirikkeensä tarjoamalla raskaaksi tekemälleen naiselle avioliittoa. Tämä ei päde tutkimusaineistooni. Yksinhuoltajaäidiksi saatetaan tulla omasta tietoisesta halusta, eikä nykyaikana ehkä ryhdytä ns. pakkoavioliittoon. Toki oli niitäkin miehiä, jotka kysyvät naiselta tämän halua avio- tai avoliitolle raskauden alettua, tai tarjoutuivat naisen tueksi heti raskausaikana.

Normatiivisen maskuliinisuuden elämäntapa oli perhe-keskeinen eli familistinen ja “kunnon miehen” rinnalla oli representaatio “hyvä isä” ja “miehenmalli”. Hän rakasti ja huolehti vastuuntuntoisesti sekä jälkeläisistään että naisestaan. Hyvät isät pitivät vaimoan ja lapsiaan maailman tärkeimpinä asioina. Jotta tämä normatiivisen maskuliinisuuden kriteeri täyttyisi, tuli miehen luonnollisesti kyetä saamaan aikaiseksi jälkeläisiä. Hedelmätön mies saattoi naisen mielestä olla kelvoton aviomieheksi ja lapsettomuus saattoi olla yksi syy eroon. Normatiivisen maskuliinisuuden odotettiin olevan terve, koska hänen kanssaan toivottiin terveitä lapsia. Aineistossani yhdellä yksinhuoltajaäidillä oli ollut pitkä parisuhde lapsettomuudesta kärsivän miehen kanssa, mutta se ei naisen kertoman mukaan ollut varsinainen syy avioeroon. Silti hän toi asian esille kertomuksessaan.

Aineistossani “kunnon isä” oli vastuuntuntoinen, hän takasi lapsilleen tasapainoisen elämän tapaamisineen ja elatusapuineen avio- tai avoliiton päätyttyä. Hänellä oli käytössään tapaamisiin sopiva asunto. Parisuhteissaan kunnon mies huolehti mieluiten vain omasta jälkikasvustaan, mutta käyttäytyi hyvin myös naisen lapsia kohtaan. Kunnon isä ei kurittanut lapsiaan fyysisesti eikä psyykkisesti.

Lapsille “miehen malli” oli aineistoni perusteella erittäin tärkeä, ja jokainen yksinhuoltajaäiti mainitsi hyvästä miehen mallista. Miestä kaivattiin lasten elämään säännöllisesti ja siten, että kaikki osapuolet suunnitellusti osallistuivat viettämään joko toiminnallista aikaa, hakemalla tai viemällä lasta

harrastuksiin tai tukemalla naista lasten kasvatuksessa. Miehen mallina saattoi olla myös joku muu kuin lapsen isä, esimerkiksi normatiivisen maskuliinisuuden täyttävä vaari, eno, setä tai vanhempi veli, myös päiväkodin mies-puolinen hoitaja tai opettaja saattoi olla hyvä miehen malli lapselle.

Yksinhuoltajaäidit hankkivat lapsen joko tulemalla yllättäen tai suunnitelmallisesti raskaaksi. Yllätysraskaus saattoi saada alkunsa yhtälailla vuosia kestäneessä parisuhteessa kuin tilapäisessä kontaktissa. Näin äitiys oli suunnitelmallinen. Kaikki aineistoni naiset päättivät itse pitää lapsen ja olivat äitiydestään onnellisia. Normatiivinen maskuliini piti säännöllisesti yhteyttä lapseensa, vaikka ei asuisikaan yhdessä perheen kanssa. Kunnan isällä oli hyvät suhteet perheen kaikkiin lapsiin huolimatta heidän biologisesta alkuperästä tai sukupuolesta. Normatiivisen maskuliinisuuden kriteerit täyttävälle miehelle sallittiin isyys myös avioeron jälkeen, tietenkin sillä kriteerillä, että hän huolehti entisestä perheestään taloudellisesti ja oli tukena lasten kasvatuksessa. Aineistoni todisti tämän.

Yksinhuoltajaäitiys voi olla miehen poissulkevaa tai miestä isyyteen kannustavaa. Ritva Nätkin (1997, 197) erotteli tutkimuksessaan kaksi perhekokonaisuutta ylläpitävää mallia: Maternalistinen, äidin ja lapsen kiinteään suhteeseen ja miehen poissulkemiseen pyrkivä malli ja familistinen, perhekokonaisuutta ja avioliittoa koossa pitämään pyrkivä malli. Normatiivisen maskuliinin kohdalla naisen odotukset miestä kohtaan oli familistinen, jolloin yksinhuoltajaäiti toivoi ja odotti, että lapsen isä oli paljon ja luontevasti tekemisissä lastensa elämässä.

Vaikka normatiivisen maskuliinisuuden omaava mies oli naiselle ihanteellinen kumppani, ei naisella välttämättä ollut tämän kanssa muuta yhteistä kuin omaisuus, sukupuolielämä, lapset ja sukulaiset. Sen tähden normatiivisen maskuliinisuuden kantajan kriteerit täyttävän "kunnon miehen" kanssa eläminen ei ollut ongelmantonta. Suhteellisen turvattua kuitenkin. Parhaita puolia normatiivisessa maskuliinisuudessa oli naisten kannalta aineistossani se, että naiset tunsivat parisuhteessa olonsa turvalliseksi ja naiset pystyivät luottamaan siihen, että mies huolehti heistä ainakin taloudellisesti.

IDEAALIMASKULIINISUUS

Ideaalimaskuliinisuus on käsitteenä lähellä fantasimaskuliinisuutta. Teresa de Lauretin mukaan fantasia käsitteenä kuvaa sitä, mitä subjekti kuvittelee ja ymmärtää olevan olemassa. Fantasia on aihe, jolla ruumiillisuus, sukupuoli ja seksuaalisuus saavat merkityksiä. Fantasiassa kohtaavat saatavilla olevat julkisen fantasian kulttuuriset representaatiot esimerkiksi elokuvat ja niitä hyväksi käyttäen subjekti muuntautuu jotakin kohti (Laureti 2004, 20, 146). Fantasiaskuliinisuudessa yhdistyvät siten kaikki mahdolliset ominaisuudet ja maskuliinisuudet, joista naiset vain keksivät haaveilla. Voisi sanoa, että fantasiaskuliinisuuden kategoria sisältää myös orastavia merkityksiä maskuliinisuudelle. Mikko Lehtosen mukaan orastavilla merkityksillä tarkoitetaan uusia merkityksiä, jotka kilpailevat ja ovat vaihtoehtoisia vallitseville merkityksille (Lehtonen 1998, 23).

Ideaalimaskuliinisuus voi olla yksittäisen naisen oma fantasia, mutta myös useiden naisten jakama julkinen fantasia. Julkisilla fantasioilla de Laureti tarkoittaa kulttuurisia narratiiveja, jotka ovat esillä esimerkiksi kirjallisuudessa ja televisiossa. Julkiset fantasiat tarjoavat aineksia yksilöiden omille fantasioille. (Laureti 2004, 262.)

Teresa de Lauretin mukaan fantasia liikuu kulttuurista yksilöön ja yksilöstä takaisin kulttuuriin mahdollisesti toisin merkityksellistettynä (de Laureti 2004, 236). Naiset ovat omaksuneet julkisia fantasioita miehistä, esimerkiksi lehtien, kirjojen ja elokuvien kautta. Aineistossani fantasiaskuliinisuus oli myös lähellä normatiivista maskuliinisuutta, mutta fantasiaskuliinisuus lupasi naiselle enemmän ja oli enemmän naisen ohjailtavissa kuin normatiivinen maskuliinisuus.

Tommi Hoikkalan artikkeli *Kova kimma + Uusi jätkä. Lukiolaisten parisuhdeodotuksia* (1996) mukaan medioiden tuottamat miesrepresentaatiot näkyvät tyttöjen teksteissä ihannemiehistä. Tytöt halusivat ihannemiehensä olevan kooste julkisuudessa esiintyvien miesten representaatioista. (Hoikkala 1996, 45.) Aineistoni tuottama maskuliinisuus liittyi tilanteisiin, joissa naiset

kertoivat miehestä menneisyydessä, nykyhetkessä tai tulevaisuudessa ja kun he kertoivat, miten heidän omien miestensä tai kenen tahansa miehen tulisi käyttäytyä.

Ideaalimaskuliinisuuden representaatio oli "unelmien prinssi" tai "pelastava prinssi", mikä mainittiin aineistossani. Prinssin representaatio on tuttu myös kaikille lapsena kuulluista saduista, joissa prinssi pelastaa prinsessan tai hirviönä pidetty mies muuttuukin unelmien prinssiksi, esimerkiksi Prinsessa Ruusunen tai Kaunotar ja Hirviö.

Miehet aivan yhtäläillä kuin naisetkin käyttivät hyväksi kulttuurisia ideaaleja tehdäkseen vaikutuksen vastakkaiseen sukupuoleen. Ensivaikutelma ideaalin sukupuolen edustajan kohtaamisesta ei välttämättä kuitenkaan pitänyt paikkaansa. Vähitellen tai yhtäkkiä arjessa paljastuva "totuus" sai fantasian ideaalista feminiinisydestä ja maskuliinisuudesta katoamaan ja kamala totuus paljastui vähitellen. Kerronnallinen ideaalinen maskuliinisuus siirtyi alistavan tai syrjäytyneen maskuliinisuuden kategoriaan.

Ajatus siitä, että joissain ihmisessä toteutui oma ideaalinen käsitys maskuliinisuudesta tai feminiinisydestä oli voimakas. Ideaalikumppanin löytäminen nähtiin mahdollisuutena onnellisen elämään ja siihen liittyi paljon juonteita. Ideaalimaskuliinisuuden löytämisestä voi tulla este todellisuuden näkemiselle ja se voi johtaa itsepetokseen.

"Unelmien prinssiksi" tultiin aineistossani vastaamalla naisen mielikuvaan ihannemiehestä, mielellään joka suhteessa, mutta jo muutama ihailtava ominaisuus riitti ja saattoi saada naisen kiinnostumaan. Yksittäiset miehet saattoivat täyttää yhtä aikaa monien naisten fantasioiden odotukset. Koska käsitykset siitä, minkälaista maskuliinisuutta pidetään fantasiana ja ideaalina, ovat osittain kollektiivisia.

Ideaalimaskuliinisuudella ja normatiivisella maskuliinisuudella oli paljon yhtäläisyyksiä. Ideaalimaskuliinisuuteen kuuluivat lähes kaikki normatiivisen

maskuliinisuuden hyveet, kuten esimerkiksi toimeentulon turvaaminen, viihtyisän kodin hankinta sekä ammatti ja asema. Ideaalimaskuliinisuus representoitui aineistossani yleensä mielikuviin lähes tuntemattomasta ihmisestä, rakastajasta tai muistikuviin jostain ihmisestä. Ideaalimaskuliinisuuden esiintyminen jokapäiväisessä elämässä oli harvinaista ja rinnastui juhlaan, siksi sen yhteydessä ei useinkaan painotettu materiaalisia seikkoja.

Parisuhteen osapuolella todellistuneen ideaalimaskuliinisuuden kanssa vietetty aika rinnastui juhlaan tai vapaa-aikaan, vaikka yhdessä vietetyssä ajassa ei ollut varsinaisesti kysymys juhlasta. Naisen mielikuvissa miehen kanssa tehtiin romanttisina pidettyjä asioita käytiin tanssimassa tai lähdettiin teatteriin.

Mä oon miettinyt, että sitt kun lapsi kasvaa isommaksi, ni mä alan käymään tansseissa. Mun naapuri on pyytännykin mua mukaan. Mutt ku siell varmaan tarvis olla pari, kenen kanssa sinne menis. Mutt se sano, et voi kyllä tulla ilman, ett siellä on (miehiä tanssittamassa) (...) (Satu, s. 42-43.)

Yks mies haki mua koko illan tanssimaan - mutt siitä on jo yhdeksän vuotta (Paula, s. 29). Mutt kyllhän mulla jossakin syvällä on sellainen joku, että jos joku aivan ihana mies löytyis (...) (s. 11.)

Kyll mä kaipaisin, ett oishan se kiva, jos ois mies. Yks mun vanha opiskeluystävä, jotain kaksikyt vuotta me ollaan tunnettu, ja me ollaan aina sillai niin ku toinen varattuna, ett koko tän kahdenkymmenen vuoden ajan. Ja nyt kun mun mieheni kuoli, mä soitin tälle mun ystävälle. "Mutta mä olen naimisissa." No okei siitä huolimatta ollaan nähty ja soiteltu. Ja kyllä mua ihan hirveesti ilahduttaa, ku tää ihminen on soittanut vaan. (Eija, s. 15.)

Kuten edellä käy ilmi, ideaalimaskuliinisuus saattoi olla sitoutunut yhteen tiettyyn mieheen, joka oli ollut läsnä naisen elämässä esimerkiksi opiskeluaikoina. Ideaalimaskuliinisuus liittyi usein myös muistoihin avioliittoon tai avioliittoon johtaneen suhteen alkua ajoilta tai näyttäytyi hetkittäin kuvauksissa nykyisestä elämänkumppanista. Naisen fantasioiden rakentama maskuliinisuus ruumiillistui haastatteluaineistossa toistuvasti myös miehissä, joita ei vielä tunnettu kovin hyvin, esimerkiksi vain kerran nähdyssä miehessä

tai rakastajassa.

Miehen kuolema voi tehdä hänestä fantasioiden ideaalimaskuliinisuuden. Tällöin yhdessä eletty avioliitto näyttäytyi vain positiivisessa valossa ja mies koettiin ainoana mahdollisena suurena rakkautena. Tällöin fantasioissa luodun ideaalimaskuliinisuuden olemassaolo teki niin sanotuista todellisista maskuliinisuuksista torjuttuja. Aineistossani leskeksi jäänyt yksinhuoltajaäiti ei voinut edes ymmärtää, mistä lähtisi etsimään uutta miestä. Naisen maininnat miehestä liittyivät johonkin ennen kuvaamattoman ihmeelliseen ja onnelliseen tuokioon perheen parissa. Tai kahdenkeskiseen yhdessäoloon, jopa tyydyttävään seksuaalielämään puolison kanssa.

Mies oli aktiivinen ja aloitteellinen suhteessaan naiseen. Ideaalimaskuliinisuutta edustavat miehet tekivät aloitteita heteroseksuaalisissa suhteissa, koska maskuliinisuuteen liitetään kulttuurissamme aktiivisuus ja rohkeus.

Ns. varattu mies saattoi olla naisen fantasioiden kohde. Naista saattoi ideaalimaskuliinisuudessa kiehtoa se, että se oli moraalisesti kiellettyä ja ideaalimaskuliinisuus auttoi naista jaksamaan harmaan arjen rutineja. Ideaalimaskuliinisuuden aseman saavuttaminen naisen silmissä ei ollut pysyvää vaan uutuuden viehäytys katosi arjen myötä ja naisen fantasiat voivat vaihdella tai muuttua. Suhde ideaalimaskuliiniin oli loisteliasta aina siihen saakka, kun arki tuli vastaan. Esimerkiksi kun nainen tuli raskaaksi.

Ideaalimaskuliinisuuden omaava mies ei harrastanut liikaa asioita, joista nainen ei ollut kiinnostunut ja joihin nainen ei voinut päästä osalliseksi. Ideaalimaskuliini ei omistanut kaikkea aikaansa työlle, harrastuksilleen ja homososiaaliselle toiminnalle, vaan naiselleen. Ideaalimaskuliinisuuden edustajan oli oltava avoin ja erittäin kiinnostunut keskustelemaan ja ilmaisemaan tunteita sanallisesti, mitä Suomessa ilmeisesti pidetään yleensä feminiininä ominaisuutena.

Koska ideaalimaskuliini oli avoin, hänen kanssaan voi keskustella myös aroista asioista, kuten aikaisemmista ihmissuhteista. Ideaalimaskuliinisuuden

kantajalle voi myös uskoutua omista kipeistäkin kokemuksista ja syvimmistä tunteista. Ideaalimies oli yhtä sosiaalinen kuin naisenkin ja hänen kanssaan oli mahdollista olla yhdessä yhteisten ystävien kanssa. Hän oli empaattinen tunneihminen naisen mielikuvissa. Ideaalimaskuliinisuuden kantajan kanssa nainen voi kokea, että mies ei häpeä häntä ja ilmaisee rakkautensa julkisesti. Ideaalimaskuliini oli hyvä ilmaisemaan rakkauden tunteitaan. Ideaalimies suhtautui naiseen tasa-arvoisesti tai suorastaan jumaloi naista.

Ideaalimaskuliinisuuteen kuului arvostaa myös naisen työtä, ammattia ja uraa, sekä naisten henkilökohtaisia älyllisiä ja taidollisia ominaisuuksia. Ideaalimaskuliinisuudet eivät myöskään väheksyneet naisten ajatuksia ja he välittivät, mitä naiset heistä ajattelivat. Nainen oli heille ensisijaisesti inhimillinen olento. Siksi ideaalimaskuliinisuuden edustajat eivät esittäneet seksuaalisia vaatimuksia naisille. Fantasioissa luotuun ideaalimaskuliinisuuteen liittyvät myös naisen seksuaaliset unelmat. Naisten kannalta katsottuna ideaalimaskuliinille saattoi riittää onnelliseksi tulemiseen se, että nainen hymyili. Ideaalimies sai naisen tuntemaan hellyyttä miestä kohtaan, koska mies ei vaatinut häneltä seksuaalista kanssakäymistä.

Suhde ideaalimaskuliinisuuden omaavaan mieheen voi muistuttaa kaukorakkautta siinä mielessä, ettei ideaalimaskuliinin kanssa ole välttämättä varsinaista seksuaalista suhdetta muualla kuin ajatuksissa. Ideaalimaskuliinisuutta ilmentävän miehen seksuaalisuutta naista kohtaan voisi myös verrata aineistoni perusteella hellyyteen, joka osoitetaan kuin pienelle lapselle. Ideaalimaskuliinisuus voi ilmetä siten myös rakastavan ja turvallisen isän hahmossa, aivan kuten normatiivinen maskuliinisuus.

Jos nainen menetti ideaalimaskuliinisuuden ruumiillistuman, vaati kokemus surutyötä ja todellisuuden hyväksyntää. Menetys teki naiset katkeriksi. Pettyneet naiset torjuivat kaikki muut miehet ja päätyivät vihaamaan kaikkia miehiä tai näkivät jalustalta pudonneen fantasiomiehen huonoja ominaisuuksia kaikissa muissa miehissä.

(...) koskaan ei voi tietää etukäteen, että ku sellanen maailman ihanin ihminen voi niin ku muuttua sen jälkeen, ku ollaan saman katon alle muutettu, ni se voi muuttua ihan hirviöksi. Tottakai niitä on hyviäkin parisuhteita, en mä sitä kiistä. Ett jos ois omalle kohdalle sattunut, ni varmaan ois onnellisempaakin ollu. Vaikken mä voi sanoa, että mull ois niin ku onneton elämä ollut (...) Ett en tiedä silti, onko niin ku tavallaan antanu yhden negatiivisen suhteen niin ku liiankin paljon antanu vaikuttaa elämään. (Raili, s. 39.)

Ideaalimaskuliinisuuden omaava mies arvosti naisessa feminiinisiä piirteitä. Mies voi parhaassa tapauksessa jumaloida ja palvoa naista sen täydellisenä ruumiillistumana. Ideaalimaskuliinisuudet olivat lähempänä feminiinisyyttä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa kuin muut maskuliinisuudet, koska siihen sisältyi naisellisia pidettyjä käyttäytymisen muotoja, kuten huolehtivaisuus, merkkipäivien muistaminen, romanttisuus, tunteiden ilmaiseminen ja herkkyys sekä keskustelutaito ja empaattisuus.

Aineistoni kuvausten perusteella ideaalimaskuliinisuus oli naisten kannalta katsottuna osittain erilaista kuin kulttuurissamme yleisesti vallitseva käsitys ihanteellisesta miehuudesta ja miestutkimuksessa määritellystä länsimaisesta ideaalimaskuliinisuudesta. Ideaalimaskuliinisuus perustui ainakin osittain aineistossa olettamukseen, että jossain oli olemassa täydellinen mies. Se oikea odottaa jossakin. Ideaalimaskuliinisuuden taustalla näyttäisi siten vaikuttavan romanttisen rakkauden ideologia.

Eniten ideaalimaskuliinisuus poikkesi aineistossa muista maskuliinisuuden lajeista asenteessa feminiinisyyttä kohtaan. Ideaalimaskuliinisuudesta nousivat esille eniten myös maskuliinien yksilölliset piirteet, arvot ja kiinnostuksen kohteet, koska ideaalimaskuliinisuus oli erilaisille naisille erilaista. Toinen arvosti syvällisiä keskusteluja, toinen puolestaan parkettien partaveistä. Yhteistä ideaalimaskuliineille oli, että he jakoivat luonteenpiirteitä, kiinnostuksen kohteita ja arvoja heitä ideaalimaskuliinisuutena ihailevien naisten kanssa.

Ideaalimaskuliinisuudesta ja unelmien prinssistä löytyi tieteellisiä tekstejä. Esimerkiksi Tommi Hoikkalan kirjoittama artikkeli *Kova kimma + Uusi jätkä*,

Lukiolaisten parisuhdeodotuksia, jossa hän on kiinnittänyt huomiota vuonna 1994 lukiolaisten parisuhteita koskeviin aineisiin ja kertoo miten tyttöjen ja poikien parisuhdeodotukset eroavat toisistaan. Hoikkalan mielestä tytöt itse kiistivät etsivänsä unelmien prinssiä. (Hoikkala 1996, 232.) Tyttöjen haaveissa mies oli melkoinen sankari. Ideaalit maskuliinit kiinnittyivät tulevaan suhteeseen ja haaveisiin eikä arjessa elettyyn suhteeseen.

Aineistoni ideaalimaskuliineilta toivottiin empatiaa, keskustelutaitoa ja tunteiden avointa osoittamista. Samoja toiveita on Hoikkalan tutkimuksessa 1990-luvun lukiolaistyöillä. Tytöt keskittyvät teksteissään Hoikkalan kuvailemaan vuolaasti ihanteellisen poikaystävän ominaisuuksia. Tytöt toivovat, että poika osaisi ilmaista ajatuksiaan puhumalla ja kertoa tunteistaan sekä reflektoida oman sisäisen maailmansa tapahtumia. Toiseksi he halusivat, että mies olisi empaattinen ja kykenisi asettumaan heidän asemaansa ja vaistoamaan heidän tarpeensa. (Hoikkala 1996, 232.)

ALISTAVA MASKULIINISUUS

Alistava maskuliinisuus ilmeni miehen ylivalentana ja ylemmyytenä suhteessa naiseen ja lapsiin. Alistavan maskuliinisuuden edustaja tarvitsi naista parisuhteessa syntipukiksi, kotiorjaksi ja seksuaalisten tarpeidensa tyydyttäjäksi. Alistava maskuliinisuus teki naisesta riippuvaisen puoliosastaan ja nujersi naisten itseluottamuksen ja omanarvontunteen.

Alistava maskuliinisuus näyttäytyi negatiivisena. Alistava maskuliinisuus ilmensi misogyniaa eli naisvihaa, josta Sari Näre on kirjoittanut artikkelin (1994) *Pakenevat prinssit. Naisvihaajan muotokuvia*. Hän käytti tutkimusaineistomaan kolmea haastattelua ja yhtä omaelämäkerrallista käsikirjoitusta. Näreen mukaan misogynia ilmenee heteroseksuaalisissa suhteissa miehen haluna hallita suhdetta fyysisillä ja henkisellä väkivallalla (Näre 1994, 162-163). Väkivalta riisti naiselta mahdollisuudet hallita omaa elämäänsä. Alistavan maskuliinisuuden edustajan sanomisista käytetään metaforaa "laki". Se tarkoittaa miehen käskyjen ehdotonta kunnioittamista ja

tottelemista miehen vaatimuksesta, neuvottelu ja sovittelu on näin poissuljettua.

Alistava maskuliini ymmärsi asemansa parisuhteessa ja isänä oikeutena hallita naista ja lapsia. Hän tuntui naisten kuvausten perusteella suorastaan nauttivan ylemmydestään ja saavan sadistista tyydytystä ja nautintoa naisen ahdingosta. Railin kokemus alistavasta maskuliinista kuvastaa tätä hyvin. Nainen kokee elämänsä turvalliseksi ilman miehen läsnäoloa.

Mä olen kokenut nuorena sellaisen hyvin hankalan seurustelusuhteen, mihin on niin kun liittynyt just toisen osapuolen niin henkistä kuin fyysistäkin väkivaltaa. Ett se opetti mulle, se yksi ainoa suhde, että mitä tahansa voi paljastua siitä toisesta ihmisestä. Yksinhuoltajana ei tarvi ikinä pelätä sitä, mitä kotona on vastassa. Ja mun mielestä kodin pitää olla se turvapaikka. Kun on itse nähnyt, että se maailman ihanin ihminen voi muuttua sen jälkeen, ku ollaan saman katon alle muutettu, ni se voi muuttua ihan täysin hirviöksi. Ja kun sen tietää omistakin kokemuksista, miten vaikea siitä on niin kun päästä irti, ett jos se toinen saa sen henkisen ylivallan ja onnistuu pelottelemaan sillä lailla, että sitä ei niin kun uskalla (...) Ett mä oon kokenut, että tietyllä tavalla olo on hirveen turvallinen yksin. (Raili, s. 39.)

Alistavan maskuliinisuuden ruumiillistuman vakiovastaus aineiston naisten tekemiin ehdotuksiin oli kielteinen. Sari Näreen mukaan naisvihaaja haluaa kontrolloida kaikkia naisen elämäntilanteita (Näre 1994, 166). Alistavat maskuliinit halusivat kontrolloida esimerkiksi naisten työvoimaa, lisääntymistä, ruumiillisuutta, seksuaalisuutta, ihmissuhteita, harrastuksia ja ulkonäköä.

Mä olin jo reilusti yli 30 vuotta, ku me alettiin olla. Ja me oltiin puhuttukin jo siitä, ettei tuu enää lapsii, ett me ollaan kahestaan. Mutt sitt mä tulinki yllättäen raskaaksi ku oltiin oltu jo monta vuotta yhdessä. Ja se oli sellanen yllätysraskaus. Ett se oli tosi yllätys puolin jos toisin. Ja kyllä se (mies) hyväksykin sitt ett se laps tulee. Ja mä jäin kyllä sitt ihan yksin sen lapsen kanssa, kun se (mies) perusti uuden firman ja teki ympäripyöreitä päiviä siin sitte (...) (Satu, s. 4-6.) Mä olin töissä toisessa kaupungissa, mutt sitt ku lapsi syntyi ni mä jäin kotiin tai itse asiassa mies oli koko ajan sitä mieltä, vaikka me oltiin kahestaanki, että mä oisin jäänyt kotiin. Että mä tein sitt jotain siinä miehen firmassa, että enhän mä semmosii osaa, mutt jotain laskuja kirjoittelin. (Satu, s. 32-33.)

Kuten Sadun kertomuksesta tulee ilmi, alistavan maskuliinin olemisen tyyli oli sekoitus normatiivista maskuliinisuutta, syrjäytynyttä maskuliinisuutta ja fantasimaskuliinisuutta, eikä naisten ollut helppo tunnistaa sitä. Hän saattoi aluksi vaikuttaa unelmien täyttymykseltä, mutta osoittautui myöhemmin täysin mahdottomaksi elämänkumppaniksi.

Monet naiset ihmettelivät myös itse sitä, kuinka heidän ensivaikutelmansa miehestä oli pettänyt suhteen edessä. Sari Näre toteaaakin, että misogyyninen suhde alkoi usein palavalla intohimolla (Näre 1994, 165). Miehen alistava käytös jäi huomaamatta ehkä sen takia, että nainen sai aluksi miehen mukana kaiken, mitä hänet oli lapsesta saakka koulutettu haaveilemaan. Nainen sai miehen kautta toimeentulon, kodin ja lapset.

Naisen mukaan misogynisen suhteen jatkuessa miehen käyttäytyminen heittelehti laidasta laitaan. Hellyydenosoitukset vaihtuivat vähättelyksi, loukkauksiksi, uhkailuksi, julmuudeksi ja väkivaltaiseksi käyttäytymiseksi (Näre 1994, 165). Aineistossani alistavan maskuliinisuuden tunnisti helpoimmin siitä, että naiset kuvasivat miehen käyttäytymisen vuorottelevan hyvän ja pahan välillä. Huonon kohtelun jälkeen seurasi usein jakso, jolloin mies kohteli naista hyvin. Naiset kokivat miehen mielialojen vaihtelun tekevän heidän elämästään tasapainotonta ja epävarmaa. Naiset mainitsivat myös miehen käyttäytymisen vaihtelevan sen mukaan, ollaanko kodin ulkopuolella vai kotona kahden kesken. Alistavaa maskuliinisuutta kantava mies pyrki salaamaan tapansa julkisesti ja kohteli vaimoaan huonosti vain ja ainoastaan neljän seinän sisällä. Vaimo oli loukussa kotonaan ja oli jatkuvasti peloissaan ja ahdistunut. Misogyyniset miehet voivat olla täysin erilaisia muiden ihmisten kanssa seurustellessaan (Näre 1993, 173). Tosin aineistossani misogyninen maskuliini ei arkaillut raivoamista huoltoaseman pihalla, jossa hän tapasi ensimmäisen kerran lapsensa tämän äidin seurassa.

Aiempina vuosikymmeninä alistavan maskuliinisuuden valta naiseen perustui usein taloudellisen vallan käyttöön, jonka avioliittoinstituutio tuolloin mahdollisti. Esimerkiksi koti saattoi olla alistavalla maskuliinille yksityistä omaisuutta avioliitosta huolimatta. Hän käytti kotia naisen kiristämiseen

uhkailulla, että hän heittää naisen pihalle, jos nainen ei toimi miehen tahdon mukaisesti.

Ero alistavaa ja normatiivista maskuliinisuutta ilmentävien miesten välillä oli se, että siinä missä normatiivinen maskuliini käytti rahaa perheen hyväksi, alistava maskuliini käytti taloudellista asemaansa perheessä lähinnä oman valtansa pönkittämiseen. Vaimon ja lasten fyysiset ja henkiset tarpeet eivät olleet etusijalla.

(...) hän lakkas maksamasta (elatusmaksuja) ja mun täyty soitella siit sitt. Mutta se tapahtu sen isän kautta, mä soitin sen isälle ja hän sitte sano, ett kyllä sun täytyy hoitaa, ku on lapsi. Kun nää isommat lapset oli pienii, niin se oli samaa prosessia melkein, ett se ex-vaimo soitti aina, ett jos sä et maksa, ni hän ottaa sosiaalitoimistoon yhteyttä. Sun täytyy hoitaa ja se aina uhkaili sillä, niin sitt se makso, ku mäkin aina sanoin, ett kyllä sun täytyy niin ku hoitaa. (Satu, s. 13-14.)

Alistava maskuliinisuutta ilmentävä mies tulkitsi monesti esimerkiksi lasten materiaalien tarpeiden tyydyttämisen pelkästään heidän äitinsä tehtäväksi ja kieltäytyi esimerkiksi lasten vaatteiden ja ruoan hankinnasta. Myös Näre toteaa, että naisten vihaajalle oli hyvin tyypillistä ajaa aina lähinnä omia etujaan (Näre, 1994, 160). Yksinhuoltajaäitien kokemukset alistavaa maskuliinisuutta edustavan maskuliinin kanssa oli yhdensuuntainen Näreeseen toteamuksen kanssa. Kuten Paulan kertomuksessa seuraavaksi tulee ilmi.

Se (lapsen isä) on sellainen hiljainen uhkatekijä siellä taustalla. Semmonen vaikutus sillä on. Se on aiheuttanut hirveesti harmia. Jos sillä on meille asiaa, ni sieltä tulee haastepaperi. Ett se ei niin ku soita mulle, vaan haastaa mut suoraan oikeuteen, sillä on jotain asiaa. Elatusmaksuja se ei oo maksanu ollenkaan moneen vuoteen ja ne kerty sille velaksi. Ja se haasto mut oikeuteen, ettei sen tarttiskaan maksaa niitä maksuja. Se oli alkoholisoitunu, mutt sitt se raitistu ja löys uuden vaimon, joka rupes pistää sen raha-asiat kuntoon. Niin sille annettiin anteeksi kaikki velat, mulle tulevat velat. (Paula, s. 3-4.)

Alistavat maskuliinisuuden edustaja päätti useimmiten yksin, kuinka perheen rahat tulee käyttää ja miten perheen yhteistä omaisuutta hallitaan. Alistavan maskuliinisuuden olemisen tyylikseen valinneet miehet näkivät myös naisen

perinnön, henkilökohtaiset säästöt, työn ja ansiot oman elintasonsa takaajina ja hyötynä menestyksen tunnusmerkkejä havitellessaan. Pahimmillaan alistavan maskuliinisuuden piirteisiin kuului naisten itse ansaitsemien rahojen kontrollointi ja ryöstö omiin tarpeisiin.

Kun mies sitten perusti uuden firman, mä en sitten laittanut mihinkään papereihin omaa nimeä, ett multa ei sitten mene mitään, jos vaikka sattuu jotain. Sitt tuli kuvioihin toinen nainen ja se (mies) lakkas maksamasta elatusmaksut ja mun piti niistä soitella sen isälle. (s. 6-7, 13), Mä en ymmärrä, mitä järkee on yhteishuollossa, kun hän ei oo osallistunut koskaan mihinkään kustannuksiin (s. 20). Mähän jouduin hakeen elatusmaksut ulosoton kautta. Mä oon tehnyt testamentin. Kaikki varallisuus menee lapselle. Se on tehty ihan sen takia, kun ei koskaan tiedä mitä elämänvarrella tapahtuu. Ni mun sisko sitt hoitaa kaikki asiat, ei lapsen isä. Mä en luota siihen yhtään, kun kaikki ennakkoperinnöt ja kaikki on mennyt firman myötä. Sen takia mä en aikanaan laittanut mihinkään sen papereihin nimiäni, ettei sitt menetä näitä. Mutt nyt mies ei sitt pääse niihin, ku ne kaikki on tehty lapselle. (Satu, s. 34-35.)

Alistava maskuliini näki naisen hallinnassaan olevana työvoimana, joten hän määräsi naisen työssä käymisestä ja kotona olemisesta omien arvojensa ja mieltymystensä mukaan. Alistava maskuliini, joka halusi vaimonsa olevan kotona, vaati kuvausten perusteella naiselta kotiorjuutta. Kotityöt eivät kuuluneet alistavalla maskuliinille. Mies ei antanut arvoa naisen tekemälle kotityölle.

Alistava maskuliinisuus halusi hallita lisääntymistä. Alistavat maskuliinit halusivat olla varmoja, että lapset olivat heidän omiaan eivätkä he kyenneet hyväksymään lapsikseen toisen miehen siittämiä lapsia. Se saattoi saada äärimmilleen kiristyneet suhteet lapsen isyyden selvittämisen tiimoilta.

Kun mä rupesin vaatimaan lapsen tunnustamista ja sitten hän ei tunnustanu. Se vaati kaikki mahdolliset verikokeet. Ja ku neki oli tullut, se vaati niitä lisää. Ett se on niin ku kaikin tavoin pistäny hanttiin. Ja sanonu, ett se on mun syy. Sanonu mun pojan kuullen, ett se on mun syy, ett koko poika on syntynyt. Mutt sitthän sen oli pakko, ku kaikki verikokeet oli niin selvää, että se oli isä. Ni sen oli pakko tunnustaa. (Paula, s. 4.)

Lisääntymisen hallinta saattoi tarkoittaa alistavaa maskuliinisuutta ilmentävälle miehelle myös sitä, että lapset syntyivät silloin kuin hän halusi, lapsia syntyi vain niin monta kuin hän halusi ja he olivat hänen toivomaansa sukupuolta. Kirsi Ristilän (2006) tutkimuksen mukaan vielä 1960-luvullakin alistava maskuliini piti anteeksiantamattomana asiana, jos hänen vaimonsa ei ollut synnyttänyt poikaa. Lisääntymisen hallinta tarkoitti myös sitä, että alitavaa maskuliinisuutta ilmentävä mies saattoi painostaa naista hankkimaan abortin vastoin naisen tahtoa ja toivetta.

Alistava maskuliinisuus ei ilmennä hyvää isyyttä. Lapset olivat alistavalle maskuliinisuuden edustajalle ennemminkin vallankäytön kohteita. Alistavaa maskuliinisuutta ilmentävä isä saattoi aiheuttaa haittaa lapsilleen myös käyttäytymällä henkisesti tai fyysisesti väkivaltaisesti lapsiaan tai lasten äitiä kohtaan. Jos isä ilmensi alistavaa maskuliinisuutta, lapset liittoutuivat äidin kanssa. Lapset tuomitsivat isän alistavan käytöksen välttelemällä isäänsä. Äidit yrittivät kaikin keinoin suojella lapsiaan alistavaa maskuliinisuutta ilmentävältä isältä. Lapset olivat alistaville maskuliineille vallankäytönresurssi suhteessa naiseen. Miehet pitivät naista kiinni kiristämällä lapsia. He uhkailivat häiritseväänsä äidin ja lapsen perhettä tai vaatimalla lapset itselleen, jos nainen ei tee niin kuin mies haluaa. Alistavan maskuliinin läsnäolo koetettiin ahdistavana ja turvattomana. Paulan kertomuksessa oli paljon alistavaa maskuliinisuutta kuvaavaa aineistoa.

Mä yritin silloin alussa, ett lapsi tapais isäänsä. Lapsi oli neljä vuotta, kun mä sain sen tapaamisen järjestymään. Mä vein lapsen junalla sen miehen kotikaupunkiin ja huoltoaseman pihalla oli tällainen pikatapaaminen. Se oli katastrofi. Se mies vaan huusi ja haukku siellä pihalla. No mä ajattelin, että jos ne tapaamiset onnistuu sillai kauniisti, ni mä en olis siinä. Niin yritin sitt järjestää valvottuja tapaamisia, että siinä ois joku ulkopuolinen valvotussa paikassa. No niitä oli sitt. Mutta nekin meni pieleen. Se kävi käsiks mun lapseen, ei siis hirveämpää, ku tukisti. Mutt mun mielestä sekin oli jo hirveetä. Ettei tunnin valvotussa tapaamisessa pysty oleen niin ku tukistamatta lasta. Sitt mä lopetin ne. Ett mä en enää uhrannu kokonaista vapaapäivää näihin tapaamisiin. Ja sitt se alko uhkailla, ett se pystyy järjestää väkisin nää tapaamiset. Ett silloin mä olin hysteerinen pelosta. Se oli mun elämän pahin vaihe. Meidän oli sitt ihan pakko muuttaa. Ja jonkun aikaa meni rauhassa eikä siitä kuulunu mitään. Mutt se on sellainen hiljanen uhka siellä taustalla

koko ajan. (Paula, s. 3.)

Kyllä mä tähän mieheen ihan luotan, ettei hänellä ois sellaisia intressejä ruveta häiritsemään meitä tai muuta, mutta jotenkin ku on lukenut niin karmeita tarinoita kaikenlaisesta häirinnästä ja vaikei ois mitään muuta intressii, kun kiusata, koska sitä harmittaa, kun sillä on joku oma traumansa siitä, että hänellä on lapsi. Ei sitä koskaan tiedä. On turvallisempi olla vain ainoana vanhempana. (Armi, s. 11.)

Joskus tuli sellainenkin olo, ett näinköhän se joskus koettais sellastakin, että se koettais ottaa lapsen multa pois. Mutta ku mä en oo osoittautunut (...) Sitt pääsin siitä, ett mähän en oo omasta mielestäni huono äiti. Joo ja kun aattelee, etten mä oo koskaan tommosia aatellut, mutt nyt tuli tommonen mieleen. (Mies) pitää niin paljon lapsista ja se mullisti mun ajatusmaailman, ku hän ei halunnu lasta silloin, kun se oli pieni. Ni mä en käsittäny sitä ollenkaan. En ollenkaan. Kun mä vertasin justinsa, miten se oli niitten vanhempien lasten kanssa. Se tuntu tosi ihmeelliseltä, että miten pystyy hylkäämään silleen lapsen. (Satu, s. 56.)

Naisvihaajan alistava vallankäyttö ilmenee Näreen mukaan mustasukkaisuutena, syyllistämisenä, ylistämällä alistamisella ja mykkäkouluna. Henkisen väkivallan muotoja ovat myös naisen näkymättömäksi tekeminen, haukkuminen, hellyyden ja läheisyyden kieltäminen, naisen toiveiden, tarpeiden ja mielipiteiden huomiotta jättäminen ja avoin uskottomuus. (Näre 1994, 167, 169.)

Näkymättömäksi tekeminen tarkoittaa käytännössä usein, että mies ei halua liikkua kodin ulkopuolella yhdessä vaimonsa kanssa ja jättää naisen täysin huomiotta sosiaalisissa tilanteissa jopa niin, että se aiheuttaa naiselle sosiaalista häpeää. Alistava maskuliini saattoi elää parisuhteessa ikään kuin vaimoa ei olisi olemassakaan.

Yllättäen alistavat maskuliinit saivat naiset kilpailemaan keskenään omasta suosiostaan; esimerkiksi kehumalla jatkuvasti jonkun toisen naisen ominaisuuksia tai pitämällä useita naisia ja kertomalla valikoidusti naisille toiseen naiseen liittyvistä asioista omaksi hyväkseen. Kilpailutilanteessa toisesta naisesta tuli naisten vihan ja katkeruuden kohde miehen sijasta.

Hänen ex-vaimonsa teki hirveesti kiusaa meille. Vaikka lapset asuivat

virallisesti äitinsä kanssa, ni käytännössä ne asu meillä. Ja me elettiin täysin niitten lasten ehdoilla. Ett tosiaan se ex-vaimo aina lykkäs ne meille. Vähän semmosta kiusanpitoa, ettei me oltaisi saatu olla niin ku kahestaan. (Satu, 4-5.)

Kun lapsen isä oli meillä, se (nainen) soitteli tänne yölläkin jopa, kun hän näki miehen auton toss pihalla. Ett sitt se sano, ett jos sä et tuu tänne heti, niin hän tulee sisälle ja vaikka rikkoo oven, ett pääsee. Tämmösiä uhkailuja ja sitten kaikkea ja sitten ku mies ei ollut täällä, eikä hänen luonaan, niin hän saatto soittaa tänne ja kun lapsi vastas puhelimeen, ni "onks iskä siellä?", se sano, ettei se oo täällä. Mä en ymmärrä, mutt se nainen lähetti mulle kirjeen, haukkumakirjeen. Oikeen siis se haukku mua, mikä hämmästytti mua tosiaan. Ja sitt mä soitin (miehelle), ja sanoin, mitä tää tämmöinen tarkoittaa? Joo, hän tiesi. Se (nainen) uhkas, että se lähettää sulle kirjeen, jos hän on sun kanssa. Ja mä kysyin, että ooksä puhunu kaikkee tämmöistä, mitä tässä kirjeessä sanotaan. Se sano, ett een - no tietysti osittain. Mä sanoin, ett mun mielestä sun ei pitäis puhua musta vieraille ihmisille. Sitt se loppu. Nyt jos se (lapsen isä) soittaakin tänne, se pyytää vaan lapsen puhelimeen. Ett me ei puhuta enää ollenkaan. (Satu, s 18-19.)

Näkymättömäksi tekemistä voidaan pitää myös alistavien maskuliinien vastuunpakona, koska he jättävät vastuun perheestä muille ja elävät omaa elämäänsä lähinnä kodin ulkopuolella. Näre (1994, 170, 172) sanookin, että esimerkiksi viina edustaa naisen vastavoimaa. Tämä lienee syynä, että alistavat maskuliinit halusivat elää avioliitossa kuin poikamiehet. He ilmoittivat, jos ilmoittivat lähtemisistään esimerkiksi kaljalla toisten miesten kanssa. He eivät halunneet naistaan mukaan ravintolaan tai tansseihin, vaan liikkuivat mieluummin omin päin tai miesporukoissa.

Aineistoni alistavan maskuliinisuuden kantajan asenne naista kohtaan oli epäempaattinen. Naisen kyyneleet ja suru eivät herättäneet alistavan maskuliinisuuden kantajissa myötätuntoa. He eivät välittäneen naiselle tekemistään lupauksista ja valehtelivat esimerkiksi uskollisuudestaan. Alistavan maskuliinisuuden tunnusmerkki oli myös se, että sen kantajat eivät piitanneet naisen kanssa tekemistään sopimuksista. Sopimukset sitoivat vain naista.

Alistavat maskuliinit myös säätelivät naisten tunteita. He pakottivat naisten tunteet naamion taakse ja painostivat uhkaavalla käyttäytymisellä naiset

näyttelemään haluamaansa roolia. Koska mies on useimmiten fyysisesti naista suurempi ja voimakkaampi, hänen on helppo hallita suhdetta raivoamalla uhkaavasti (Näre 1994, 168). Omassakin aineistossani alistavat maskuliinit hyödynsivät raivoamista yhtenä vallan käytön muotona.

Uhkailujen lisäksi seurasi fyysinen väkivalta vallan takaamiseksi, jos nainen rohkeni kyseenalaistaa "herran" itsemääräämisoikeuksia ja vapauksia. Alistava maskuliini ei arvostanut naisen itsemääräämisoikeutta ruumiistaan. Ennen 1990-lukua raiskausta avioliitossa ei tunnettu rikoslainsäädännössä. Voidaan siis ajatella, että myös yhteiskunta on tukenut miesten rajoittamatonta seksuaalista nautinto-oikeutta vaimonsa ruumiiseen. Päivi Pollari kirjoittaa artikkelissaan (1994) *Raiskaus sukupuolisen väkivallan muotona*, että avio- ja avoliitossa tapahtuneita raiskauksia peitellään eniten. Hän toteaa, että kokemukset eivät mene yksiin lainsäädännön kanssa. Pollarin mukaan raiskaus voidaan ymmärtää supermaskuliinisuuden ilmentymänä. Väkinäisyyden ilmentää sukupuolijakoon perustuvaa valtaa. Raiskaus on äärimmäisen pakkoheteroseksuaalisuuden osoitus. Pollari sanoo myös, että raiskaus on tabu. Jo sen olemassaolo vaietaan kuoliaaksi. Miehet voivat ylläpitää illuusiota, että nainen haluaa seksiä aina, kun mies haluaa. Naiset sulkevat suunsa heihin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta parisuhteessa, koska he ovat taloudellisesti ja henkisesti riippuvaisia miehistä. Pollarin mukaan ylempien yhteiskuntaluokkien miehiä ei juuri tuomita raiskauksista, koska heitä vastaan ei nosteta syytteitä tai he selviävät tilanteesta rahalla. Naisten hiljaisuus johtuu myös siitä, että he pelkäävät asian julkistamisella olevan huonoja seurauksia. (Pollari 1994, 80-87.)

Vaikka aineistossani ei varsinaisesti kerrottu raiskauksista tällä nimellä, yksi nainen kertoi lapsuuden traumaattisesta kokemuksestaan, seksuaalisesta häirinnästä, ja sen kaikkein pahimmasta muodosta eli inestistä. Tällainen trauma säätelee naisen kokemuksia miehistä läpi koko elämän.

Marita Husson mukaan naisen alistaminen fyysisellä, henkisellä ja seksuaalisella väkivallalla on alistavan ja ylemmydentuntoisen

maskuliinisuuden tuottamista (Husso 1994, 134). Näre toteaa, että naisvihaajat alistavat säännöstelemällä tunteiden osoittamista. Seksuaalista alistamista voi olla myös naisen sukupuolisen ja hellyyden tarpeiden halventaminen, laiminlyönti ja ylikorostaminen (Näre 1994, 169).

Marita Husso väittää, että hänen haastattelemansa parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset eivät kykene tekemään eroa kunnollisen ja väkivaltaisen miehen välillä. Jotkut naiset kuvaavat myös isäänsä ja veljiään alistaviksi maskuliineiksi, eikä heillä tunnu olevan kokemuksia muunlaisesta maskuliinisuudesta. Tämän mallin mukaan naiset olivat siis päätyneet isänsä kaltaisen miehen kanssa parisuhteeseen, koska heillä ei ollut kokemuksia muusta. Myös yksinäisyys ja lähisukulaisten puute näyttivät Husson mukaan ajavan naisen parisuhteeseen alistavan maskuliinisuuden edustajan kanssa, joka tuli ilmi aineistossanikin. Näyttäisi myös siltä, että alistavan maskuliinisuuden kantaja saattoi omaksua tyyliensä olla mies omalta isältään, koska monet naiset kertoivat appiensa kohdelleen anoppia huonosti. (Husso 1994, 136.)

Toisin kuin useissa parisuhdetta käsittelevissä tutkimuksissa, omassa aineistossani naiset olivat joko tietoisesti tehneet lapsen ilman heteroseksuaalista kumppania tai hakeutuneet eroon sopimattomasta puoliosasta. Yksinhuoltajaäidit oli helppo leimata epäsoviviksi seurustelukumppaneiksi avioliittoa tai vakavaa parisuhdetta ajatellen, lapsen synnyttänyt nainen oli negatiivisesti ajateltuna kokenut seksi-suhteen ja näin ajateltuna hän oli 'aina puutteessa' ja siten helppo saalis. Näinhän ei nykyään enää laajamittaisesti luulisi ajateltavan. Toisaalta oli miehiä, jotka eivät pitäneet yksinhuoltajaäitejä ideaalisen sitoutumisen arvoisena feminiinisuuden edustajina.

Aineistoni perusteella naiset halusivat erota alistavaa maskuliinisuutta ilmentävistä miehistä yhteisistä lapsista huolimatta. Vaikka kaikki mainitsivat jossain vaiheessa kahden huoltajan perheen lasten kannalta tärkeäksi, naiset eivät alistuneet loputtomasti pitämään kiinni miehestä sietämättömissä olosuhteissa. Aineistoni naiset kokivat ja löysivät lapselleen miehenmallin

muistakin miehistä kuin lapsensa biologisesta isästä.

SYRJÄYTYNYT MASKULIINISUUS

Normatiivisen maskuliinisuuden vastakategoriaksi määrittyi yhteisön ja naisten moraalisesti tuomitsema maskuliinisuus, jota nimitän tutkimuksessani syrjäytyneeksi maskuliinisuudeksi. Syrjäytynyt maskuliinisuus ilmensi naisten negatiiviseksi kokemaa maskuliinisuutta. Syrjäytyneen maskuliinisuuden ilmeneminen miehessä teki hänestä ei toivotun kumppanin heteroseksuaaliseen parisuhteeseen ja aviomiehen, josta haluttiin erota.

Syrjäytyminen on sosiaalipoliittisesti yleisesti tunnettu käsite. Käsite on moniulotteinen, eikä sitä ole helppo selittää lyhyesti, mutta yksi tapa määritellä syrjäytyminen on esittää se Urho Rauhalan (1988; 1991) mukaan huono-osaisuuden typologiana. Tässä typologiassa Rauhala määrittelee huono-osaisuuden seitsemän eri tyyppin avulla.

1. Taloudellinen huono-osaisuus
2. Sosiaalinen huono-osaisuus
3. Syrjäytyneisyys vallankäytöstä ja osallistumisesta
4. Terveydellinen huono-osaisuus
5. Syrjäytyneisyys työmarkkinoilta
6. Syrjäytyneisyys asuntomarkkinoilta
7. Koulutuksellinen huono-osaisuus

Syrjäytymistä voidaan tarkastella myös tutkimustulosten valossa, jossa voidaan karkeasti jaotella väestöryhmiä tai alueita, joiden kohdalla syrjäytymisriski on suuri (STM monisteita 1998, 10). Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi:

- pitkäaikaistyöttömät
- mielenterveysongelmaiset
- haavoittuvissa olosuhteissa elävät lapset ja nuoret

- vammaiset
- asunnottomat
- päihdeongelmaiset
- ylivelkaiset, häädetyt
- heikoilla asuinalueilla asuvat

Mary Douglasin teoksesta *Puhtaus ja vaara* (2003) nostetaan esille yhteisöllisen käytäntöjä, joilla jäsennetään eri asiat ja eri luokat, ja joilla yhteisö nostaa esille yhteisöllisiä käytäntöjä. Yhteisöllisillä käytännöillä jäsennetään eri asiat eri luokkiin, joilla yhteisö antaa jaottelulle eettiset ja moraaliset perustelut. Näiden luokkiin mahtumattomien ilmiöiden merkityksellistäminen liittyy Douglasin mukaan siihen, että yhteisöissä on arvoja. Yksikään luokitusjärjestelmä ei pysty karttamaan joidenkin ilmiöiden jäämistä luokittelemattomalle poikkeavuuden alueelle. Kaikki se mikä ei mahdu luokkiin koetaan outona, poikkeavana, epäpuhtana ja kaaoksena. Douglas näkee nämä luokkiin kuulumattomat tai mahtumattomat asiat, ilmiöt ja ihmiset inhimillisen ajattelun reuna-alueina, joita on merkitty tabun, pyhän ja saastaisen käsitteillä. Poikkeavuuksiin on usein liitetty tartuttavuus, sairaus ja vaarallisuus. Niihin on kulttuureissamme varauduttu ja niitä selitetään luokittelemalla ne erityistapauksiksi. Niitä säädellään fyysisesti ja niitä voidaan vältellä ja luokitella vaarallisiksi tai antaa niille symbolin asema. Ihmiset välttävät Douglasin mukaan sekä fyysistä että henkistä saastumista. Se, mitä me pidämme puhtana ja moraalisena tai saastaisena ja moraalittomana on sidoksissa aikaan ja paikkaan. (Anttonen & Viljanen 2003, 7-14.)

Naisten yhteisö varautui tällaisiin poikkeavuuksiin luomalla "kunnon mies" representaation kautta normatiivisen maskuliinisuuden kriteerit ja luomalla tavat torjua ja tunnistaa syrjäytynyt maskuliinisuus. Syrjäytynyt maskuliinisuus tuli esiin samalla tavalla kuin normatiivinen maskuliinisuus eli moraaliarvostuksina ja moraalirikkomusten kautta, representaationa, binäärisenä ja yleisenä yhteisön mielipiteenä. Moraaliarvostelmissa syrjäytyntä maskuliinisuutta pidettiin moraalisesti kelvottomana sekä yksittäisten naisten taholta että yhteisön ja asiantuntijoiden toimesta esimerkiksi nimittämällä mies pahaksi. Moraalirikkomuksena syrjäytynyt

maskuliinisuus tuli esiin esimerkiksi sukupuolimoraalin rikkomuksina ja runsaana alkoholinkäyttönä, joka voidaan Mary Douglasin ajattelua mukailien rinnastaa saastuttavaan käyttäytymiseen. Representaationa syrjäytynyt maskuliinisuus näyttäytyy juopon, naissankarin ja väkivaltaisen miehen hahmoissa.

Syrjäytynyt maskuliinisuus muodostui normatiivisen maskuliinisuuden vastakohtaksi. Siinä, missä normatiivinen maskuliinisuus teki miehestä tavoitellun kumppanin naiselle, niin syrjäytynyt maskuliinisuus teki miehestä kelvottoman kumppanin. Ollakseen normatiivinen maskuliini miehen tuli täyttää kaikki naisen hänelle asettamat kriteerit, mutta ollakseen syrjäytynyt maskuliini, yksikin naisen kielteiseksi kokema maskuliinisuuden piirre saattoi olla tarpeeksi. Siksi syrjäytyneitä maskuliinisuutta voi olla monenlaista ja monen tasoista. Lievimmillään syrjäytyneeksi maskuliinisuudeksi voitaisiin tulkita mikä tahansa normatiivisen maskuliinisuuden ja yksittäisen naisen ideaalimaskuliinisuuden kriteerien täyttymättömyys, joka sai naisen luokittelemaan miehen sopimattomaksi kumppaniksi hänelle heteroseksuaaliseen parisuhteeseen. Esimerkiksi miehen väärä biologinen ikä johti hänet kategoriaan syrjäytynyt maskuliinisuus.

Selkein tapa joutua syrjäytyneeksi maskuliiniksi oli olla täyttämättä naisen ja hänen perheensä vaatimukset suhteessa ammattiin, taloudelliseen menestykseen, yhteiskunnalliseen ja yhteisölliseen asemaan, päihteisiin, sukupuolimoraaliin, naiseen ja isyyteen.

Naisen työstä saatu palkka harvoin riitti yksinään takaamaan koko perheen toimeentulon ja kattoa pään päälle. Pahimmillaan kumppanuus syrjäytyneen maskuliinin kanssa johti siihen, että naisilta ja lapsilta meni koti alta. Sen vuoksi syrjäytyneeksi maskuliineiksi leimattiin yleisesti ja naisten taholta miehet, jotka olivat ennen kaikkea taloudellisesti kykenemättömiä takaamaan naiselle ja lapsille materiaalista turvallisuutta. "Renttu" ei käynyt töissä ja eli toisten siivellä. "Juoppo" kantoi rahat kapakkaan. "Naistenmies" vaihtoi naista kuin paitaa. Uhkapelurit ja narkomaanit kuuluivat tähän samaan kategoriaan, vaikka niistä ei aineistossani mainittukaan.

Elämäntapavalinnat eivät olleet ainoa syy, miksi miehet kategorisoitiin syrjäytyneiksi. Miehet tulivat syrjäytyneiksi myös itsestä riippumattomista syistä, kuten sairauden, fyysisen vamman tai lapsettomuuden takia. Sairaamiehen torjumisen takana olivat ensisijaisesti taloudelliset seikat, koska sairaus saattaisi tehdä miehestä kykenemättömän vastaamaan perheen elatuksesta. Naiset pelkäsivät myös miehen sairauden tarttuvan tai periytyvän lapsilleen. Sairauden voi siten nähdä olevan mahdollinen osa syrjäytynyttä maskuliinisuutta.

Mary Douglas toteaa, että yleensä miehen omituisuuksia keitetään pitkään niin kauan kuin niiden kantajaa ei ole julkisesti leimattu ja työnnetty marginaaliin (Douglas 2000, 161). Aineistoni perusteella työssä käyvä niin sanottu kunnon mies tuli julkisesti torjutuksi, jos hän käytti liikaa alkoholia, rikkoi avoimesti yleistä sukupuolimoraalia ja käyttäytyi väkivaltaisesti naista tai lapsia kohtaan. Yksikin näistä kolmesta kulttuuristamme maskuliinisina pidetyistä piirteistä yhdistettynä epärehellisyyteen, sai naiset menettämään luottamuksen mieheen ja sai naiset lähes poikkeuksetta torjumaan miehen maskuliinisuuden tai ainakin suunnittelemaan hänestä eroamista.

Jos ihminen oli yhteisön mielipiteen mukaan suljettava ulos perheestä "saastuneena", tuli hänestä marginaalinen olento. Muiden yhteisön jäsenten tehtävä oli toimia hänen aiheuttaman vaaran estämiseksi. (Douglas 2000, 160.) Jos naisen lähipiiri totesi, ettei mies täytä "kunnon miehen" kriteereitä, joutui nainen määrittelemään miehen maskuliinisuuden uudelleen. Hänellä oli mahdollisuus pitää miestä omat norminsa täyttävänä maskuliinina ja menettää sen seurauksena esimerkiksi sosiaaliset suhteensa tai luopua miehestä yhteisön mielipiteen ja sosiaalisten suhteiden takia.

Haastattelemani yksinhuoltajaäidit olivat hyvin itsenäisiä. Lähipiiri saattoi arvostella heidän valintojaan. Toisinaan yhteisö kuitenkin asettui moraalisesti tukemaan naisen parisuhdetta ja pyrki saamaan maskuliinin käyttäytymään yhteisössä vallitsevien normien mukaan esimerkiksi puhuttelemalla tai nuhtelemalla. Yhteisö tuki naista pääsemään eroon, jos mies käyttäytyi

yleisesti tuomittavina pidetysti, johon kuului runsas alkoholinkäyttö, rinnakkaiset sukupuolisuhteet sekä väkivalta naista ja lapsia kohtaan. Syrjäytyneet maskuliinit näyttivät tietävän myös itse, että heitä pidettiin kelvottomina. He olivat tietoisia myös siitä, että heidän moraalittomuutensa takia yhteiskunnan asiantuntijat asettuisivat naisten puolelle.

Suomessa naiset tarkkailivat maskuliinisuudessa eniten suhdetta alkoholiin. Periaatteessa työnsä ja perheensä hoitavalle miehelle sallittiin Suomessa aika runsaskin alkoholin käyttö, koska sen nähtiin olevan osa "normaalia" maskuliinisuutta. Hallitsematonta alkoholin käyttöä ei kuitenkaan hyväksytty eikä pidetty arvostettuna edes miesten keskuudessa.

Naisten mielestä liiallinen alkoholin käyttö oli heidän kannaltaan ilmeisen negatiivisen ja syrjäytyneen maskuliinisuuden merkki. Alkoholin liiallinen käyttö oli aineistossani yksi varmimmista tavoista luokitella maskuliinisuus naisen silmissä syrjäytyneeksi. Alkoholismi kehittyi hitaasti ja miehen alkoholin käyttö paljastui ajan myötä. Maskuliinit tiesivät, että naiset eivät pitäneet heidän alkoholin käytöstään.

Alkoholin käyttö näytti kuuluvan erottamattomana osana miesten homososiaaliseen käyttäytymiseen. Maskuliinit kykenivät harhauttamaan naisia alkoholin käyttönsä suhteen lupaamalla, ettei liiallinen käyttö toistu. He käyttäytyivät katuvaisesti ja ilmensivät ideaalimaskuliinisuutta hetken aikaa. Liikaa alkoholia käyttävä yksilö ilmensi siten vuorotellen sekä normatiivista, ideaalista että syrjäytyntä maskuliinisuutta.

Lopullisesti aineistossani naiset avasivat silmänsä maskuliinien liialliselle alkoholin käytölle, kun se yhdistyi uskottomuuteen ja väkivaltaan. Tai naiset tekivät havainnon, että heidän käyttäytymisellään ei ollut mitään vaikutusta miehen alkoholin kulutukseen. Aineistossani yksikään nainen ei puuttunut miehen alkoholinkäyttöön siinä määrin, että olisi velvoittanut miehen hoitamaan alkoholiongelmaansa. Ennemmin naiset halusivat jättää alkoholisoituneen miehen. Ritva Nätkin havaitsi, että "kumppanuustarinoissa"

naiset ulkoistivat alkoholismia ja köyhyyden suhteesta ja niitä vastaan taisteltiin yhdessä puolison kanssa, kun taas "roistomies tarinoissa" ongelmat liitettiin mieheen, joita vastaan naiset kamppailivat (Nätkin 1997, 178, 181).

Syrjäytynyt maskuliinisuus ilmeni seksuaalisuuden alueella parhaiten naissankarin representaatioissa. Aikaisemmista suhteista syntyneiden lasten elatus voi vaarantaa nykyisen perheen elatuksen. Enemmistölle syrjäytyneen maskuliinisuuden representaatioista oli yhteistä se, että niihin liittyi epäily kyvystä taata perheen toimeentuloa.

Syrjäytynyt maskuliinisuus syytti usein naistaan omasta käyttäytymisestään ja epäonnistumisistaan. Hän saattoi "rangaista" naista henkisesti ja fyysisesti väkivaltaisesti omista epäonnistumisistaan miehenä olemisessa. Tämän on havainnut myös Juha Siltala elämäkerroista. Siltalan mukaan miehen menestymättömyys määrittyi likaisuudeksi suhteessa muihin ihmisiin. Suomalaisen miehen tapa puolustaa tätä vastaan on hyökätä ja siirtää oma "likaisuuden" tunteensa muihin. Hyökkäyksen kohteeksi voi joutua miehen "ruma ja lihava" nainen, omat lapset tai muut ihmisryhmät, joihin ei itse kuulu. (Siltala 1994, 443, 449.)

Arto Jokinen toteaa, että väkivalta on maskuliinista. Miehellä on katsottu perheenpäänä olevan oikeus pitää kurissa naista, vaikka väkivallalla, jos nainen häpäisee häntä. (Jokinen A. 2000, 12, 34.) Aineistoni miesten väkivaltaisuus nähtiin olevan osa negatiivista ja syrjäytyntä maskuliinisuutta. Aineiston miesten väkivaltaisuus nähtiin myös syynä lopettaa suhde. Elämä väkivaltaa käyttävän maskuliinin kanssa oli haastattelimieni naisten mielestä sietämätöntä. Väkivalta ilmeni henkisenä väkivaltana, pahoinpitelynä ja seksuaalisena häirintänä. Pelko, jota naiset kokivat ja josta he kertoivat, oli väkivallan ja sen uhan tuntemista, vaikka mies ei vielä edes löisi naisilta (vrt. Jokinen A. 2000, 13).

Syrjäytynyt maskuliinisuus kuvasi käsitteenä maskuliinisuutta, jota sekä naiset että muu yhteisö pitivät poikkeavana ja epänormaalina olemisen tyylinä. Elatuskyvyttömyys, liiallinen alkoholin käyttö, sukupuolimoraalin jatkuva

rikkominen ja väkivalta olivat naisten ja yhteisöjen tärkeimpiä perusteita määritellä miehen maskuliinisuus syrjäytyneeksi.

Oli aika todennäköistä, että naisten luokittelema syrjäytynyt maskuliinisuus löysi paikkansa homososiaalisissa yhteisöissä, esimerkiksi miehisissä alakulttuureissa, joissa naisten kritisoimia käyttäytymistapoja ja ominaisuuksia kuten väkivaltaisuuksia, aggressiivisuutta ja runsasta alkoholinkäyttöä arvostetaan maskuliinisuuden merkkeinä. Syrjäytyneen maskuliinisuuden taustalla lienevät siten homososiaalisissa alakulttuureissa syntyneet diskurssit. Tämä teki alkoholisteista ja naissankareista suhteellisen immuuneja naisten kritiikille heidän elämäntapaansa kohtaan.

Naisten syrjäytyneeksi luokittelemalla maskuliinisuudella näyttäisi olevan yhteys myös yleisesti yhteiskunnassa torjutuksi määriteltyyn maskuliinisuuteen. Juha Kääriäinen toteaa, että vankipopulaatiossa suurin enemmistö käyttää holtittomasti päihteitä ja osalla heistä on alttius käyttäytyä humalassa väkivaltaisesti (Kääriäinen 1994, 60, 145). Kääriäisen mukaan rikollisiksi päätyneet miehet vastustavat hyviä tapoja ja suosivat ronskia kielenkäyttöä, epäsiistiä pukeutumista ja epäsäännöllistä elämää (emt. 1994, 90). Nämä ovat yleisesti naisten mielestä epämiellyttäviä miehisiä piirteitä.

Naisten kokemusta syrjäytyneestä maskuliinisuudesta kuvasivat termit turvattomuus, pelko ja luottamuksen puute sekä tunne siitä, että mies oli vastuuton. Naiset myös uupuivat, kun he saivat kantaa yksin kaiken vastuun toimeentulosta, kodista ja lapsista. He kokivat, etteivät jaksaneet olla lapsilleen riittävän hyviä äitejä. Kokemus yhdestä syrjäytyneestä maskuliinisuutta ilmentävästä miehestä aiheutti sen, että naiset saattoivat tuntea vastenmielisyyttä kaikkia miehiä kohtaan.

Syrjäytynyt maskuliinisuus oli este hyvälle heteroseksuaaliselle suhteelle. Siinä, missä normatiivista maskuliinisuutta ilmentävää miestä pidettiin kynsin hampain kiinni, niin syrjäytyneen maskuliinisuuden edustajasta haluttiin eroon. Eikä eroa syrjäytyneestä maskuliinista kaduttu.

Jos naisen lähipiiri totesi, että mies ei täytä "kunnon miehen" kriteereitä, nainen oli uudelleen miehen maskuliinisuuden määrittelytilanteessa. Haastattelemani naiset olivat hyvin itsenäisiä. He eivät välttämättä kuunnelleet lähipiirin ihmettelyä, miksi nainen ei hankkiudu eroon miehestä. Toisinaan yhteisö asettui aineistossani moraalisesti tukemaan naista ja pyrki saamaan maskuliinin käyttäytymään yhteisössä vallitsevan normien mukaan ja auttamaan hänet normatiivisen maskuliinisuuden rajojen sisään esimerkiksi nuhtelemalla. Jos miehessä ilmeni syrjäytynyttä maskuliinisuutta, kuten liian runsasta alkoholinkäyttöä, rinnakkaisia sukupuolisuhteita sekä väkivaltaa naista ja lapsia kohtaan, asettui yhteisö tukemaan naisen halua hankkia ero.

Aborttia ja ehkäisyvälineiden käyttöä voitiin pitää naisen vallankäytön välineinä. Nainen voi vaikuttaa omaan ruumiiseensa, elämäntilanteeseensa sekä torjua maskuliinisuutta, jota hän ei halunnut elämäänsä. Abortti mahdollisti sen, että naisen ei tarvinnut synnyttää lasta miehelle, joka oli hänen mielestään syrjäytynyt maskuliinisuus. Hänen ei myöskään tarvinnut kantaa maskuliinisuuden vallankäytön ja väkivallan jälkiseurauksia loppuelämäänsä. Abortilla nainen pystyi karkottamaan torjutun maskuliinisuuden ja hänen jälkeläisensä elämästään. Tämän vastakohtana nainen pystyi myös kantamaan niin halutessaan seuraukset ja synnyttämään halutessaan lapsen. Aineistossani abortti oli naisille vaihtoehto, mutta yksikään ei ollut käyttänyt tätä hyväksi. Aiempia keskenmenoja naiset kertoivat kokeneensa parisuhteissaan elämän varrella. Yksi yksinhuoltajaäiti harkitsi vakavasti aborttia ja pohti, voiko rakastaa lasta, jonka isä kuului syrjäytyneen maskuliinisuuden kategoriaan.

Oli hieman ristiriitaista, että syrjäytynyttä maskuliinia edustava mies koettiin vaaralliseksi yhteisöissä siksi, että hän kykeni tekemään naisen raskaaksi ilman aikomustakaan kantaa vastuuta lapsesta. Nämä naissankarit eivät olleet kiinnostuneita vastaamaan seksuaalisen itsensä toteuttamisen seurauksista. Naissankarin toimintatapaan kuului toimia seurauksista välittämättä, katua ja vähätellä, jopa kieltää myöhemmin tekojaan. Naissankarin representaatio ilmensi vuorotellen normatiivista, ideaalista ja alistavaa maskuliinisuutta aivan kuten juopon representaatiokin.

VÄLINEELLINEN MASKULIINISUUS

Välineellinen maskuliinisuus oli luonteeltaan neutraalia maskuliinisuutta. Jos sitä verrattiin luomaani nelikenttään, se oli enemmän lähellä normatiivista ja fantasimaskuliinisuutta kuin alistavaa ja syrjäytynyttä maskuliinisuutta. Välineellinen maskuliinisuus oli käsitteenä lähellä merkityksetöntä maskuliinisuutta, mutta välineellinen maskuliinisuus loi paremmin mielikuvan naisen ja miehen välisestä suhteesta. Mies ei siinä mielessä ollut merkityksetön, sillä nainen asetti miestä kohtaan vaatimuksia. Välineellisen maskuliinisuuden omaavan miehen mukaan ottaminen maskuliinisuuksien kategoriaan ja prosessiin tulla yksinhuoltajaäidiksi merkitsi paljon.

Välineellinen maskuliinisuus edusti naiselle hyviä geenejä, jotka lapsi perisi isältään. Jotta maskuliini sijoittui välineellisen maskuliinin kategoriaan, tuli hänen olla ulkonäöltään siisti ja naista puoleensa vetävä. Kun maskuliini huolehti itsestään ulkoisesti, nainen saattoi vetää siitä johtopäätöksiä miehen muistakin ominaisuuksista. Maskuliini oli terve sekä fyysisesti että psyykkisesti, mikä takasi lapselle hyvät ja terveet perintötekijät.

Välineelliselle maskuliinille suotiin aikaisempia parisuhteita, hänen suotiin olevan kompetentti naismarkkinoilla. Hänen seksuaalisuutensa sallittiin olevan avointa, sillä nainen ei alkanut kilpailla miehen suosioista. Oli jopa suotavaa, jos miehellä oli entuudestaan lapsia. Silloin naiselle oli todistettu miehen kykenevän siittämään terveitä lapsia. Nainen itse saattoi olla lesbo tai biseksuaalinen. Nainen oli suhteen aktiivinen osapuoli. Suhde kesti ehkä vain yhden yön tai se kesti sen ajan, kun nainen totesi olevansa raskaana.

Välineelliseltä maskuliinilta ei odotettu, että hän palvoisi naista. Riitti, että hän kunnioitti naista ja naisia yleensä. Oli oikeastaan hyvä, jos mies suhtautui naiseen neutraalisti tai lähes välinpitämättömästi, eikä pitänyt yhteyttä naiseen ja lapseen. Mikäli yhteys kuitenkin säilyi, ehtona oli, että se oli yksisuuntaista. Yhteys toimi ainoastaan naisesta miehen suuntaan. Nainen ei esittänyt välineellisen maskuliinin omaavalle miehelle mitään vaatimuksia, ei aineellisessa muodossa elatusmaksuja eikä nainen vaatinut miestä

tapaamaan lasta. Välineellinen maskuliini ei myöskään esittänyt mitään vaateita naiselle lapsestaan. Silti nainen ei kokenut miehen olevan välinpitämätön.

Välineellinen maskuliini voi olla naiselle entuudestaan tuttu tai lähes tuntematon. Naisen ei oletettu tuntevan maskuliinin menneisyyteen liittyviä faktoja eikä naisen oletettu tuntevan miehen sukua tai lähiyhteisöä, eikä päinvastoin. Naisen piti luottaa mieheen. Raskaus sai alkunsa suunnitellusti tai tilaisuus teki mahdollisen sukupuoliselle kanssakäymiselle miehen kanssa. Nainen kertoi miehelle toiveestaan tulla raskaaksi. Yhteisestä päätöksestä ehkäisyvälineitä ei käytetty.

Välineellisen maskuliinisuuden esiintyminen oli marginaalista, mutta nyky-yhteiskunnassa emansipoitunutta. Yhteisön suhtautuminen välineelliseen maskuliinisuuteen oli ristiriitainen. Yhteisö saattoi tulkita miehen käyttäneen naista hyväksi saattamalla tämän raskaaksi, eikä sen jälkeen huolehtinut ja kantanut vastuuta seksuaalisen käyttämisensä seurauksista. Toisaalta nainen oli valmis uhraamaan oman moraalinsa yhteisön silmissä saadakseen toivomansa lapsen. Nainen oli tietoinen lapsensa isästä, eikä useampia isäehdokkaita ollut. Myös lapsi sai tietää isästään varttuessaan.

Välineellisen maskuliinin isyys oli peiteltyä. Vain asianosaiset tiesivät asiasta. Jotta yksinhuoltajaäiti sai yhteiskunnan maksaman elatustuen, hän mietti valehtelevansa lastenvalvojalle, ettei tiedä kuka lapsen isä oli. Välineellisen maskuliinin representaatio oli "hyvät geenit". Lastenvalvojille on tuttua ns. "Ruotsinlaiva-raskaudet", joissa yksinhuoltajaäiti kertoo lastenvalvojalle elatustukea hakiessaan ja isyyden selvittämistä vastustaessaan, ettei tunne isää. Että nainen tapasi miehen sattumalta Ruotsinlaivalla juhlahumussa ja että illan päätteeksi solmi tilapäisen suhteen miehen kanssa ja sattumalta tuli raskaaksi. Nykyäänhän naisen ei tarvitse puolustella, jollei hän halua isyyttä selvitetävän.

Välineellinen maskuliinisuus oli naisen subjektiivinen kokemus tietystä miehestä. Se ei siis ollut yhteisesti koettua. Välineellinen maskuliini edusti

naiselle todellisuudessa koettua maskuliinisuutta, se ei näin ollen ollut fantasiaa, jonka nainen rakentaisi mielessään. Välineellinen maskuliinisuus oli naisen ohjailtavissa ja hallittavissa, niinpä nainen asettui välineellisen maskuliinin tasolle tai yläpuolelle. Välineellisestä maskuliinisuudesta kerrottiin menneisyyteen tai tulevaisuuteen liittyen. Välineellinen maskuliini ei koskaan vaikuttanut nykyhetkessä ja tässä mielessä välineellinen maskuliini oli osittain merkityksetön.

Välineellisen maskuliinisuuden omaavan miehen käytöksen piti olla korrektia. Miehen tuli ymmärtää naisen ajatuksia, mielipiteitä ja pyrkimyksiä. Tämän vuoksi välineellisen maskuliinin tuli osata keskustella intiimeinä pidetyistä asioista, kuten esimerkiksi naisen suunnitelmasta tulla raskaaksi ja synnyttää lapsi. Nainen ei perustavan ajatuksen mukaan tullut raskaaksi petollisella tavalla valehtelemalla käyttävänsä ehkäisyvälineitä, vaikkei niitä käyttänytkään. Välineellisen maskuliinin kanssa raskaus ei alkanut vahingossa vaan suunnitelmallisesti, asiasta puhuttiin etukäteen.

Oli välttämätöntä, että nainen luotti välineellisen maskuliinisuuden omaavaan mieheen. Näin nainen saattoi rakentaa yksinhuoltajaäitinä kodin ja elää oman valintansa mukaista perhe-elämää yhdessä lapsen kanssa ilman, että tarvitsi kokea turvattomuutta ja pelkoa miehen pahansuovasta häirinnästä. Pelko vuosikausia jatkuvista huoltajuuskiistoista oli naisten mielissä.

Suhde välineelliseen maskuliiniin liittyi realistiseen elämään, vaikka siinä oli vähän aineksia normatiivisesta ja ideaalimaskuliinisuudesta. Suhde oli realistinen sen vuoksi, että nainen käytti maskuliinia välineellisesti tullakseen raskaaksi, saadakseen terveitä siittiöitä hedelmöittämään munasolun ja näin hyvät geenit lapselleen. Normatiivinen maskuliinisuus oli lähellä välineellistä maskuliinisuutta siksi, että maskuliinilta vaadittiin hyvää sosiaalista asemaa, ammattia, koulutusta ja työpaikkaa, ja hänen odotettiin olevan terve niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Tällä nainen testasi ominaisuudet, joiden hän halusi periytyvän omalle lapselleen. Fantasiamaskuliinisuuden ja välineellisen maskuliinisuuden yhteiset piirteet nousivat esille siinä, että nainen osittain kuvitteli rakentaessaan mielikuvan lapsensa isästä, sillä eihän nainen tuntenut

miestä kovin hyvin. Kuvitelmat olivat yleisesti ottaen positiivisia ja omien mielikuvien mukaisia.

Välineellisessä maskuliinisuudessa yksinhuoltajaäitiys oli maternalistista (Nätkin 1997, 197). Maternalistisessa mallissa äidin ja lapsen suhde on kiinteään suhteeseen ja miehen poissulkemiseen pyrkivää. Nainen suo miehelle kuitenkin mahdollisuuden käydä tapaamassa lastaan, mutta käytännössä näyttäisi olevan niin, että nainen oli harvoin yhteydessä mieheen. Pääsääntöisesti yhteys toimi silloin, kun se oli lapsen kehityksen kannalta perusteltua eli kun lapsi itse kyseli isästään. Lapselle biologisen isän olemassaolo ja tapaaminen saattoi olla hämmentävää. Ihmismielelle on kuitenkin ominaista saada kerrottua omasta itsestään ja juuristaan eheä tarina, joilla voi rakentaa vahvan itsetunnon ja identiteetin. Sen vuoksi yksinhuoltajaäidit pitivät oven raollaan lastensa isille.

Vaikka välineellinen maskuliini ei vaikuttanut äidin ja lapsen perheen arjen kulussa, ei hän saanut olla "renttu", "juoppo" eikä "naissankari". Mikäli miehessä oli näitä alistavaa ja syrjäytynyttä maskuliinia kuvaavia piirteitä, hän siirtyi välittömästi pois välineellisen maskuliinin kategoriasta alistavan ja syrjäytyneen maskuliinin kategoriaan.

6. YKSINHUOLTAJAÄITIEN KERTOMUKSET MIESKATEGORIOISTA

Tässä luvussa tarkastelen yksinhuoltajaäitien kertomuksia mieskategorioista. Olen luonut viisi mieskategoriaa: normatiivinen, ideaali-, alistava, syrjäytynyt ja välineellinen maskuliinisuus. Olen tutkinut näitä kategorioita luvussa viisi etsien vastauksia kysymyksiin: 1) Minkälaisia kuvauksia maskuliinisuuksista yksinhuoltajaäidit konstruoivat? ja 2) Minkälaisia hierarkkisia järjestyksiä yksinhuoltajaäidit luovat maskuliinisuuksille? Tässä luvussa tutkin: Minkälaisia kertomuksia yksinhuoltajaäitien konstruoimista maskuliinisuuksista muodostuu?

Tämän kappaleen tutkimusaineistona pidän kappaleessa viisi kuvailemiani

maskuliinisuuksien kategorioita, joita tässä, luvussa kuusi kehittelen edelleen. Pidän mielessäni tarinan näkökulman, jonka seuraavaksi esittelen.

Tarinan näkökulma

Kun jotakin ilmiötä tarkastellaan tarinan näkökulmasta, se nähdään muuttuvana kontekstiin sidottuna ja merkityksen omaavana. Tarina kytkee tapahtumaketjujen elementit yhteen tavalla, joka osoittaa niiden keskinäisen riippuvuuden, mutta ei kausaalisesti, vaan inhimillisen toiminnan peruslaadun mukaisesti. Tarinassa kytkeytyvät yhteen ihmisen pyrkimykset ja hänen toimintansa konkreetit ehdot: tarina jäsentää ajan inhimillisellä tavalla kairoksiksi eli merkityksen omaaviksi episodeiksi (vs. kronos, kts. Kermode 1967); tarina kantaa aina konstitutiivisena elementtinä moraalista sisältöä, eli hyvän ja pahan, onnen ja epäonnen, oikeuden ja vääryyden jännitettä. (Hänninen 2003, 93-94.)

Tarinametaforaa voidaan käyttää kahdessa (vähintään) erivahvuisessa mielessä. Ensinnäkin ihmisen jälkikäteen hahmottamaa ja verbaalisesti esittämää kuvaa elämänsä kulusta ja tapahtumista voidaan tarkastella tarinana. Silloin usein korostetaan, että tarina kehitetään kokemuksen jäsentäjäksi: elämä itse on kaoottinen sarja tapahtumia, johon luodaan jälkikäteen järjestys hahmottamalla tapahtumat loogisesti eteneväksi tarinaksi (Ricoeur 1984). Tältä pohjalta tarinalähestymistapaa on sovellettu mm. omaelämäkertatutkimuksissa (Alasuutari 1986; Vilkkio 1988). Tässä on kysymys myös metodologisesta varauksesta, ihmisten kertomuksia elämänsä kulusta ei voida ottaa yksi yhteen kuvauksina todellisesta tapahtumakulusta, vaan ne on nähtävä kerronnan sääntöjen muovaamina rekonstruktioina (Hänninen 2003, 94).

Nähtiinpä tarinat jälkikäteiskonstruktioina tai elämisen prosessissa läsnä olevina, yhteistä on kuitenkin se, että elämäntarinat nähdään yksilöllisyydessään ja ainutkertaisuudessaankin perusmuodoltaan yhteisestä kulttuurisesta varannosta ammennettuina (emt.).

Tarinoiden ja eletyn elämän välisessä suhteessa on kyse yksilöllisen ja sosiaalisen välisestä dialektisestä prosessista. Eläessään omaa ainutkertaista tarinaansa yksilö soveltaa luovasti sosiaalisen kokemuksen kautta omaksumiaan tarinoita omaan tilanteeseensa. "Valmistuttuaan" ja sosiaalisen julkistumis- ja arviointiprosessin läpikäytyään hänen tarinansa vuorostaan siirtyy tuohon samaan sosiaaliseen varantoon, jota voidaan kutsua muun muassa mallitarinoiden joukoksi (Harré 1983, 258; Murray 1989; Scheibe 1986). Mallitarinat voivat vaihdella konkreettisista kertomuksista "tuttavasta, jolle kävi samalla tavalla", abstrakteihin narratiivisiin moraliteetteihin "paha saa palkkansa", "vaikeuksien kautta voittoon", "se parhaiten nauraa, joka viimeksi nauraa" (Hänninen 2003, 94).

Kaikenlaisia elämänmuutoksia on erityisen otollista tarkastella tarinan näkökulmasta käsin. Muutoksen hahmottaminen tarinana antaa tapahtumien kululle mielen, juonen. Tarinat itse rakentuvat usein juuri muutoksen ympärille: tarinan peruskaava on "alkutila - muutos - lopputila". (Sarbin 1986.)

Tarinoita voidaan pitää elämänmuutoksen hallinnan välineinä, keinona hahmottaa muutos osaksi menneen ja tulevaisuuden yhdistävää juonta. Kun muutos katkaisee näköalan tulevaisuuteen, on kulttuurisesta varannosta omaksuttujen mallitarinoiden avulla mahdollistaa hahmottaa ja ennakoida, miten "tällaisissa tilanteissa yleensä käy". Kun elämänmuutos on uhka identiteetille, ihminen voi kantaa minuutensa ja itsearvostuksensa muutoksen yli näkemällä itsensä tietynlaisen tarinan päähenkilönä. Koska tarinat ovat sosiaalisesti jaettuina, voi niiden kautta myös ennakoida, minkä tyyppisen tarinan päähenkilönä on mahdollista saada osakseen kunnioitusta tai myötätuntoa, ja millaisen tarinan päähenkilönä oleva joutuu paheksunnan tai halveksunnan kohteeksi. Tarinat voivat siis toimia viitepisteinä, joiden mukaan omaa toimintaa ohjataan. Johonkin muutosepisodeihin liittyvän tarinan tuottaminen ei tietenkään ole mielivaltaista. Elämäntilanteen objektiiviset piirteet ovat materiaalia, jonka ehdoilla tarina on muovattava - käyttäen hyväksi tilanteeseen sisältyviä tulkinnallisia ja toiminnallisia vapausasteita. Tarina on myös sovitettava laajempaan elämäntarinaansa omaa identiteettiä

tukevaksi osaksi. (Hänninen 2003, 95.)

Yksinhuoltajaäitien tarinat miehistä

Millaisia tarinoita yksinhuoltajaäitien kertomuksista sitten rakentuu suhteessa erilaisiin maskuliineihin. Ensinnäkin koin suurena yllätyksenä sen, kuinka heteroseksuaalinen konstruktio äitiys ja yksinhuoltajaäitiys oli. Vaikka yksinhuoltajaäidit eivät rakentaneet perhe-elämää miehen elättäjyyden varaan, jokaisen naisen kertomuksessa, narratiivissa voidaan erottaa selkeä maskuliinisuuden juoni, joka nivoutuu yksinhuoltajaäidin tuottamaan kertomukseen.

Alan purkaa mies-kertomuksia aiemmin analysoimistani maskuliinisuuksien kategorioista. Valitsen tämän analyysitavan siksi, että näin haastattelemieni naisten eettisen turvan vuoksi on mahdottomuus tunnistaa ketään yksittäistä yksinhuoltajaäitiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132-133). Koska ei ole olemassa yhtä ainoaa tapaa luokitella ja jäsenellä narratiiveja ja koska kussakin narratiivissa ja kategoriassa on osia kaikista muista, päädyin muotoilemaan tyypittelyjä.

Ritva Nätkin (1997) havaitsi väitöskirjatutkimuksessaan *Kamppailu Suomalaisesta äitiydestä*, että omaelämäkerta-aineiston kaksi systemaattista variaatiota, jonka miessuhteen erilaisuus muodosti. Ne olivat familistinen, perhekokonaisuutta ja avioliittoa koossa pitämään pyrkivä malli ja maternalistinen, äidin ja lasten kiinteään suhteeseen ja miehen pois sulkemaan pyrkivä malli. Kansanomaisesti ilmaistuna familistisessä mallissa lapsen koti on puolisoitten välisessä suhteessa ja maternalistisessä mallissa lapsen koti on äidin hyvinvoinnissa. (Nätkin 1997, 197.)

Vaikka voisi luulla, että sukupuolisuhte, lapsen hyvä ja naisen hyvinvointi kuuluisi perheen käsitteen sisään, sekä Nätkinin että omassa aineistossani ei näin ollut. Aineistojen oleellinen piirre on siinä, että maternalistinen kerronta liittyi kerrontaan konfliktista miehen kanssa.

Maternalistisen mallin ideaalityyppinen tiivistelmä kuului seuraavasti: Nainen tapaa miehen ja tulee raskaaksi. Mies joko hylkää naisen tai osoittautuu kelvottomaksi puolisoiksi ja isäksi. Jos nainen on hylätty siittämisen jälkeen, nainen voi päättää pitääkö hän lapsen. Mies ja nainen saattavat myös asua pitkäänkin yhdessä ja kärsiä ristiriidoista. Nainen kokee, että mies on joko hänen hyvinvointinsa, lasten hyvän tai näiden molempien uhka. Eropäätöksen jälkeen nainen useimmiten kommentoi äidin ja lasten suhteen sekä yhdessäelön seesteisyyttä ja nautinnollisuutta. Leskeksi jäänyt ei kuitenkaan usein kerro näin. (Nätkin 1997, 198.)

6.1 Puuttuva normatiivisen maskuliinisuuden tarina

Puhuttaessa normatiivisesta maskuliinisuudesta ja narratiivista jouduin suhtautumaan asiaan varauksellisesti. Koska narratiivissa pitää olla kerronnan kaari, en löytänyt sitä aineistossani puhtaassa normatiivisessa kerronnassa. Se löytyisi vain binäärisissä vastapareissa, joissa 'hyvä' edusti normatiivista ja 'paha' syrjäytynyttä tai alistavaa maskuliinisuutta. Koska normatiivisen maskuliinisuuden tulisi pääsääntöisesti edustaa normina olevaa eli yleisesti pidettyjä arvoja, joita tulee noudattaa ja joiden noudattaminen yhteisö valvoo, en voi löytää normatiivisesta maskuliinisuudesta tarinan juonta, vaan joutuisin tekemään siirtymiä: alku - normatiivinen maskuliini, keskikohta - alistava tai syrjäytynyt maskuliini, loppu - ideaalinen tai normatiivinen maskuliini. Normatiivisen tarinan ideaaliin kuuluisi familistinen juoni, jota yksinhuoltajaäitien kertomuksissa ei ole.

Erikoista oli myös, että puhtaimman familistisen juonen kertoi Eija, siis yksinhuoltajaäiti, joka oli jäänyt leskeksi. Hänen poissaoleva mies oli kaikkein normatiivisin, hyvä isä, jota lapsi ikävöi suunnattomasti ja kunnon mies, jonka tilalle voi asettua vain ideaalimaskuliinisuus, toiveiden täyttymys ja vain romanttisessa kaukaisessa fantasiamaailmassa. Miehen poissaolo suodatti kaiken särmän ja negatiivisen Eijan mieskuvauksista, joita hän mainitsi kertomuksessaan ja elämä näyttäytyi täydellisen normatiivisen maskuliinin inkarnaationa seurusteluajan ja avioliiton kuvauksissa. Silti kertomuksen

juonesta ei voinut saada otetta, kerronta oli haurasta; ei syyttelevää, eikä katkeroitunutta. Ajatus ikään kuin lipui eteenpäin mainintoina, vihjeinä, ajatuksen juonteina, kaukana todentuntuisesta elämästä. Eija jopa jätti usein mainitsematta sanat ”isä”, ”mies”, sanoen ”(...) on kuollut”. Tulkitsin, että hän puhui kuolleesta miehestään ja lapsensa isästä. Tehtävänäni ei ollut konkretisoida tai ylitulkita sen enempää, mitä Eija tarkoitti juuri tämänlaisella kertomuksella.

6.2 ”Hiljainen uhka taustalla”

Alistavan maskuliinin narratiivi oli tragedia.

ALKU: Ensivaikutelma alistavasta maskuliinisuudesta oli myönteinen. Suhde alkoi äkkiä palavalla rakkaudella. Nainen sai mieheltä kaiken, mitä hänet oli opetettu toivomaan: toimeentulon, kodin ja lapset. Miehen käyttäytyminen muuttui kuitenkin suhteen jatkuessa. Käytös alkoi heittelehtiä laidasta laitaan.

KESKIKOHTA: Hellyydenosoitukset muuttuivat vähättelyksi, uhkailuiksi, julmuudeksi ja väkivaltaiseksi käyttäytymiseksi. Miehen käyttäytyminen häilyi hyvän ja pahan välillä; pahaa jaksoa seurasi aina hyvä jakso. Mies käytti paljon rahaa itseensä, ei lasten hyväksi. Vaikka mies ei asuisikaan naisen ja lasten kanssa, hänen käyttäytymisensä oli voittopuolisesti uhkaavaa, arvaamatonta, ei ennustettavissa olevaa ja pelottavaa. Alistavalle maskuliinille lapset olivat vallankäytön väline suhteessa naiseen. Mies piti naisesta kiinni kiristämällä lapsia. Mies uhkaili häiritseväänsä yksinhuoltajaäidin ja lasten perhettä tai vaativat lapset itselleen, jos nainen ei tekisi niin kuin mies tahtoi. Paula kertoo tarinan alistavasta maskuliinista.

Kun tää nuorin lapsi synty, mä laitoin vireille isyyden selvityksen. Mutt se ei tunnustanut vaan vaati aina lisää testejä. Se pisti hanttiin kaikin keinoin ja sitt sen oli pakko tunnustaa. Se ei halunnu maksaa elatusmaksuja. (Paula s. 4.)

Tapaamiset lapsen kanssa osoittautuivat katastrofiksi, se vaan huusi ja raivosi ja haukku mua. Se kävi käsiksi mun lapseen! Kun mä lopetin nää tapaamiset, se uhkas, että voi vaatia niitä. (s. 3.)

Aina ku sillä on asiaa, se haastaa mut oikeuteen - se ei soita koskaan. Se on sellanen hiljanen uhka siellä taustalla. Mä olin ihan hysteerinen pelosta. Se on ollu mun elämän pahin vaihe. (s. 2-3.)

Mä päätin muuttaa toiselle paikkakunnalle lasten kanssa, enkä ilmottanut osotetta. Meni monta vuotta, ettei siitä kuulunu mitään, mutt nyt ne tapaamiset on onnistunu sillai harvakseltaan. (s. 4.)

LOPPU: Ero miehestä koettiin ainoana tapana ratkaista vaikealta tuntuva elämäntilanne. Eroaminen ja muutto toiselle paikkakunnalle sekä yhteydenpidon katkaiseminen. Yhteisö ja yhteiskunta asettuivat naisen puolelle, tukemaan hänen perheensä jaksamista.

Vastakkain olivat miehen henkilökohtainen etu ja äidin ja lapsen suhde ja tarpeet. Mies tyydytti omia, sairaitakin etujaan toisten kustannuksella sydämättömällä uhkaavalla ja epäloogisella tavalla. Mies tyydytti tarpeensa yhteisön kustannuksella, sen normeja rikkoen. Mies käytti valtaa lasten kautta naiseen ja nujersi naisen itseluottamuksen ja omanarvontunteen. Mies hallitsi naista fyysisellä ja henkiselällä väkivallalla ja sai sadistista tyydytystä ja nautintoa naisen ahdingosta. Lopulta hänet paljastettiin ja hän sai ansaitsemansa rangaistuksen.

Maskuliinin perusmääreet ovat: itsekkyyys, hän herättää vihaa ja pelkoa. Metaforat: "kiusantekijä", "hiljainen uhka taustalla", "hullu".

6.3 "Se ainut ja oikea odottaa jossain"

Ideaalimaskuliinisuuden narratiivi oli tragedia.

ALKU: Ideaalimaskuliinisuus lupasi naiselle enemmän kuin muut maskuliinisuudet. Ideaalimaskuliinisuus oli naisen ohjailtavissa. Täydellisen, ideaalikumppanin etsiminen saattoi olla este todellisuuden näkemiselle. Mielikuvat täydellisestä kumppanista olivat osittain kollektiivisia.

Ideaalimaskuliinisuus saattoi olla joku tietty mies, jonka nainen oli kohdannut elämänsä aikana. Mies oli suhteen aktiivinen osapuoli. Naisen haaveissa jossakin oli olemassa se ainut ja oikea odottamassa. Mies arvosti kaikkia naisen ominaisuuksia, kuunteli ja keskusteli, antoi täyden huomion naiselle kunnioittaen naisen mielipiteitä ja arvosti tämän ammattia. Mies oli hellä ja arvosti naisen seksuaalisuutta, eikä vaatinut seksiä, vaan muistutti kaukorakkautta. Eijan kerronnassa on kuva ideaalimaskuliinisuudesta.

(...) jotain kaksikymmentä vuotta me ollaan tunnettu ja aina toinen on ollu varattuna (...) Ja nyt ku mä jäin yksin, (...) kuoli - mä soitin tälle mun ystävälle. "Mutta minä olen naimisissa!" No okei, siit huolimatta me ollaan nähty ja soitettu. Kyll ihan hirveesti ilahduttaa, ett tää on soittanu vaan (...) Ett niin ku huomaa, ett tää on niin ku hyvää elämää (...) Ett joku näkee mut sen arvoiseksi, ett soittaa vaan. (Eija s. 15.)

KESKIKOHTA: Ideaalimaskuliinisuuden saavuttaminen naisen silmissä ei ollut pysyvää vaan uutuudenviehätys katosi arjen myötä ja naisen fantasiat saattoivat vaihdella ja muuttua. Suhde oli loisteliasta aina siihen asti, kun arki tuli vastaan. Pelkkä miehen olemassaolo sai naisen onnelliseksi, siihen ei tarvittu seksuaalista suhdetta ja yhteisiä suunnitelmia tulevaisuuden varalle.

LOPPU: Miehen menettäminen sattui. Menetys teki naisen katkeraksi. Pettyneet naiset torjuivat kaikki muut miehet ja päätyvät vihaamaan kaikkia miehiä tai näkivät jalustalta pudonneen täydellisen miehen huonoja ominaisuuksia kaikissa muissa miehissä.

Ydin oli siinä, että nainen keskittyi ajatuksissaan täydellisen miehen etsintään. Naisella oli ajatus siitä, että juuri hänelle oli jossain olemassa täydellinen kumppani; se yksi ja ainut. Hänellä oli selkeä kuva täydellisestä miehestä, joka vastasi sekä hänen että kollektiivisesti myös muiden naisten mielikuvaan miehestä. Mies saattoi olla joku, jonka nainen oli tavannut menneisyydessä tai odottaa tapaavansa tulevaisuudessa. Ajan myötä mies ei toteuttanutkaan naisen toiveita ja nainen pettyi. Miehen menettäminen sattui, eikä nainen enää luottanut miehiin vaan näki kaikissa miehissä vain huonoja

ominaisuuksia.

Maskuliinisuuden perusmääreet ovat: täydellisyys, joka pettää.

Metafora: "Miehuuden perikuva".

6.4 "Reppana"

Syrjäytyneen maskuliinisuuden narratiivi oli komedia.

ALKU: Nainen aloitti parisuhteen pian eron jälkeen, sillä miehessä oli paljon hyviä piirteitä, kuten rakkaus omia lapsiaan kohtaan. Vaikka mies ei maksanut elatusmaksuja lapsistaan. Se ei säikäyttänyt naista, sillä se ei ollut omakohtaista.

Mies ei halunnut lapsia naisen kanssa, mutta velvoitti naisen hoitamaan aiemmasta liitosta syntyneitä lapsia pyyteettömästi, jäämään pois työelämästä kotiorjaksi. Mies ei kyennyt asettamaan minkäänlaisia rajoja ex-vaimolleen, joka kiusasi naisen ja miehen elämää lasten kautta. Pariskunnalla ei ollut lainkaan omaa, yhteistä aikaa.

KESKIKOHTA: Nainen tuli yllättäen raskaaksi ja synnytti lapsen. Mies alkoi viettää aikaansa enenevässä määrin homososiaalisissa suhteissa ja alkoholisoitui vähitellen. Miehen firma teki konkurssin ja perhe menetti kodin. Mies alkoi seurustella salaa toisen naisen kanssa kertomatta siitä mitään. Uusi nainen kirjoitti yksinhuoltajaäidille haukkumakirjeen, joka kosketti hyvin henkilökohtaisia asioita. Nainen oli tyrmistynyt miehen röyhkeydestä, sillä tämä oli kertonut nämä asiat uudelle naiselle. Mies ei pyrkinyt millään tavalla estämään kirjeen kirjoittamista, vaikka olikin tästä etukäteen tietoinen. Nainen alkoi järjestellä omaa ja lapsen elämää uudelleen. Satu kertoo puhtaimman tarinan "reppana" miehestä.

Mä olin just eronnu ja menin ehkä liian äkkiä uuteen suhteeseen. Sillä oli

lapsia ja ne suunnilleen asu meillä. (Satu s. 4) Ja mä tulin yllättäen raskaaksi, vaikka oltiin puhuttu, ett sille riittää lapset. Ja sitt tuli lama ja työpaikka meni ja se alko ottaa sitt siinä iltasin lasin kaksi. Ja mä kärsin. Mä en voinu yhtää luottaa siihen mieheen vaan mä jäin heti alussa yksin, ku mies alko juosta pubeissa kavereitten kanssa. Ja sitt mä sain selville, ett sillä oli toinen nainen. Meiltä meni sitt asunto - pankki myi sen. Sitt mun isä osti osakkeen ja me muutettiin lapsen kanssa sinne. (s. 5.) (...) ja vähän hölmöö sanoo, mutta mä tunnen sen näin, nyt ku on vuosia menny ja kaikesta on päässy yli, ni mulla on menny paljon paremmin lapsen kanssa yksin. (s. 1.)

LOPPU: Nainen muutti lapsen kanssa sukulaisten hankkimaan asuntoon, josta ei ollut velkaa. Nainen keskittyi täysin äitinä olemiseen ja aloitti oman elämän, johon miehellä ei ollut sijaa. Elämä jatkui seesteisenä. Nainen totesi, että hän eli elämää, josta oli aina sisimmässään haaveillut: äitinä. Nainen tuki lapsen ja isän tapaamisia, jotka toteutuivat harvoin siitä huolimatta, että mies asui samalla paikkakunnalla.

Idea on siinä, että nainen luotti ja arvosti miestä aloittaessaan uuden suhteen. Hän ei välittänyt, vaikka mies ei ollut aivan täydellinen maskuliinisuus. Ainahan uusi suhde olisi hyvä ja ehkäpä nainen kykenisi palauttamaan miehen hyvälle poluille. Mies lepsuili suhteessaan ex-vaimoon. Mies ei maksanut elatusmaksuja aiemmasta suhteesta syntyneistä lapsista, eikä hän kyennyt laittamaan rajoja ex-vaimolle, joka pääsi häiritsemään parisuhdetta lasten välityksellä. Nainen pyhitti aikansa miehelle ja tämän lapsille jäämällä pois työelämästä kotiäidiksi. Tarina sai uuden yllättävän käänteen, kun nainen tuli raskaaksi, vaikka mies ei olisi tahtonut enempää lapsia. Lapsi syntyi ja mies alkoi olla aina vaan enemmän poissa kotoa; mies liikkui homososiaalisissa porukoissa, pubeissa, saunailloissa - lopulta tuli ilmi miehen suhde toiseen naiseen. Mies teki konkurssin, jäi työttömäksi ja menetti toiminnallaan yhteisen asunnon. Uusi nainen kirjoitti haukkumakirjeen naiselle, jonka vuoksi nainen teki päätöksen muuttaa asumaan kahdestaan lapsen kanssa. Hän valitsi yksinhuoltajuuden. Mies myönsi kertoneensa uudelle naiselle kirjeessä mainituista intiimeistä asioista. Yksinhuoltajaäiti suuttui, eikä ole missään väleissä "reppana-miehen" kanssa. Eroprosessin jälkeen yksinhuoltajaäiti elää seesteistä elämää yhdessä lapsen kanssa. "Loppu hyvin kaikki hyvin."

Maskuliinisuuden perusmääreet: heikko, reppana mies, joka ei kykene hallitsemaan elämäänsä.

Metafora: "heikko mies". "ressukka", "reppana"

6.5 "Parhaat perintötekijät"

Välineellisen maskuliinisuuden narratiivi oli ironia.

ALKU: Nainen haki tietoisesti lapselleen isää, jolla olisi mahdollisimman hyvät geenit, vieläpä parhaat mahdolliset perintötekijät, sillä nainen vertaili miehiä keskenään. Mies oli väline, jonka avulla nainen saavutti päämääränsä synnyttää terve lapsi. Nainen oli suhteen aktiivinen osapuoli.

Mä rupesin hakeen hyvää isä-kandidaattia Internetin välityksellä, mutta en ehtinyt mihinkään sitä kautta. Mä vaan puhuin yhdelle kaverille, että mulla on tällanen prokkis. Sillä miehellä oli jo lapsi. Sitte mä aattelin, että mä oon nyt varotellu tota tästä ja mä aattelin, että mä en ala tekeen sen puolesta mitään päätöksiä. Ja mähän tulin heti raskaaksi. (Armi s. 6.)

KESKIKOHTA: Mies oli tarinassa taustalla. Hän ei vaikuttanut perheessä ennen raskautta, raskauden aikana eikä lapsen synnyttyä. Naiselle raskausprojekti oli hektistä aikaa pohdiskella feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta. Naiselle tilanne ei ollut eriskummallista, vaikka hän uhmasi vallalla olevia arvoja äitiydestä ja isyydestä. Nainen oli törmäyskurssissa myös yhteiskunnan auttamisinstituutioiden kanssa. Kun mies tarjoutui tukemaan naista, nainen kieltäytyi.

Kun mä tulin raskaaksi, se ei tiennyt miten siihen olis pitänyt suhtautua ja hän ajatteli, että pitäiskö meidän nyt alkaa seurustella ja mä sanoin, ettei missään nimessä. Eihän se kiinnostanu mua seksuaalisesti ollenkaan. (Armi s. 6.) (...) kyllä mä tähän mieheen luotan, ettei sillä niin ku olis mitään intressejä ruveta häiritsemään meitä (s. 11).

Sitt yks hoitaja tuli siinä käymään silleen, että selvästi viran puolesta ja

silleen, että kun sulla nyt ei oo tolla lapsella isää, niin onks sulla nyt sitten tiedossa, että sosiaalivirastoon voi ottaa yhteyttä ja tarvitsä joitain numeroita? Ja se tuntu musta hiukkasen loukkaavalta. Vähän järkyttävältä, että onko se oletus todella tuo? Että jos tekee lapsen yksin, niin on sitt niin ku sosiaaliavun tarpeessa? (Armi, s. 19.)

Mä tiesin, että sellanen lappu (lastenvalvojalta) on tulossa ja tiesin, että on mahdollista sanoa, että ei. Mutta sitten mä aattelin ja sitä ei oikein saanut selville, että jos mä kiellän sen isyyden tutkimuksen, niin saanko mä kuitenkin sen kunnan maksaman elatusmaksun. Että täytyykö mun ruveta valehteleen, että mä en tiedä sitä isää. Että sitä mä en tiennyt etukäteen, pitääkö mun ruveta valehteleen, siitä mä sitten olin huolissani, koska mä en halunnu perustaa tätä kaikkea valheelle. (Armi, s. 13.)

LOPPUTILA: Nainen kohtasi lapsen syntymän yksin tai mahdollisesti tutun naisen kanssa tai ehkä doulan⁵ tukemana. Lapsen varttuessa naisen oma sisäinen kehitys käynnistyi ja nainen kasvoi äitiyteen, johon ei liittynyt maskuliinisuuksia. Naisen seksuaalisuus vahvistui. Heteroseksuaalinen elämäntapa ei ollut ainut vaihtoehto rakentaa seksuaalista identiteettiä. Lapsen kasvatukseen ja naisen äitiyteen liittyi korostetusti toiset yksinhuoltajaäidit ja ystävättäret.

Mä oon sellanen älyllinen tyyppi, ett ku mä teen lapsen, ni mä teen sen sitt kunnolla, ett otan sitt siitä kaiken irti. Monet on katsonut, ett mä oon jotekin hurahtanut - tullu hulluks. Ett se raukka ettii elämälleen sisältöä tosta lapsesta, kun se on niin yksin. Mutt mä haluan tehdä asiat parhaalla mahdollisella tavalla. (Armi s. 18.)

Välillä mä tunnen itseni hyvin seksuaaliseksi, koska se on niin ku lapsen saaminen ja imettäminen on ollut sellanen kokemus, joka on antanu mun oman vartalon ja mä nautin siitä paljon ja tunnen itseni naiseksi ja aika päteväksi. Mutta seksielämää (...) en oo tuntenu tarvetta, muuta kuin fantasioissa. Enkä tosiaan tiedä, ett tykkäänks mä miehistä vai naisista. (Armi s. 28.)

Nainen otti etäisyyttä tavanomaisiin tapoihin ymmärtää maskuliinisuus. Hän asetti kyseenalaiseksi sekä äitiyden että isyyden. Hän käänsi naiseuden

⁵ Doula-toiminta on Ensi- ja turvakotien liiton synnyttäjien tukitoimintaa. Ensi- ja turvakotien liitto välittää vapaaehtoisia tukihenkilöitä synnyttäjille, joita pelottaa synnytys, eikä synnyttäjällä ole toista aikuista tukenaan (<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/doula> 29.4.2009).

konventiot päälaelleen. Muiden tavat tulkita äitiys ja isyys eivät vastanneet naisen tapoihin. Tavanomaisten tulkintojen valossa hänet saatettiin nähdä outona, pelottavana. Hän ei lopulta jäänyt täysin yksin, sillä hän otti äitiyteen mukaan samassa elämäntilanteessa olevia äitejä.

(...) viikonloppuisin ei oo oikeen mitään tekemistä, ellei käy niin ku perheen luona tai jossain sukuloimassa ja se on sellasta perheaikaa. Se on sellasta yksinäistä, eikä ole mitään tekemistä lapsen kanssa, että ruvetaanko näkeen sillon tällön viikonloppuisin. (...) sitt me ruvettiin järjestää paikka ja me tavattiin sitt joka toinen viikonloppu siellä. Siitä tuli sellanen itseohjautuva, mainostettiin ja sitten oli jotain purtavaa ja oltiin vaan ja juteltiin (toisten yksinhuoltajaäitien kanssa). (Armi, s. 32.)

Maskuliinisuuden perusmääreet: välineellinen, siittäjä.

Metafora: ”Hyvät geenit”, ”parhaat perintötekijät”.

7. MASKULIINISUUKSIEN KUVAUKSET JA KESKINÄISET SUHTEET

Yksittäisen miehen maskuliinisuus muodostui aineistossani usean eri maskuliinisuuden kudelmana. Miehiä ei ollut mahdollista luokitella stereotyyppisiksi maskuliinisuuksien luokiksi, sillä yksittäisten miesten kuvausten ilmentämä maskuliinisuus vaihteli sen mukaisesti, millainen miehen ja naisen välinen suhde oli esimerkiksi kestoltaan ja yksityiskohdiltaan. Miehet olivat yksinhuoltajaäitien näkökulmasta katsottuna ainutkertaisia yksilöitä. Miehillä löytyi silti erilaisia luokiteltavia tyyplejä ilmentää maskuliinisuutta heteroseksuaalisessa parisuhteessa ja suhteessa naiseen. Nimesin ne tässä tutkimuksessa normatiiviseksi, ideaaliksi, alistavaksi, syrjäytyneeksi ja välineelliseksi maskuliinisuudeksi. Naisen kannalta positiivisia maskuliinisuuksia olivat normatiivinen ja ideaalimaskuliinisuus ja negatiivisia puolestaan alistava ja syrjäytynyt maskuliinisuus. Välineellinen maskuliinisuus oli luonteeltaan neutraalia, sitä ei voinut luokitella negatiiviseen eikä positiiviseen luokkaan. Maskuliinisuudet oli mahdollista luokitella edelleen tavallisiksi ja epätavallisiksi. Tavallisia tässä luokituksessa olivat normatiivinen ja alistava maskuliinisuus ja epätavallisia ideaali ja syrjäytynyt maskuliinisuus.

Välineellinen maskuliinisuus oli marginaalista ja siten harvinaista.

Taulukko 4: Yksinhuoltajaäitien rakentamat maskuliinisuudet ja maskuliinisuuksien hierarkiat

	Positiivinen maskuliinisuus	Negatiivinen maskuliinisuus
Epätavallinen maskuliinisuus	<p>I Ideaalinen maskuliinisuus</p> <p>Representaatio: "Unelmien prinssi", "pelastava prinssi"</p> <ul style="list-style-type: none"> - feminiinistä - yksilöllistä - epätodellista - romantisoitunutta - palvovaa 	<p>IV Syrjäytynyt maskuliinisuus</p> <p>Representaatio: "Juoppo", "naistenmies"</p> <ul style="list-style-type: none"> - poikkeavaa - syrjäytynyttä - moraalitonta - väkivaltaista - uhriuttavaa
Tavallinen maskuliinisuus	<p>II Normatiivinen maskuliinisuus</p> <p>Representaatio: "Kunnon mies", "hyvä isä", "miehenmalli"</p> <ul style="list-style-type: none"> - traditionaalista - esimerkillistä 	<p>III Alistava maskuliinisuus</p> <p>Representaatio: "Herra"</p> <ul style="list-style-type: none"> - ylemmydentuntoista - dominoivaa - kaksinaismoralistista - väkivaltaista

Lähde: Kirsi Ristilä (2006): Kunnon miehiä vai tolkuttomia tovereita?

Analyysissä kartoitin yksinhuoltajaäitien kuvauksia maskuliinisuuksien nelikentän sisällä suhteessa teemoihin, joiden arvelin olevan merkittäviä maskuliinisuuksien kannalta. Teemoiksi valitsin elämäkertatutkimusten perusteella: työ, ammatti, asema, koti, suhde naiseen, seksuaalisuus, päihteiden käyttö, arvot, terveys sekä yhteisön hyväksyntä tai hyljeksintä. Näihin lisäsin vielä naisen kokemukset miehistä sekä miesten asenteet naista ja lapsia kohtaan naisen tulkitsemana.

Tutkimustuloksena voidaan todeta, että naiset määrittivät ja arvottivat

maskuliinisuuksia erilailla kuin esimerkiksi miehiset instituutiot. Tärkeimmäksi miesten arvioimisen perusteeksi naisille osoittautui myös miesten asenne naista kohtaan ja se, miten miehen käyttäytyminen ja toiminta sopi vakiintuneisiin heteroseksuaalisiin käytäntöihin. Yksinhuoltajaäitien kertomusten kuvaukset miehistä, jotka edustivat ideaalimaskuliinisuutta, sijoituivat korkeimmalle käyttämässäni nelikentässä naisten maskuliinisuuksien hierarkiassa. Mikään ei pystynyt päihittämään fantasioissa luotua “unelmien prinssiä” tai vielä aktiivisempaan maskuliinisuutta suhteessa naiseen “pelastavaa prinssiä”. Toiseksi tässä naisten maskuliinisuuksien hierarkiassa sijoittui normatiivista maskuliinisuutta edustava “kunnon mies” tai “miehen malli”, joka täytti yksinhuoltajaäidin arjessa tarvittavat vaatimukset. Alistava maskuliinisuus, asettui kolmanneksi. Viimeisen sijan tässä nelikentässä sai syrjäytynyt maskuliinisuus. Välineellinen maskuliinisuus oli muista poikkeava luokka ja sen asettaminen nelikenttään ei sopinut. Homososiaalisissa yhteisöissä arvostusta tuovat fyysinen voima, runsas alkoholin käyttö ja promiskuiteetti laskivat miesten arvostusta naisten silmissä.

Normatiivisen maskuliinisuuden representaatio oli “kunnon mies”, “hyvä isä” ja “miehen malli”. Normatiivisen maskuliinin ruumiillisuus ei poikennut ulkoisesti muista miehistä millään tavalla ja hän oli sekä fyysisesti että psyykkisesti terve. Normatiivinen maskuliinisuus oli sitoutunut familistiseen eli perhekeskeiseen elämäntapaan, joka oli saanut vaikutteita kristinuskosta. Normatiivinen maskuliinisuus ilmensi traditionaalista elämäntapaa. Homososiaalisuus liittyi normatiiviseen maskuliinisuuteen työn ja harrastusten kautta. Muiden maskuliinien keskuudessa normatiivista maskuliinisuutta ilmentävät miehet olivat arvostettuja maskuliinisuuksien keskinäisessä hierarkiassa. Seksuaalisuudessaan normatiivista maskuliinisuutta ilmentävät miehet olivat sitoutuneet uskollisuuteen heteroseksuaalisissa parisuhteissa ja he olivat yksiavioisia. Normatiiviseen maskuliinisuuteen kuului aineistoni perusteella se, että naiset ja miehet nähtiin erilaisina olentoina biologisista syistä johtuen. Normatiivinen maskuliinisuus ei kuitenkaan suhtautunut naiseuteen ja naisiin tasa-arvoisesti vaan asenne naiseutta kohtaan oli hallitseva, mutta samalla suojeleva ja rakastava. Myös asenne lapsia kohtaan ilmeni samansuuntaisena. Nainen oli “kunnon miehelle” ennen kaikkea hänen

lastensa äiti. Naisen kokemus normatiivisesta maskuliinisuudesta herätti naisessa turvallisuuden ja luottamuksen tunteita. Saattoi tosin käydä myös niin, että “kunnon mies” kyllästytti naista.

Ideaalimaskuliinisuus vastasi ulkoisesti yleistä aikakaudelle ominaista ihannetta tai perustui naisen yksilöllisiin mieltymyksiin. Ideaalimaskuliinisuus saattoi näyttäytyä naisten kuvauksissa hyvin monenlaisissa maskuliineissa ja sallia maskuliineille yksilöllisyyttä. Ideaalimaskuliinisuuden elämäntapaa saattoi ilmentää yhtä hyvin valtaväestön normien noudattaminen tai olla selkeän yksilöllinen. Ideaalimaskuliinisuus ei siten vaatinut kantajaltaan korkeaa yhteiskunnallista asemaa. Ainoa selkeä vaatimus ideaalimaskuliinille oli, että hänen täytyi vastata naisen vaateita ja mieltymyksiä. Ideaalimaskuliinisuus ilmeni suhteessa naiseen palvovana tai jumaloivana asenteena. Ideaalimaskuliinin asenne lapsia kohtaan vastasi myös naisen käsitystä sopivasta asenteesta lapsiin. Kohtaamiset ideaalimaskuliinisuuden kanssa olivat naisen kokemusten kautta tarkasteltuina romantisoituja ja epätodellisia. Kertomukset, joissa kuvaukset miehistä luokiteltiin ideaalimaskuliinisuutta ilmentäväksi, rinnastuivat usein juhlaan. Ideaalimaskuliinisuus ei sijoittunut naisen sen hetkiseen elämäntilanteeseen vaan kohtaamiset olivat tapahtuneet joko menneisyydessä tai niiden haaveiltiin tapahtuvan tulevaisuudessa. Ideaalimaskuliinisuus tuli esiin “unelmien prinssin” tai “pelastavan prinssin” representaatioissa. Naisen silmissä tämä oli ehdottomasti ylivoimainen suhteessa muihin maskuliineihin. Ideaalimaskuliinisuus oli lähempänä feminiinisyttä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa kuin normatiivinen maskuliinisuus, koska siihen sisältyi naisellisina pidettyjä käyttäytymisen muotoja, kuten huolehtivuus, merkkipäivien muistaminen, romanttisuus, tunteiden ilmaiseminen ja herkkyyys sekä keskustelutaito ja empaattisuus.

Alistavaa maskuliinisuutta ilmentäneet miehet arvostivat erityisesti fyysisyyttä ja korostivat fyysistä voimaa suhteessa naisiin ja toisiin miehin. Alistavaa maskuliinisuutta ilmentävät miehet olivat hallitsevia ja dominoivia suhteessa naisiin ja muihin lähipiirissä eläviin ihmisiin. Alistavaa maskuliinisuutta olemisen tyyliin ilmentävät miehet eivät ilmentäneet mitään erityistä

elämäntapaa. Viitteitä aineistossa oli siitä, että alistava maskuliinisuus liittyisi homososiaalisuuteen tiiviimmin kuin esimerkiksi normatiivinen maskuliinisuus. Heteroseksuaalisessa suhteessa alistava maskuliinisuus tuli esiin alistavana ja väkivaltaisena seksuaalisuutena. Alistava maskuliinisuus oli kaksinaismoralistista. Sopimukset esimerkiksi uskollisuudesta sitoivat vain naista. Suhteessaan naiseen alistavaa maskuliinisuutta ilmentävät miehet käyttivät valtaa, joka perustui taloudellisiin ja materiaalsiin seikkoihin, mutta myös henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan. Usein vallankäytön kohteina olivat myös miehen omat tai perheeseen muutoin kuuluvat lapset. Naisten kokemukset alistavasta maskuliinisuudesta olivat ahdistavia ja uhkaavia. Stereotyyppinen alistavan maskuliinisuuden representaatio oli ”herra” ja tarkemmin, jopa vieläkin korostetummin aineistossani esiintynyt ”herra leskiherra”. Suhteessa muihin maskuliinisuuksiin alistavaa maskuliinisuutta ilmentävät miehet olivat kilpailevia ja mahdollisesti myös hallitsevassa asemassa maskuliinisuuksien hierarkiassa. Alistavaa maskuliinisuutta ilmentävä mies saattoi purkaa turhautumistaan vallattomuudesta ja arvottomuudesta maskuliinisuuksien hierarkiassa naisiin ja lapsiin.

Syrjäytynyt maskuliinisuus erottui muista maskuliinisuuksista jo epäsiistin ulkonäkönsä perusteella. Syrjäytynyt maskuliinisuus ilmeni ristiriitaisuuksien kautta yksinhuoltajaäitien kuvauksissa miehistä, ja maskuliini vaihteli eri maskuliinisuuksien olemisen tyyliä. Syrjäytynyttä maskuliinisuutta ilmentävien miesten elämäntapa oli naisten kertomusten perusteella homososiaalinen tai marginaalinen suhteessa valtaväestöön. Syrjäytyneeseen maskuliinisuuteen liittyi alhainen sosioekonominen status. Seksuaalisuuden osa-alueella syrjäytyneen maskuliinisuuden edustajaksi määriteltiin mies, joka ei kyennyt yhdyntään tai siittämään jälkeläisiä. Syrjäytynyt maskuliinisuus tuli ilmi myös seksuaalisena väkivaltana ja uskottomuutena. Syrjäytynyt maskuliinisuus saattoi olla suhteessa naiseen välttelevä tai takertuva. Syrjäytynyt maskuliinisuus ilmeni myös naisten hyväksikäyttönä sekä seksuaalisesti että taloudellisesti. Syrjäytyneeksi maskuliiniksi tuli määritellyksi aineistossani myös henkisesti ja fyysisesti väkivaltainen käyttäytyminen naisia tai lapsia kohtaan. Suhteessa lapsiin syrjäytynyttä maskuliinisuutta ilmentävä mies saattoi olla millainen tahansa

omistushaluisuudesta täydelliseen välinpitämättömyyteen, hän saattoi myös suhtautua eri lapseen erilailla. Kohtaamisissa syrjäytyneen maskuliinisuuden kantajien kanssa naisten osana oli olla hyväksikäytetty uhri. Tyypilliset representaatiot syrjäytyneestä maskuliinisuudesta olivat aineistossani “juoppo”, “hullu” ja “naistenmies”. Aineistoni perusteella syntyi myös kuva siitä, että syrjäytynyt maskuliinisuus liittyi miehiin, jotka eivät menesty maskuliinisuuksien keskinäisissä hierarkioissa muualla kuin muutenkin yhteiskunnassa marginaalissa olevissa ryhmissä.

Välineellisen maskuliinisuuden ilmentäminen oli neutraalia ja lähempänä ideaalimaskuliinisuutta tai normatiivista maskuliinisuutta kuin alistavaa ja syrjäytyntä maskuliinisuutta. Välineellisen maskuliinisuuden edustaja oli ulkoisesti siisti, naisen subjektiivisen kokemuksen mukaisesti puoleensavetävä. Kullekin naiselle välineellinen maskuliinisuus oli omanlaisensa. Nainen oli suhteen aktiivinen osapuoli ja valitsi välineellisen maskuliinin sen perusteella, että tämä oli terve, hyvätapainen, keskustelutaitoinen, avoin ja luotettava. Välineellisen maskuliinisuuden representaatio oli “hyvät geenit”, vieläpä “parhaat perintötekijät”, sillä nainen vertaili ja valitsi isäksi miehen, joka vastasi parhaiten naisen toiveita ja mielikuvia parhaista mahdollisista perintötekijöistä. Välineelliseen maskuliinisuuteen liittyi korkea sosioekonominen status; hyvä koulutus, joka takasi lapselle älyä, hyvä työ, joka takasi lapselle luonnetta ja hyvä asema, joka takasi lapselle sosiaalisuutta. Nainen mittasi “hyvät geenit” lapselleen miehen erilaisista ulkokohtaisista piirteistä. Silti välineellisen maskuliinisuuden persoona ja hyvä psyykkinen ja fyysinen terveys olivat myös hyvin tärkeitä, sillä niitä yksinhuoltajaäiti toivoi lapsensa perivän isältään. Välineellisen maskuliinisuuden seksuaalisuus oli avointa; ei merkinnyt mitään, vaikka miehellä oli lapsia ennestään tai että hänellä oli mahdollisesti eroprosessi meneillään. Nainen ei takertunut välineelliseen maskuliinisuuteen, eikä odottanut tältä esimerkiksi elatusmaksuja, isyyden selvittämiseen osallistumista eikä tapaamisia lapsen kanssa. Oli jopa hyvä, jos välineellinen maskuliinisuus oli passiivinen naista ja lasta kohtaan. Jos yhteydenpitoa jatkettiin, se tapahtui vain naisen aloitteesta. Maskuliinisuuksien hierarkiassa välineellinen maskuliini ei kilpaillut muiden maskuliinisuuksien kanssa.

Välineellinen maskuliinisuus oli feminiininen, sillä hänen kanssaan oli mahdollista keskustella aroistakin asioista, kuten aiemmista suhteista ja toiveesta saada lapsi. Välineellinen maskuliinisuus ei torjunut naista, eikä tämän ajatuksia ja suunnitelmia. Niinpä hänen odotettiin arvostavan ja kunnioittavan naista.

8. MINKÄLAISTA TIETOA YKSIHUOLTAJAÄIDIT TUOTTIVAT JA MITEN SITÄ VOIDAAN HYÖDYNTÄÄ

Yksinhuoltajaäitien yksinäisyys ja yksinolo liittyi Mayn tutkimuksissa siihen, että naisella ei ollut aikuista miestä kumppanina. Yksinhuoltajaäiti oli ainut vanhempi perheessä ja kantoi kaikesta vastuun yksin, niin taloudellisesti kuin henkisestikin. Vanessa May totesi omassa tutkimuksessaan, että yksinhuoltajaäidit fokusoivat kertomuksensa yksinhuoltajaäitiydestä siten, että he kertoivat enemmän erosta lastensa isistä kuin itse yksinhuoltajuudesta. Nämä kuvaukset välien rikkoutumisesta olivat yksityiskohtaisempia kuin kertojan kokemukset yksinhuoltajuudesta. (May 2001, 274.) Omassa tutkimuksessani tilanne oli yllättäen samanlainen, vaikka muuta aluksi oletinkin. Äidit asettivat usein lasten edun ensisijalle suhteessa maskuliinisuuteen. Siinä vaiheessa, kun äidit alkoivat pelätä lasten turvallisuuden puolesta, he jättivät miehen ja elivät mieluummin yksinhuoltajaäitinä kuin ainaisen pelon ilmapiirissä. Tämä kuva sopi hyvin naiseen ja äitiin, jonka ainut velvollisuus ei ollut pitää perhettä koossa vaan huolehtia ensisijaisesti lastensa edusta. Jos äiti joutui valintatilanteeseen näiden kahden asian välillä, hän asetti lapsen etusijalle. Toisaalta väkivaltaisen miehen jättäminen oli yhteisönkin silmissä perusteltu ja hyväksyttyä. (May 2001, 264; Nätkin 1997, 203.)

Yksinhuoltajaäidit kokivat itsensä toisinaan yksinäisiksi ja sosiaalisesti eristetyiksi perhemuotonsa vuoksi. Kaikille ei voinut kertoa ongelmista, miehen aiheuttaman laiminlyönnin kokemuksista, yksinäisyydestä ja yksinhuoltajuudesta. Sen vuoksi yksinhuoltajaäidit hakeutuvat tutkimukseni perusteella toisten yksinhuoltajaäitien pariin tai niiden ystävien luo, joilla oli ainakin osittain samanlainen elämäntilanne: raskaus, pieni lapsi tai leikki-

ikäinen lapsi, tai lapsen harrastus voi yhdistää äitejä. Nykyään eletään niin sanottua terapia-kautta (Giddens 1991), jolloin ammattiauttajien apua ei hävetä ja kaikenlaisia terapeuttisia palveluja on tarjolla, joista voi valita itselleen sopivimman. Tutkimukseni perusteella eri auttamistahot olivat jopa niin itsestään selvyyksiä, että jossain vaiheessa ajattelin äitiyden olevan haastattelemilleni naisille projekti, johon kuuluu jonkinlainen yhteiskunnan ammattilaisten tukiverkosto: neuvola, perheneuvola, puheterapeutti, fysioterapeutti, sosiaalityöntekijä, Kelan ylläpitämät erilaiset terapiat, yksityissektorin terapiapalvelut. Joskus jopa harrastus oli enemmän "terapiaa" kuin vain pelkkä ajanviete. Kun yksinhuoltajaäiti otti nykyaikana tehtäväkseen huolehtia lapsesta yksin, osasi hän tarvittaessa myös hakea tukea vanhemmuuteen. Aiempina vuosikymmeninä lapsen hoitoon kuului vain toimeentulo, mutta 1950-luvulta lähtien vanhemmuuteen ja lastenkasvatukseen liitettiin psykologinen ulottuvuus. (May 2001, 256; Ollila 1990.)

Haastattelemiini yksinhuoltajaäidit olivat olleet jo sen aikaa yksinhuoltajia, että heille tämä elämänmalli oli 'normaali' ja luonteva. Heillä yhdelläkään ei ollut tällä hetkellä parisuhdetta. Tämän vuoksi yksinhuoltajaäitiys ja maskuliinisuuksien kuvaukset olivat kaikilla viidellä tuoreessa muistissa. Yksinhuoltajaäitiyteen aivan samalla tavoin kuin mihin tahansa äitiyteen liittyy monenlaisia tunteita, joista nykyään on lupa puhua. Ei ole lainkaan tavatonta, että äiti tuntee väsymystä ja uupumusta tai suhde lapsen isään ei ole kunnossa (vrt. Nätkin 1997, 230; Jokinen E. 1996). Myös yksinhuoltajaäidit ovat nykyaikana rohkeampia tunnustamaan näitä tunteita julkisesti, millä on pelkästään suotuisia vaikutuksia lasten kannalta.

Yleisesti tutkijat kiinnittävät huomiota yksinhuoltajaäitiyden prosentuaaliseen esiintymiseen, avio- tai avoeroihin ja niiden moraalisiin kysymyksiin, tai naisen mahdollisuuksiin valita perhesuhteet mieltymystensä mukaan. Kuitenkin jo näin pienen tutkimusaineiston valossa voidaan havaita, että syy valita yksinhuoltajaäitiys liittyy usein miehen tai lapsen isän eriasteiseen väkivaltaisuuteen tai sen uhkaan. Väkivaltaisuudella oli suuria vaikutuksia naisten ja yksinhuoltajaäitien elämään myöhemmässä vaiheessa ja sitä kautta

se vaikutti myös yksinhuoltajaäitien lapsiin. Naistutkimuksellisesta näkökulmasta tarkasteltuna äidit eivät pakene miehiä vaan miesten väkivaltaa, jos se kohdistuu naiseen ja jopa lapsiin. Tässä valossa yksinhuoltajaäitiydellä on myönteinen vaikutus turvata lasten elämää. (May 2001, 264.)

Vanessa May (2001, 264) mukaan naisiin kohdistuvasta väkivallasta käyty debatti on harvinaista liitettyä yksinhuoltajaäitiyteen (kts. myös Hearn 1998). Tutkimuksessani viidestä yksinhuoltajaäidistä neljällä ainoaksi vanhemmaksi jäämisen taustalla oli miesten fyysinen ja/tai psyykinen väkivalta eri muodoissa.

Mihin tutkimaani tietoa voisi soveltaa? Yksinhuoltajaäitien konstruoima kuva maskuliinisuuksista on tulkittavissa yksiselitteisesti: osa maskuliinisuuksista ilmenee positiivisina ja osa negatiivisina, osa tavallisina ja osa epätavallisina, jopa marginaalisina, mutta silti olemassa olevina nyky-yhteiskunnassa. Esimerkiksi väkivaltaisuus tai sen uhka on suuri henkinen ja fyysinen rasite ja stressin aihe arjen kulussa. Yksinhuoltajaäidit tai naiset ylipäänsä eivät kykene ratkaisemaan näin vaikeaa ongelmaa yksin, joten tiedon jakaminen on välttämätöntä. Yksinhuoltajaäitejä ei tule syyllistää maskuliinisuuksien väkivaltaisesta käyttäytymisestä vaan se tulisi nähdä laajemmassa kontekstissa ja siihen tulisi näin kyetä puuttumaan varhaisessa vaiheessa. Kenenkään ei tule sietää aggressiivisuutta missään muodossa. Mielestäni olisi myös huomioitava, että aggressiivisesti käyttäytyvä mies jää yleensä ongelmansa kanssa yksin, vaikka hän on myös avun tarpeessa.

Jokainen kansalainen toivoo elävänsä turvallisissa olosuhteissa. Koti oli tutkimuksessani yksinhuoltajaäideillä "se turvapaikka". Ulkopuolisten oli myös vaikea havaita, jos kodin olosuhteet olivat uhattuja. Yksinhuoltajaäidit nostivat esille tärkeän näkökulman: kun elämä ongelmallisen maskuliinisuuden kanssa on mahdottomuus, yksinhuoltajaäitiys on turvallisempi vaihtoehto. Jo pelko mahdollisesta ahdingosta johti siihen, että nainen valitsi äitiyden ilman miestä. Kuitenkin lapselle isän olemassaolo oli tärkeä. Isyys täydensi tärkeää liittoa, jonka toiset osapuolet olivat lapsi ja äiti.

Yksinhuoltajaäitejä ei tulisi jättää yksin ongelmiansa kanssa vaan heidän elämäkulkua tulisi tarkastella laajalla perspektiivillä. Jokaisella yksinhuoltajaäidillä oli täysin omanlainen elämänkaari ja maskuliinisuuden liittymistä tähän elämäntaaraan tulisi käsitellä hedelmällisellä tavalla, ei tuomiten. Kaiken kaikkiaan yksinhuoltajaäitiys on mielestäni tutkimatonta aluetta eri tieteenalojen parissa ja olisi jo aika saada päättäjätkin tietoisemmiksi niistä faktoista, joissa yksinhuoltajaäidit perheineen tänä päivänä vielä kamppailevat.

Lähdeluettelo

- Ahlbeck-Rehn, Jutta (1997): *Single Mothers in the USA: Unsupported Workers and Mothers*. Teoksessa: Duncan, Simon & Edwards, Rosalind (1997) (toim.): *Single Mothers in an International Context. Mothers or Workers?* London: University College London Press.
- Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2004): Turvaako työ köyhyydeltä? Tutkimus työssä olevien köyhyydestä vuosina 1995 ja 2000. *Janus* 12(1), 64-79.
- Alanen, Leena (1994): Perhelapsuus ja lasten perheys - 'perhe' lasten näkökulmasta. Teoksessa: Antikainen, Juha & Haataja, Marja-Liisa & Korhonen, Merja (toim.): *Näkökulmia perheeseen*. Helsinki: Stakes.
- Alasuutari, Pertti (1986): Työmiehen elämäntarina ja alkoholismi. Tutkimus alkoholismin suhteesta emokulttuuriin. Tampere: Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 9/1986.
- Alasuutari, Pertti (1994): *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Allardt, Erik (1988): *Sosiologia I*. Juva: WSOY.
- Antikainen, Juha & Haataja, Marja-Liisa & Korhonen, Merja (1994): *Näkökulmia perheeseen*. Helsinki: Stakes.
- Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.) (1994): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Veikko & Viljanen, Anna Maria (2003): Teoksessa: *Puhtaus ja vaara*. Douglas, Mary: *Rituaalisten rajanvedon analyysi*, 7-14. Tampere: Vastapaino.
- Apo, Satu (1993): Orjatyöstä oman kodin valtiaaksi. Näkemyksiä kahdeksasta maalaiselämän kuvauksesta. Teoksessa: Piela, Ulla (toim.): *Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista*, 125-149. *Tietolipas* 127. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Aristoteles (1997): *Retoriikka; Runousoppi*. Suom. Paavo Hohti. Helsinki: Gaudeamus.
- Aromaa, Vuokko (1990): *Tyttöikä - tuulenpyörre ja tosipaikka*. Teoksessa: Immonen, Kari (toim.) (1990): *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Keuruu: Otava.
- Auvinen, Riitta (1995): *Lapsiperhe Suomessa. Väestöntutkimuslaitos D28/1995*. Helsinki: Väestöliitto.
- Badinter, Elisabeth (1993): *Mikä on mies?* Jyväskylä: Gummerus.
- Bar-On, D. (1996): *Ethical issues in biographical interviews and analysis*.

Kirjassa: Joelson R. (toim.): Ethics and process in the narrative study of lives. The Narrative study of lives, Vol. 4. Thousand Oaks: Sage.

de Beauvoir, Simone (1980): Toinen Sukupuoli. Jyväskylä: Gummerus 2000.

Bengtson, Vern & Biblarz, Timothy & Roberts, Robert (2002): How families still matter. A longitudinal study of youth in two generations. Cambridge: Cambridge University Press.

Bhaskar, R. (1993): Dialectic. The pulse of freedom. London and New York: Verso.

Bock, Jane (2000): Doing the Right Thing? Single Mothers by Choice and the Struggle for Legitimacy. *Gender & Society*, 14: 62-86.

Borchorst, Anette & Larsen, Jorgen Elm (2000): Enlige modre - velfaerstatens kritiske målestok? Teoksessa: Larsen, Jorgen Elm & Lind, Jens & Hornemann Moller, Iver (toim.): Kontinuitet & Forandring. Samfundlitteratur. Gylling.

Bradshaw, Jonathan & Chen, Jun-Rong (1996): Poverty in the UK: A Comparison With Nineteen Other Countries (Luxembourg Income Study, Working Paper No. 147). Instead: Center for Population Studies.

Bradshaw, Jonathan & Corden, Anne & Eardley, Tony & Holmes, Hillary & Hutton, Sandra & Kennedy, Steven & Kilkey, Majella & Neale, Joanna (1996): The employment of lone parents. London: Family Policy Studies Center.

Bradshaw, Jonathan & Finch, Naomi (2002): A comparison of child benefit packages in 22 countries. Research Report 174. London: Department of work and pensions.

Bradshaw, Jonathan & Finch, Naomi & Mayhew, Emese (2005): Financial incentives and mothers' employment: a comparative perspective. Teoksessa: Saunders, Peter (toim.): Welfare to work in practice. Social security and participation in economic and social life. FISS Aldershot: Ashgate.

Brandth, Merit & Kvande, Elin (1997): Masculinity and Child Care: The Reconstruction of Fathering. Dragvoll: University of Trondheim.

Bruner, J. (1990): Acts of Meaning. Cambridge: Harvard University Press.

Carr, D. (1986): Time, narrative and history. Bloomington: Indiana University Press.

Carr, D. (1991): Discussions: Ricoeur on narrative. Kirjassa: Wood, D. (toim.): On Paul Ricoeur. Narrative and interpretation. London & New York: Routledge.
Chandler, Joan (1991): Women Without Husbands: An Exploration of the Margins of Marriage. New York: St. Martin's Press.

Chandler, Joan (1991): Women Without Husbands. An Exploration of the

Margins of Marriage. New York: St. Martin's Press.

Chen, Jun-Rong (1996): Teoksessa: Bradshaw, Jonathan & Chen, Jun-Rong: Poverty in the UK: A Comparison With Nineteen Other Countries (Luxembourg Income Study, Working Paper No. 147). Instead: Center for Population Studies.

Clarke, Linda & Jensen, Ann-Margit (2004): Children's risk of parental break-up Norway and England/Wales compared. *Acta Sociologica* 47(1), 51-69.

Connell, R. W. (1995): *Maskulinities*. Cambridge: Polity Press.

Crites, S. (1997): The narrative quality of experience. Kirjassa Hinchman, L. & Hinchman, S. (toim.): *Memory, identity, community. The idea of narrative in the human sciences*. Albany: SUNY.

de Lauretis, Teresa; Koivunen, Anu (2004) (toim): *Itsepäinen vietti. Kirjoituksia sukupuolesta, elokuvasta ja seksuaalisuudesta*. Tampere: Vastapaino.

Denzin, Norman K. (1989): *Qualitative research methods.*, vol. 17. Newbury Park, Calif: Sage.

Douglas, Mary (2000): *Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Duncan, Simon & Brooks-Kääriäinen, Juha (1994): *Seikkailijasta Pummiksi*. Helsinki: Painatuskeskus.

Duncan, Simon & Brooks-Gunn, Jeanne (2000): Family poverty, welfare reformi and child development. *Child Development* 71, 188-196.

Duncan, Simon & Edwards, Rosalind (1997): *Single Mothers in an International Context. Mothers or Workers?* London: University College London Press.

Duncan, Simon & Edwards, Rosalind (1999): *Lone mothers, paid work and gendered moral rationalities*. London: McMillan.

Duncan, Simon & Strell, Monica (2004): Combining lone motherhood and paid work: traditionality mistake and Norwegian social policy. *Journal of European Social Policy* Vol. 14(1), 41-54.

Eichler, Margit (1997): *Family Shifts. Families, Policies, and Gender Equality*. Toronto, New York & Oxford: Oxford University Press.

Eliasson, Mona & Carlsson, Marianne (1993): *Naisen psykologia. Kvinno psykologi 1989*: Lademann.

Ellingsater, Anne Lise & Leira, Arnlaug (toim.) (2006): *Politicising parenthood: Gender relations in Scandinavian welfare states restructuring*. Bristol:

Policy Press.

Eräsaari, Leena & Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.) (1995): Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino.

Evanson, Eileen (1998): Lone Parents in Northern Ireland: The effectiveness of work incentives. *Social Policy and Administration* 32(1), 14-27.

Forsberg, Hannele (1995): Sosiaalitoimiston isä: kaivattu, toivoton ja uhkaava. Teoksessa: Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Eräsaari, Leena & Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.). Tampere: Vastapaino.

Forssén, Katja & Hakovirta, Mia (1999): Work incentives in single parent families. Teoksessa: Ringen, Stein & de Jong, Philip (toim.): Fighting poverty: Caring for children, parents, the elderly and health. *International studies on social security*. Volume 5. Aldershot: Ashgate.

Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (2005): Policy changes, employment and single parenthood in Finland. *Yearbook of population Research in Finland XLI 2005*. Helsinki.

Galambos, Nancy & Ehrenberg, Marion (1997): The family as health and opportunity: a focus on divorce and working families. Teoksessa: Schulenberg, John & Maggs, Jennifer & Hurrelmann, Klaus (toim.): Health risks and developmental transitions during adolescence. Cambridge: Cambridge University Press.

Gauthier, Ann-Helen (1996): The state and the family. A comparative analysis of family policies in industrialized countries. Oxford: Clarendon Press.

Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Gill, Derek (1977): *Illegitimacy, Sexuality and the Status of Women*. Oxford: Basil Blackwell.

Gittins, Diana (1993): *The Family in Question* (2nd ed.). London: Mcmillan.

Gordon, Tuula (1994): *Single Women: On the Margins?* London: Macmillan.

Gordon, Tuula (1997): Inside and Outside Families. Teoksessa: Kauppinen, Kaisa & Gordon, Tuula (toim.): Undersolved Dilemmas, Women, Work and the Family in the United States, Europe and former Soviet Union. Aldershot: Ashgate.

Gordon, Tuula (toim.) (1997): Undersolved Dilemmas: Women, Work and the Family in the United States, Europe and the Former Soviet Union. Aldershot: Ashgate.

Gottberg, Eva (1995): Perhe, elatus ja sosiaaliturva: tutkimus yksityisen ja julkisen elatusvastuun rajoista, rakenteesta ja toimivuudesta. Turku: Turun

yliopisto.

Gottberg, Eva (1996): Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turku: Turun yliopisto.

Haaparanta, L. & Niiniluoto, L. (1991), 6. korjattu painos: Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsingin yliopiston julkaisuja no 3, 1986.

Haataja, Anita (1991): Yksinhuoltajat Suomessa; yksinhuoltajien työssäkäynti, toimeentulo ja perhepoliittiset tuet. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, kehittämissosasto julkaisuja (1991:1).

Haataja, Anita & Nyberg, Anita (2006): Redising of the dual-earner model in Nordic Countries. Teoksessa: Ellingseter, Anne Lise & Leira, Arnlaug (toim.): Politicising parenthood. Bristol: Policy Press.

Haavio-Mannila, Elina & Kontula, Osmo (2001): Seksin trendit meillä ja naapurissa. Helsinki: WSOY.

Hakovirta, Mia (1998): Perhepoliittiset muutokset ja työnteon kannattavuus. Talous ja yhteiskunta 26(3).

Hakovirta, Mia (2005): Yksinhuoltajat ja taloudellinen työorientaatio. Teoksessa: Toivonen, Timo & Haanpää, Leena & Virtanen, Taru (toim.): Kansallinen, eurooppalainen, globaali. Taloussosiologian tutkimusseminaarit vuonna 2004, Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja 2/2005. Turku.

Hakovirta, Mia (2006): Yksinhuoltajaäitien toimeentulo ja työmarkkinavalinnat. Väestöliiton julkaisusarja D45/2006. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Hall, Stuart & Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha (1999): Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Harré, R. (1983): Personal being. London: Basil Blackwell.

Harva, Urpo (1989): Hyvä ja paha praktisen etiikan ongelmia. Helsinki: Otava.

Heinämaa, Sara (1996): Ele, Tyyli ja Sukupuoli. Merleau-Pontyn ja de Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Helsinki: Gaudeamus.

Heinänen, Aira (1992): Lapsen tasa-arvoa tavoittelemassa. Ensi- ja turvakotien liiton historiikki 1945-1990. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu No. 13. Jyväskylä: Gummerus.

Hellsten, Katri (1993): Vaivaishoidosta hyvinvointivaltion kriisiin. Hyvinvointivaltiokehitys ja sosiaaliturvajärjestelmän muotoutuminen Suomessa. Tutkimusraportteja 2/1993. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.

Hern, Jeff & Lattu, Emmi & Tallberg, Teemu (2003): Minne Mies Menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa. Naistutkimus vol. 1: 2003,

18-25.

Hirsjärvi, Sirkka & Böök & Penttinen (1996): "Sitt me ruvetaan oleen tieteellisiä subjekteja" - tieteellisyyden rakentuminen opiskelijadiskurssissa: Teoksessa: Laurinen, L. & Luukka, M. R. & Seljavaara, K. (toim.): Seminaaridiskurssi -diskursseja seminaarista. Jyväskylän yliopisto soveltavan kielentutkimuksen keskus, 163-190.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000): Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsingin yliopistopaino.

Hjerppe, Riitta (1989): Suomen talous 1860-1985: kasvu ja rakennemuutos. Helsinki: Suomen Pankki.

Hobson, Barbara (1994): Solo mothers. Social policy regimes and the logics of gender. Teoksessa: Sainsbury, Diane (toim.): Gendering welfare states. London: Sage.

Hoikkala, Tommi (1996) (toim.): Miehen Kuvia. Helsinki: Gaudeamus.

Hoikkala, Tommi (1996) (toim.): Kova kimma + Uusi jätkä. Lukiolaisten parisuhde odotukset. Teoksessa: Miehen Kuvia (232-261). Helsinki: Gaudeamus.

Hokkanen, Tiina (2005): Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä Studies in education, psychology and social politics. Cheltenham: Edward Elgar.

Husso, Marita (1994): Parisuhdeväkivalta ja pahoinpidelty ruumis. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Sari & Näre, Sari (toim.) (130-144). Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Helsinki: Gaudeamus.

Hyvärinen, Matti (1994): "Miehen" lajityypit (311-336). Teoksessa: Roos, J. P. & Peltola, Eeva (toim.): Miehen elämää. Tietolipas 136. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.

Häkkinen, Antti (1995): Rahasta - vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867-1939. Helsinki: Otava.

Hänninen, Vilma (2003): Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Immonen, Kari (toim.) (1990): Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit. Keuruu: Otava.

Jaakkola, Risto & Säntti, Riitta (2000): Uusperheitten lapset ja vanhemmat. Perheitten rakenne, toiminta ja talous. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 174.

- Jallinoja, Riitta (1997): *Moderni säädyllisyys: aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arto (2000): *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto (toim.) (2003): *Miten miestä merkitään? Johdatus maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuurisen tekstintutkimukseen. Yhdestä Puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Eeva (1996): *Väsynyt äiti: äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jousimaa, Kaarina (1983): "Jokainen lapsi on pelastettava elämälle." *Avioton äiti ja lapsi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Ensikotien liitto.
- Julkunen, Raija (1994): *Suomalainen sukupuolimalli - 1960-luku käänteenä*. Teoksessa: Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino
- Julkunen, Raija (1999): *Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio*. Teoksessa: *Suomalainen nainen*. Lipponen, Päivi & Setälä, Päivi (toim.): Tampere: Vastapaino.
- Kammerman, Sheila & Neuman, Michelle & Waldfogel, Jane & Brooks-Gunn, Jeanette (2005): *Social policies, family types and child outcomes in selected OECD countries*. OECD social, employment and migration working paper nro 6. Paris: OECD.
- Kangas, Olli (2003): *Laman varjo ja nousun huuma*. Kela Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki: Edita.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2003): *Moniuloitteisen köyhyyden trendit 1990-luvulla*. Teoksessa: Kangas, Olli (toim.): *Laman varjo ja nousun huuma*. Kela Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72. Helsinki: Edita.
- Kauhanen, Merja (2005): *Työssäkäynnin ja taloudellisen syrjäytymisen dynamiikka*. Työpoliittinen tutkimus nro 276. Helsinki: Työministeriö.
- Kauppinen, Kaisa & Gordon, Tuula (toim.) (1997): *Undersolved Dilemmas, Women, Work and the Family in the United States, Europe and the Former Soviet Union*. Aldershot: Ashgate.
- Kerby, A. P. (1991): *Narrative and the self*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Kermode, F. (1967): *The sense of an ending: Studies in the theory of fiction*. New York: Oxford University Press.

Kilkey, Majella & Bradshaw, Jonathan (1999): Lone mothers, economic well-being and policies. Teoksessa: Sainsbury, Diane (toim.): Gender and welfare state regimes. Oxford: Oxford University Press.

Kvande, Elin (1997): Teoksessa: Brandth, Berit & Kvande, Elin (1997): Masculinity and Child Care: The Reconstruction of Fathering. Dragvoll: University of Trondheim.

Kinnunen, Raija (1987): Epävirallinen työ naisten elämänselämissä. Tutkimus 1920-luvulla syntyneiden naisten elämänselämissä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos.

Koivunen, Anu (1995): Isänmaan moninaiset äidinkasvat. Sotavuosien suomalainen naisten elokuva sukupuoliteknologiana. Turku: Suomen Elokuvatutkimuksen Seura.

Koivusilta, Leena & Rimpelä, Arja & Vikat, Andreas (2003): Health behaviours and health in adolescence in predictors of educational level in adulthood: a follow-up study from Finland. *Social Science and Medicine* 57, 557-593.

Korhonen, Merja (1999): Isyyden muutos: keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuu: Joensuun yliopistopaino, yhteiskuntatieteellinen laitos.

Koskelo, Pauliine (1979): Avioerot ja niihin vaikuttaneet tekijät vuosina 1930-1977. Helsinki: Oikeusministeriön lainvalmistelujaosto.

Kosonen, Pekka (1998). Pohjoismaiset mallit murroksessa. Tampere: Vastapaino.

Kääriäinen, Juha (1994): Seikkailijasta Pummiksi. Helsinki: Painatuskeskus.

Latvala, T. (2001): Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Kirjassa: Aaltola, J. & Valli, R., (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lehtonen, Mikko (1995): Pikkujättiläisiä. Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentaminen. Tampere: Vastapaino.

Lempiäinen, Kirsti (2003): Sosiologian sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Lewis, Jane & Kiernan, Katherine (1996): The boundaries between marriages non marriage and parenthood: changes in behaviour and policy in post-war Britain. *Journal of Family History*, July 1996.

Lipponen, Päivi & Setälä, Päivi (1999) (toim.): Suomalainen nainen. Tampere: Vastapaino.

Lähteenmäki, Maria (1995): Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910-1930 -luvun Suomessa. Helsinki: Suomen

Historiallinen Seura.

MacIntyre, Alasdair (1981): *After Virtue. A study in moral theory.* Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.

Manninen, Merja & Setälä, Päivi (1990) (toim.): *The Lady With Bow: the story of Finnish women.* Helsinki: Otava.

Markkola, Pirjo (1990): *Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa. Teoksessa: Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit.* Keuruu: Otava.

Markkola, Pirjo (1994): *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1970-luvulta 1910-luvulle.* Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Marshall, C. & Rossman, G. B. (1995): *Designing qualitative research.* Beverly Hills: Sage Publications.

May, Vanessa (1999): *Work and financial survival in the life stories of Finnish lone mothers: complicating the existing, research narrative on the financial aspects of lone motherhood.* Åbo: Åbo Akademi University Press.

May, Vanessa (2001): *Lone Motherhood in Finnish Women's Life Stories. Creating Meaning in a Narrative Context.* Åbo: Åbo Akademi University Press.

McCulloch, Andrew & Wiggings, Richard & Sachdev, Datshan (2000): *Internalising and externalising children's behaviour problems in Britain and the USA: relationships to family resources.* *Children and society* 14(5) 368-383.

McLeod, J. (1997): *Narrative and psychotherapy.* London: Sage.

Melucci, Alberto (1996): *The playing self. Person and meaning in the planetary society.* Cambridge: Cambridge University Press.

Merton, Robert & Fiske, Marjorie & Kendall, Patricia (1990): *The focused interview: a manual of problems and procedures.*

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994): *Qualitative data analysis (2. painos).* California: Sage.

Mishler, E. G. (1995): *Models of narrative analysis: A typologi.* *Journal Narrative and Life History* 5(2), 87-123.

Mitchell, Deborah (1992): *Lone parents, work and welfare, Teoksessa: Shaver, Sheila (toim.): Comparative perspectives on solo parents policy; work and welfare. SPRC Reports and Proceedings no 106.* The University of New South Wales. Sydney.

Moisio, Pasi (2005): *Lapsiperheiden taloudellisen tilanteen kehitys Suomessa 1990-2002.* Helsinki: Stakes raportteja.

- Murray, Kevin (1989): *The Construction of Identities in the Narratives of Romance and Comedy*. Kirjassa: Shotter J. & Gergen, K. (toim.): *Texts of Identity*. London: Sage.
- Muuri, Anu (1999): *Lapsen elatus ja huolto 1989. Tilastoraportti*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus ja kehittämiskeskus.
- Nordenmark, Mikael (1999): *Unemployment, employment commitment and well-being. The psychosocial meaning of (un)employment among men and women*. Umeå: Umeå University.
- Nordenmark, Mikael (2004): *Familjesituation och arbetsmarknadstatus. Vad förklarar ensamsående föräldrars låga sannolikhet att erhålla ett arbete?* *Arbetsmarknad & Arbetsliv* 6 (2), 97-111.
- Nurmi, Veli (1989): *Kansakoulusta peruskouluun*. Porvoo: Werner Söderström.
- Näre, Sari (1994) (toim.): *Pahan tyttären. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Näre, Sari (1994): *Pakenevat Prinssit. Naisvihaajan muotokuvia*. Teoksessa: Heinämaa, Sara ja Sari & Näre, Sari (toim.): *Pahan tyttären. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nätkin, Ritva (1993): *Äitiys ja sukupuolten väliset suhteet*. Teoksessa: Piela, Ulla (toim.) 1993: *Aikanaisia (165-187)*. Kirjoituksia naisten omaelämäkertoista. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Nätkin, Ritva (toim.) (1994): *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Nätkin, Ritva (1997): *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä: materialismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- OECD 2005: *Babies and Bosses. Reconciling work and family life. Volume 4*. Paris: OECD.
- Ollila, Anne (1990): *Perhe - ura vai vankila*. Teoksessa: *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Keuruu: Otava.
- Ollila, Anne (1993): *Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Palokangas, Jukka (1995): *Lasten päivähoito-oikeuden laajentamisen kustannusvaikutus julkiselle taloudelle*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Patton, M. Q. (1990): *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park: Sage Publication.

Piela, Ulla (1993) (toim.): Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. Tietolipas 127. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Piirainen, Veikko (1974): Vaivaishoidosta sosiaaliturvaan. Sosiaalihuollon ja sen työntekijäjärjestöjen historiaa Suomen itsenäisyyden ajalta. Hämeenlinna: Karisto.

Polit, D. F. & Hungler, B. P. (1997): Nursing research. Principles and methods. Philadelphia: JB Lippincott Company.

Pollari, Päivi (1994): Raiskaus sukupuolisen väkivallan muotona. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Sari, Näre, Sari (toim.) Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Helsinki: Gaudeamus.

Rantalaiho, Liisa (1993): Gender System of the Finnish Society. Teoksessa: Social Changes and the Status of Women: The Experiences of Finland and the USSR. toim. Liisa Rantalaiho (Working Papers 3/1993). Tampere: Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Rauhala, L. (1995): Tajunnan itsepuolustus. Helsinki: Yliopistopaino.

Rauhala, Urho (1988): Huono-osaisen muotokuva. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Rauhala, Urho (1991): Köyhyys ja huono-osaisuusongelman lähtökohdista ja ratkaisuyrityksistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Reuna, Veera (1997): Perhebarometri 1997: suomalaisten perhekäsitykset. <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelot/kvantiotsitoittain.html>

Riala, Kaisa & Isohanni, Irene & Jokelainen, Jari & Jones, Peter & Isohanni, Matti (2003): The relationship Between childhood family background and educational performance with special reference to single parent families: a longitudinal study. Social Psychology and Education 6, 349-365.

Ricoeur, Paul (1984): Time and Narrative. Vol. 1. Chicago and London: University of Chicago Press.

Ricoeur, Paul (1991): Narrative and Identity. Teoksessa: D. Wood, (toim.): On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation. London: Routledge.

Ringbäck Weitoff, Gunilla & Hjern, Anders & Rosén, Måns (2004): School's out! Why earlier among children of lone parents? International Journal of Social Welfare 13, 134-144.

Ristilä, Kirsi (2006): Kunnan miehiä vai tolkuttomia tovereita? Maskuliinisuuksia naisten kirjeissä neuvontapalstalle 1950-1980 -luvulla. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityön pro gradu -tutkielma.

- Ronkainen, Suvi (1989): Nainen ja nainen - haastattelun rajat ja mahdollisuudet. Teoksessa: Sosiaalipolitiikka 1989. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja, 14vsk., 65-91.
- Roof, J. W. (1993): Religion and Narrative. *Review of Religious Research* 34:297-310.
- Roos, J. P. (1988): Elämäntavasta elämäkertaan: elämäntapaa etsimässä. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Roos, J. P. (1994): Miehen elämää. Teoksessa: Roos, J. P. & Peltonen, Eeva (toim.): Miehen Elämää. Tietolipas 136. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, Eva & Burström, Bo & Saastamoinen, Peppiina & Lahelma, Eero (2005): A Comparative study of the patterning of women's Health by family status and employment status in Finland and Sweden. *Social Science and Medicine* 60, 224-245.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) (2002): Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Rönkä, Anna & Viheräkoski, Johanna & Litsilä, Riikka & Poikkeus, Anna-Maija (2002): Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.): Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Saarikoski, Helena (2003): Mistä on huonot tytöt tehty? Helsinki: Tammi.
- Sainsbury, Diane (1994) (toim.): *Gendering Welfare States*. London: Sage.
- Sainsbury, Diane (1999): Taxation, family responsibilities and employment. Teoksessa: Sainsbury, Diane (toim.): *Gender and welfare state regimes*. Oxford University Press. Oxford.
- Sandelowski, M. (1995): Qualitative analysis: What it is and how to begin. *Research in Nursing and Health* 4, 371-375.
- Sarbin, T. (1986): The narrative as a root metaphor for psychology. Teoksessa: Sarbin, T. (toim.): *Narrative psychology: The storied nature of human conduct*. New York: Praeger Press.
- Scheffer-Kumpula, Mona (2000): On en utsaff kategoria kvinnor. *Världsdilemma, risk och emancipation. Socialvetenskapling Tidskrift*, 7: 87-108.
- Schreibe, K. (1986): Self-Adventures and narrative. Teoksessa: Sarbin, T. (toim.): *Narrative psychology: The storied nature of human conduct*. New York: Praeger Press.
- Setälä, Päivi (1990): "Tyttöjä ne on pienet pojatkin". Teoksessa: Immonen, Kari (toim.): *Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit?* Keuruu: Otava.

- Shotter, J. & Gerge, K. (1989) (toim.): *Texts of Identity*. London: Sage.
- Siltala, Juha (1994): *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Helsinki: Otava.
- Sipilä, Petri (1998): *Sukupuolitettu Ihminen - kokonainen etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Skevik, Anne (1998): *Children's right, fathers duty, mothers responsibility. Policies and attitudes towards lone parents*. NOVA Skriftserie 2/98. Oslo.
- Skevik, Anne (2006): *Sole providers in dual breadwinner regimes: the challenges of lone motherhood in the Nordic countries*. Teoksessa: Ellingsater, Anne-Lise & Leira, Arnlaug (toim.): *Politicising parenthood: gender relations in Scandinavian welfare state redesign*. Bristol: Polity Press.
- Skocpol, Theoa (1992): *Protecting Soldiers and Mothers: The Political Origins of Social Policy in the United States*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Smith, Dorothy (1990): *The Conceptual Practices of Power: A Feminist Sociology of Knowledge*. Toronto: University of Toronto Press.
- Somers, Margaret (1990): *The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach*. *Theory and Society* 23: 605-649.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (1993): *Asumistuki ja muut sosiaalietuudet*. *Monisteita* 1993:34. Helsinki: Author.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (1999): *Yläasteen kouluruokailu 1998*. *Selvityksiä* 1999:5. Helsinki: Author.
- Sulkunen, Irma (1989): *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Juva: WSOY.
- Sulkunen, Irma (1990): *The Mobilisation of Women and the Birth of Civil Society*. In: *The Lady With the Bow: the story of Finnish women*. Manninen, Merja and Setälä, Päivi (ed.). Helsinki: Otava.
- Sulkunen, Irma (1991): *Retki naishistoriaan*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Säntti, Riitta (2000): *Teoksessa Jaakkola, Risto & Säntti, Riitta (2000): Uusperheitten lapset ja vanhemmat. Perheitten rakenne, toiminta ja talous*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 174.
- Taskinen, Sirpa (2001): *Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle*. *Stakes oppaita* 46. Saarijärvi: Gummerus.
- Toivonen, Timo & Haanpää, Leena & Virtanen, Taru (toim.) (2005): *Kansallinen, eurooppalainen, globaali. Taloussosiologian tutkimusseminaarit vuonna 2004*. Turku: Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja 2/2005.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tyyskä, Vappu (1995): The Politics of Caring and the Welfare State: The Impact of the Women's Movement on Child Care Policy in Canada and Finland, 1960-1990. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

Tähtinen, Juhani & Broberg, Mari & Forssén, Katja & Hakovirta, Mia (2004): Family resources as positive factors and risk factors for Young children's well-being. Teoksessa Puuronen, Vesa (toim.) New challenges for the welfare society. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisu nro 142. Joensuu: Yliopistopaino.

Vilkko, A. (1988): Eletty elämä, kerrottu elämä, tarinoitunut elämä - omaelämäkerta ja yhteisymmärrys. Sosiologia 2/1988.

Vuori, Jaana (2001): Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toistot ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa Tampere: Tampere University Press.

Vygotsky, L. S. (1962): Thought and language. Cambridge, Mass.: The I.M.T. Press.

Vygotsky, L. S. (1971): The psychology of art. Cambridge, Mass.: The I.M.T. Press.

Välimäki, Anna-Leena (1998): Päivittäin: lasten (päivä)hoitojärjestelyn muotoutuminen varhaiskasvun ympäristönä suomalaisessa yhteiskunnassa 1800- ja 1900-luvuilla. Oulu: Oulun yliopisto.

Wennemo, Irene (1994): Sharing the cost of children. Studies on the development of family support in the OECD countries. Tukholma: Akademitryct.

Whiteford, Peter & Bradshaw, Jonathan (1994): Benefits and incentives for lone parents: A comparative analysis. International Social Security Review 47(3-4), 68-69.

Whitehead, Margaret & Bradshaw, Jonathan (1994): Benefits and incentives for lone parents: A comparative analysis. International Social Security Review 47(3-4), 68-89.

Whitehead, Margaret & Muström, Bo & Diderichsen, Finn (2000): Social policies and the pathways to inequalities in health: a comparative analysis of lone mothers in Britain and Sweden. Social Science and Medicine 50, 255-270.

Widdershoven, G. A. M. (1993): The Story of Life. Hermeneutic Perspectives on the Relationship Between Narrative and Life History. Kirjassa. Josselson, R. & Lieblich, A. (toim.): The Narrative Study of Lives. London: Sage.

Williams, Faona (2004): Rethinking families. London: Calouste Gulbenkian Foundation.

Liite 1:**HAASTATTELURUNKO****1. Taustatiedot**

- äidin ikä tällä hetkellä, lasten iät tällä hetkellä, sisäiset perhesuhteet tällä hetkellä
- äidin oma tausta: lapsuuden olosuhteet, vanhemmat, heidän koulutus, sisarukset ja heidän perheet
- äidin koulutus ja ammatti
- äidin työhistoria
- äidin asuminen
- lapsen isä
- millainen suhde lapsen isän ja äidin kesken oli ennen raskautta, raskauden aikana ja lapsen synnyttyä
- elatussopimus, elatusmaksu, isyyden tunnustaminen

2. Miten sinusta tuli yksinhuoltaja?

- millainen prosessi oli tulla yksinhuoltajaksi?
- miksi valitsit yksinhuoltajuuden?
- milloin teit tämän ratkaisun ja valinnan?
- millaisessa elämänvaiheessa teit tämän ratkaisun?
- onko yksinhuoltajaäitiys välivaihe elämässäsi - erilaisten tapahtumien summa, mutta toiveesi olisi sitoutua av(i)o-liittoon?
- onko yksinhuoltajaäidin perhe mielestäsi 'vajaa' perhe?

3. Miten käytät aikaasi eli pyörität arjen rutiineja?

- työ?
- järjestötoiminta yms.?
- äidin oma vapaa-aika? (taiteet, tieteet)
- tukiverkosto äidille? (sukulaiset, ystävät, sosiaalipalvelut)
- ajankäyttö äitinä? (kotityöt, lapsenhoito, vapaa-aika yms.)
- ajankäyttö naisena? (aika itselle, pieni hemmottelu, seurustelu, elokuvat, tanssiminen, tyttöjen illat yms.)
- äidin ja lasten yhteinen ajankäyttö?

4. Asenteet?

- oman perheen asenteet yksinhuoltajaäitiyttä kohtaan?
- sukulaisten asenteet?
- työtovereitten asenteet?
- ystävien asenteet? (saatko esimerkiksi kutsun kahville avioparien luokse?)
- omat asenteesi? (onko yksinhuoltajuus elämänkohtalo vai elämänmuoto?)
- millaista julkinen keskustelu yksinhuoltajaäideistä mielestäsi on ollut?

5. Parasta yksinhuoltajaäitinä olemisessa on ... ?**6. Hankalinta yksinhuoltajaäitinä olemisessa on ... ?****7. Millaisia muutosajatuksia sinulla on elämäsi suhteen ja miten niihin pyrit?****8. Mikä on mieleesi painunut vaikein kokemus yksinhuoltajaäitinä ja miksi?
Miten se ratkesi?****9. Jos ajattelet elämääsi taaksepäin yksinhuoltajaäitinä ja naisena, mitä olisit tehnyt toisin?
Olisitko tehnyt jotain toisin?
Miksi?****10. Mikä on kallein ja rakkain muistosi yksinhuoltajaäitinä olemisessa?****11. Suomalaiset sosiaalipalvelut?****12. Suomalainen sosiaaliturva?**

Liite 2:**HYVÄ YKSINHUOLTAJAÄITI**

Jos olet yksinhuoltajaäiti ja olet valinnut yksinhuoltajuuden tarkoituksella kasvattaa lapsesi ilman 'isän' läsnäoloa haluaisin haastatella sinua kokemuksistasi.

Opiskelen Tampereen yliopistossa sosiaalipolitiikkaa ja teen pro gradu -tutkimusta yksinhuoltajaäideistä. Tutkimustani varten haluan saada tietoa äideiltä, jotka ovat vapaaehtoisesti valinneet yksinhuoltajuuden. Olen myös sosiaalipolitiikan opiskelijana kiinnostunut kokemuksistasi suomalaisesta sosiaaliturvasta ja -palveluista.

Yksinhuoltajuutta on tutkittu tavattoman vähän. Emme oikeastaan tiedä, miten naiset arkeaan pyörittävät ja mitä yksinhuoltaminen käytännössä on. Siksi on tärkeää, että tulet mukaan tutkimukseen. Ota yhteyttä minuun sopiaksemme haastatteluajankohdasta. Jos sinusta tuntuu luontevammalta kirjoittaa elämästäsi, ota yhteyttä sopiaksemme kirjoituksen sisällöstä ja pituudesta.

Jos sinulla on tuttavapiirissäsi tutkimukseen halukkaita yksinhuoltajaäitejä, toivoisin sinun vievän viestin tutkimuksestani yhteydenottoja varten.

Haastattelut käsittelem ehdottoman luottamuksellisesti ja siten, että henkilöt eivät ole tutkimusraportissani tunnistettavissa. Tutkimuksellani haluan avata uudenlaisen näkökulman yksinhuoltajuuteen, jota kovin usein julkisuudessa käsitellään vain ongelmien kautta.

Vaivannäöstä etukäteen kiittäen:

Päivi Porokuokka
email: pp31149@uta.fi
gsm: 040 5879 259

Tietoja halutessasi tutkimuksesta antavat myös tutkimuksen ohjaajat YTT Anneli Anttonen (p. 03-215 6340 tai email: spanan@uta.fi) ja THL Ranja Aukee (p. 03-215 7180 tai email: spraau@uta.fi)